MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 17 VOLUME ● 1970 ● ČÍSLO 1-2 NUMBER

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

Vydáva: Slovenský ústav, Cleveland, Ohio, U.S.A.
Published by: Slovak Institute, Cleveland, Ohio, U.S.A.

Predseda: Osv. pán Jeronym Koval', OSB, opát Kláštora sv. Andreja-Svorada

President: Rt. Rev. Abbot Jerome Koval, O.S.B. St. Andrew's Abbey

Redaktor: Mikuláš Šprinc

Technický redaktor: Július Štefkovič

VYCHODÍ V DVOJČÍSLACH DVA RAZY DO ROKA.

Predplatné:

USA A CANADA $ 5.—
INÉ KRAJINY $ 4.—

REDAKCIA:
MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 Euclid Ave.
WICKLIFFE, OHIO, USA

Administrácia:
Revue MOST, The Slovak Institute
2900 East Boulevard
Cleveland, Ohio 44104, U.S.A.

OBSAH

Dr. Imrich Kružliak: **Domov bol jeho vesmírom — 1**
Jozef Milučký: **Obraz — 11, Noc, v ktorej sa sníva — 12, Za mamou — 13, Rieka — 14, Pred vlastným svedomím — 15**
Z. H. M.: **Dozrievanie smrti — 15**
Národnostné zloženie obyvateľstva ČSSR na konci r. 1968 — 16
Rudolf Dilong: **Album. M. š. — 17**
Zlatica Hrnčiarová-Milučká: **Deň mŕtvych detí — 20, Aká je modrá farba mama — 21, Matkine poklady — 22**
Gorazd Zvonický: **Nerezignácia — 23**
Július Štefkovič: **Soľ zeme — 25**
Žiale Biafry. Ch. Okigba: **Nech udre hrom — 51,** R. Ezirim: **Videla som ich spať — 52,** I. Menkiti: **Biafranská kanzona — 52-53.** Preložil M. Žiar

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

MOST

ČÍSLO 1-2 — No. 1-2
ROČNÍK XVII — VOLUME XVII

DOMOV BOL JEHO VESMÍROM

(Na 10. výročie smrti J.C. Hronského, 23.II.1896-13.VII.1960)

Dr. Imrich Kružliak

« J. C. Hronský sa odpísal — taká bola argumentácia — sám, pretože z vlastného rozhodnutia opustil svoju domovinu. Ale jeho dielo ostalo, a ani jeho odchod, ani jeho omyly nemôžu na tom nič zmeniť nemôžu zabrániť, aby sme nepristúpili k jeho novej interpretácii a jeho novému prisvojovaniu... ». Toto čítame v úvode knihy Alexandra Matúšku *J. C. Hronský* (Bratislava 1970). Rodila sa pomaly (od roku 1966), ako "profil na skúšku" ».

Štefan Drug napísal, že Hronský « opustil vlasť bez vážnejšej príčiny » (Slov. pohľ. 1966, 9). O štyri roky neskoršie opakoval podobný argument Ján Horáček vo svojom pohľade na dielo « významného slovenského emigranta v Argentíne » (Ľud, 8. jan. 1970), kde hovorí, že odišiel do exilu preto, že « stratil nervy ». Po dlhé roky ho zatracovali ako reakcionára, zradcu a prisluhovača buržoázie. Takto ho predstavili roku 1960 i v obsiahlych Dejinách slovenskej literatúry (Dr. M. Pišút a kol.). Matúška bol medzi prvými, čo sa aspoň čiastočne pokúsili očistiť Hronského meno, zhodnotiť jeho dielo a jeho kultúrne zásluhy. Po tom, čo mu privlastnili protirevolučnú tendenciu i preto, že v románe *Jozef Mak* sa svojmu hrdinovi prihovára slovami: « Trp Jozef Mak. Človek milión si, nuž vydržíš všetko... pravda je, že najviac vydrží na svete obyčajný Jozef Mak », prišlo Hronskému za živa i po smrti znášať pohanu neprávd a urážok. Nezastavili sa ani pred vedome falšovaným výkladom jeho diela.

Hronský — hoci zatratený, ohovorený, znevážený — predsa sa vrátil svojmu domovu. Bez úradnej rehabilitácie. Jeho si rehabilitovalo svedomie národa. Privlastnilo si jeho dielo s takou láskou, že pred ňou začali ustupovat' aj Hronského kritici a neprajníci. Pred jeho « Jozefom Makom » (vydali ho roku 1966) tratili sa romány socialistického realistického realizmu s kladnými a zápornými hrdinami, ako by ich vôbec nebolo. Nad nimi vít'azne kráčal Hronského Jozef Mak. A keby boli vydali celé Hronského dielo, bolo by sa rozpredalo za krátky čas, ako slovo vykúpenia. Lebo nemožno vytrhnút' z duše národa niečo, čo sa stalo jeho prirodzenost'ou. Domov nikdy neuveril, že odišiel « bez vážnej príčiny », pretože « stratil nervy ». To strašné, čo l'udia doma prežili, čo ich dlávilo dlhé roky natol'ko, že smrt' im bola vykúpením, samé odôvodnilo potrebu Hronského odchodu. Ten čas by ho bol zabil.

Hronského odchod bol premyslený, vedomý, lebo nemohol a nechcel žit v situácii, ktorá siahala na jeho slobodu a išla siahnut' aj na jeho dielo. Predvídal správne. Radšej odišiel do sveta, on, spisovatel', milujúci nadovšetko svoj l'ud, matičiar, ktorému Matica bola náplňou života, Slovák, ktorému Slovensko bolo vesmírom. Ale slobodné Slovensko. Čo to bola za strata? Kto to kedy pochopí a ocení? Hronský vedome prijal údel exulanta, lebo nemohol žit' bez slobody. Neslobodu by bol cítil aj ako krivdu na hrdinoch svojich diel.

Osobný a umelecký profil

František Hrušovský, ktorý poznal Hronského z osobnej — priatel'skej i pracovnej blízkosti, hovorí o jeho srdečnej osobnosti, prít'ažlivej sile, láske k l'ud'om, ale aj o jeho poprednom mieste medzi našimi najvýznamnejšími spisovatel'mi (Most, 1956, 1). Dosial' nik tak dojímavo nepodal Hronského l'udský profil.

A aký bol Hronského umelecký profil? Bol všestranným umelcom: spisovatel', divadelník, maliar. Povolaním učitel' stal sa správcom najvýznamnejšej slovenskej kultúrnej inštitúcie — Matice. Literatúra a Matica — to boli dve polia, na ktoré rozprestrel silu i lásku svojho života. Zanechal nám nielen « dobrú » ale i « krásnu » prózu, ako to žiadal

Gustave Lanson. Hlavne detské knihy, rozprávky a romány. Sú v nej miesta, kde prevažuje lyrický prvok, ale nie je to virtuózny efekt slov. Hronský nám môže niekde pripadať ako lyrický rétor, ale nikto nemôže povedať, že hľadal povrchnú samoúčelnosť slova. Tu má pravdu A. Matúška, keď sa pýta, či sa toto rétorstvo nezrodilo « z celej európskej situácie? » a či to neväzí « v mentalite európskeho človeka? » (J. C. Hronský, 1970).

Hronský sa neriadil cudzími vzormi, ani z nich nevyrástal, a predsa je jeho dielo blízke Ramuzovmu, Gionovmu, Chamsonovmu. Jeho hrdinovia sú ľudia prírody, nevystupujúci zo svojej prirodzenosti ani v dobrom ani v zlom. Je to moderná slovenská realistická próza na európskej výške. Znesie porovnanie s jej poprednými zjavmi. V našom literárnom rámci má Hronský také postavenie v próze, ako Krasko a Beniak v poézii.

Hronský na jednej strane uzatvára našu realistickú prózu, ako ju predstavujú Kukučín, Tajovský a Timrava, ale na druhej strane otvára jej nové horizonty, vedie ju na cesty nevyskúšanej formy a dáva jej nové podnety. Možno v nej vidieť civilizačný vitalizmus nového času, ale to je len jej sprievodný znak. Keď interpretujeme jej podstatu, vidíme, že je to novoobjavený slovenský svet. Jej dejový rámec je síce hodne lokálny, ale obsahom svojej problematiky je univerzálne ľudský.

Sociológiu Hronského diela poznáme najlepšie na povahe spoločenských typov ako sú Koreň (*Žltý dom v Klokoči*), Eduard (*Proroctvo doktora Stankovského*), stará Ondruška (*Chlieb*), Jozef Mak, Mugala — Vahan (*Podpolianske rozprávky*), Klotilda (*Na krížnych cestách*), Gráč, gazda Bukva, Andreas Búr, Hrančok a Benko (*Svet na Trasovisku*) a na charaktere ich prostredia. Tu Hronský komplexne zachytil charakteristické výseky ľudskej i prírodnej mentality svojho domova. Dedina mu bola symbolom národa. A priznajme si, že náš národ bol taký: s dedinskou náturou šiel i do sveta, ona sa odrážala v logike jeho rozumu i cite jeho vyznania. Hronského ľudia nosia svoj pôvod na ramenách i v duši.

Kdekoľvek však Hronský takto typizuje svoj svet, neprezentuje sa ako poetický krasorečník, aj keď jeho slovenčina je vznešená. Jeho slovo sa opiera o fakt videnej a prežitej skutočnosti, o realitu pravdy, v ktorú verí. Tak odkrýval

hodnoty a zmysel života. Nielen dobro i zlo. Lebo oboje súvisí so životom.

Filozofia diela

U Hronského už holé slovo má svetonázorovú hodnotu. Už esteticky sa hlási k tejto angažovanosti. To je principiálny rytmus jeho ducha. Osobný étos, poznačený národným i náboženským humanizmom. Odráža sa v ňom proces jeho domova, jeho vesmíru.

Vlastnou imagináciou vytváral situácie, v ktorých analyzoval svet drobných l'udí, ich prostredie, ich ponory do seba samých. Stanislav Mečiar o tom hovorí: « Zdroje Hronského obraznosti sú nevyčerpatel'né. Ponor do vnútra nedosahuje dna » (*Na krížnych cestách*, Doslov, Buenos Aires 1966). Hronský konfrontoval človeka so zákonom božím i svetským, ukazoval, ako je t'ažko, aby tu zachoval rozvahu. Lebo prít'ažlivost' zeme i pudov, toho diabolického, je v človeku často silnejšia, ako vštepená morálka, civilizačný kánon, ktorého existencionálnou zložkou sa cíti byt' či už vedome či podvedome.

Ak chceme hovorit' o vel'kosti Hronského diela, musíme mysliet' predovšetkým na jeho vnútornú opravdivost', na jeho individuálny i univerzálny význam, na jeho vzt'ah ku svetu v jeho symbolickej i konkrétnej súvislosti. Ale u Hronského to nebola podmienená vec. Jeho filozofia nevychádzala z nejakej historickej účelnosti, tak isto ako umeleckým i duchovným pohl'adom chcel zachytit' bohatstvo života, prirodzenost' človeka v jeho skutočnom stave. Preto zlo je uňho často tak hodnotou života ako dobro. Krútia sa v živote ako ručičky na ciferníku. V mravnej rovine sú si protipólom, ale majú spoločného nositel'a: človeka.

« Čo človek vel'mi chce, to sa musí stat' » — je filozofiou jeho hrdinov. « Ľudia sú takí, akí sú » — vraví — a takých, akí sú, nachádzame ich aj v jeho knihách. Hovorí: « U nás i zem vonia » — a myslí tým nielen dedinu, jej zdravý vietor a trávu, ale i človeka. Hronský podobne ako Rousseau by najradšej zvolal l'udí do prírody, aby sa v meste, kde sa budú potkýňat' jeden o druhého, l'udsky neodcudzili. Poznal tento civilizačný paradox a chcel pred ním varovat'.

Cez takúto tvárnosť Hronského osobnosti lepšie pochopíme aj svet jeho hrdinov. Možno povedať, že na istých uzlových bodoch sa identifikovali ich cesty a ídee. Veď koncepciu básnického diela určuje veľmi často súhra vonkajšieho životného procesu a vnútornej umeleckej predstavivosti autora. Tým je poznačené aj dielo J. C. Hronského. Na tejto duševnej dimenzii budoval i literárnu existenciu svojho diela.

Hronský — národný a univerzálny

Hronský nie je literárnym kozmopolitom, jeho dielo má svojbytný národný charakter; a to národné má v ňom poznávací význam. Prízvukoval ním vôľu národa osobitne žiť a samostatne prezentovať svoje meno, vôľu i dušu. Tento nacionálny rámec má však podstatnejšiu dôležitosť v estetickom stvárňovaní; v mravnom profile človeka hrá len sekundárnu úlohu. Tu sa už premiestňuje do univerzálnej projekcie, do dejinného korpusu európskej literatúry. V tomto komplexe, aj napriek svojmu osudovému poznačeniu, že je produktom literárneho jazyka malého národa, jeho dielo dostáva vyšší kultúrny charakter, aby sa nakoniec dostalo do literárneho svedomia sveta. To je klasická ambícia každého veľkého autora, že sa orientuje na duchovné prúdy svetovej literatúry. Hronský tu nesledoval nijakú líniu, jeho génius dal jeho dielu dynamickú silu, aby sa samo sebou prenášalo z času do času. To je dôkaz, že tvoril « literatúru človeka ako takého », ako to žiada Michael Babits (Geschichte der europäischen Literatur, Zürich-Wien 1949).

Hronského dielo nie je výtvorom fantastickej imaginácie, opiera sa o pravdivú existenciu, o objektívnu realitu. Hronský si náležite všíma aj sociálne problémy; práve na nich a okolo nich sa často zvrtá osud jeho hrdinov. Ale nestáva sa sociálnym demagógom, nechce byť apoštolom žiadnej dogmy, iba vyznavačom pravdivej existencie malých ľudí na tejto zemi. Poznáme to najlepšie, keď si všimneme hrdinov jeho románov. Petrovič je « človek z kameňa od mozgu až po srdce » (*Žltý dom v Klokoči*), Eduard je úžerník « žltý ako zmenka », Zorina zožiera myšlienka: « miluje

iného, patrí tretiemu », On « sa ponáhl'al sám za sebou a našiel sa » (*Proroctvo doktora Stankovského*), Chlebkova « výbornost' a slabost' sa narodila na tom istom záhone »; je to človek, ktorý « namáhavo zháňal sám seba » (*Chlieb*), z Jozefa Maka stane sa nielen « obyčajný človek milión », ale « celá dedina »; preňho je robota « prvšia aj pred smrt'ou » (*Jozef Mak*), Klotilda « okolo úst nosila celkom viditel'né dve vrásky st'a prísahu, že ústa vždy až do krajnosti budú mlčat' »; mladý Hatara premýšl'a, že « sú na svete blízko neho a okolo neho vel'ké, vážne veci, t'ažké problémy a nie sú tie najt'ažšie, ktoré sú v ňom samom » (*Na krížnych cestách*), Martin Hrančok « vlastne prilichavé meno ani nemá, lebo je modlitbou i citom pravdy, spravodlivosti... », ale práve tento cit ho viaže « k hrude otcov, k reči otcov, ku kraju, k vlasti, k jej minulosti i budúcnosti » (Svet na Trasovisku).

Z Hronského diela poznávame Slovensko. Jeho dedinu a l'ud, svet i čas. Je ich seizmografom. « Také sú časy, čo otvárajú svetu cestu, aby mohol vojst' do dediny (*Chlieb*). « Robota je aj pred chlebom, aj pred smrt'ou » (*Na Bukvovom dvore*). « Modlitba nedostačí človeku, ani ked' je najsmutnejší » (*Andreas Búr Majster*). « Osud naše veci celkom ináč pletie a celkom ináč popletie, ako by sme to my chceli. Stane sa tak preto, že my ani tušenia nemáme, čo by sme mali chciet' » (*Pisár Gráč*). « Všetci sa rovnako boria, rovnako rodia a mrú » (*Jozef Mak*). « Pol'ana je obyčajný, rozvalený kopec, rozkysnutý, popukaný a skamenelý peceň, do ktorého ani zahryznút' ani zaorat' » (*Podpolianske rozprávky*). « Čo zlého vykonal dekan? Kde viezli toho skrvaveného mladého kňaza dnes predpoludním? Kde mi je voz a kone? Kde je organista? Kde je Jano kostolníkov? Prečo sú v domácej stráži sami evanjelici a katolíci vo fronte? Prečo mne zobrali všetku múku a susedovi nič? Kto doviezol skazu na obec? » (*Svet na Trasovisku*).

Panoráma Hronského diela to je mohutná syntéza slovenského sveta ako ju poznáme z literárnej perspektívy od Hollého, Sládkoviča, Kalinčiaka, Hviezdoslava, Vajanského, cez Kukučína i Tajovského. Hronský v ňom neodkrýva l'udový folklór ani malebnost' kraja, ale život a dušu všetkého, čo tu bolo: človeka i prírody. Život bol mocnost'ou, pred ktorou sklonil svoj umelecký majestát. Svoje pero viedol tak,

ako Chlebkov syn keď oral prvú brázdu: v mene božom! Jeho slová sa váľali z knihy do knihy a spievali pravdu o živote slovenského človeka, ťažkú, ale živú pieseň slovenskej dediny, jej biedy i radosti, krívd i chorôb, hriechu i modlitby. Zastali raz v Klokoči, raz Pod Poľanou, raz na Bukvovom dvore, raz u Gráča, raz u Jozefa Maka, raz na Krížnych cestách, raz u Stankovského, raz u Andreasa Búra, aby všade zhŕňali mysticizmus existenciálnej podstaty, poriadku i údelu života obyčajných ľudí. Až po tú chvíľu, keď laz Trasovisko na strednom Slovensku mu pripomenul « kalné krútňavy dejín » a keď národu povedal: « Nič z toho nemôže byť pre nás ». Videl tu apokalypsu, ktorá sa bombami « ošklivo zarezávala do dediny, zarehotala sa ako bláznivý diabol » a ktorá sa zjavovala i tankami, keď sa « začali plaziť dolu cestou ako zahanbené červené mračno, čo vlečie za sebou neveľkého čierneho, hrbatého pavúka ». Stanislav Mečiar hovorí, že Hronský v tomto románe « jednotlivému nositeľovi životnej sily zveril aj hľadanie východiska z masového nešťastia » (Pohár z brúseného skla, Doslov, Buenos Aires 1964).

Vo svetle kritiky

Alexander Matúška už o Hronského rozprávkach napísal, že autor v nich « predznačil svoj budúci vesmír » (J. C. Hronský, 1970). Opravdu, Hronského básnický duch sa z rozprávok roztvoril do románov, kde tiež « vládne humorne », ale aj « otvára už otvorené okná », sociálne ubytostňuje človeka v jeho prostredí, dáva vernú podobu jeho biede i ľúbosti, vzbúrenej krvi i zákonitosti zeme. A keď sledujeme ohlas Hronského románov u kritiky, vidíme, že bol všelijaký. Ale Hronský rad radom porážal svojich kritikov. Jeho dielo víťazilo nad ich nechápaním.

Andrej Mráz o prvom Hronského románe (*Žltý dom v Klokoči*) hovorí, že je to « prežitá rokokovosť', bez vzťahu k bolestiam, túham a viere dneška » (Prúdy 1927). Ale o druhom románe (*Proroctvo doktora Stankovského*) už písal, že « je zaujímavé, že práve Hronský zachytil u nás depresiu civilizovaného človeka nad životom... » (Slov. pohľ. 1930). Peter Kompiš objavil Hronského sociálny realizmus už

v jeho románe Chlieb (Elán 1931). Vl. Klementis však v londýnskom exile napísal, že « Hronský sa drží vyšliapaných chodníčkov » (Kulturní zápisník, 1941, 6-7). Ján Števček naproti tomu poznáva Hronského umeleckú originalitu a hovorí, že je « sociálny i prírodný, reálny aj iracionálny » (Slov. pohľ. 1965, Doslov k Chlebu). A. Matúška hovorí, že aj Jozef Mak je « román sociálny, vôbec nie konvenčný, román intímnych ľudských vzťahov » (J. C. Hronský 1970). St. Mečiar mohol o ňom povedať, že « vyniká nad svoje okolie », že « vyčnieva v celej slovenskej literatúre od prvej svetovej vojny po naše dni » (Pohár z brúseného skla, Doslov, Buenos Aires 1964). František Vnuk poukazuje najmä na Hronského « hlbokú znalosť duše drobného slovenského človeka », ktorá mu « umožnila zobraziť celý žargón života slovenskej dediny s neprekonateľnou umeleckosťou » (Arena, London 1963, 3-6).

Kritika si všímala aj Hronského vzťah medzi jazykom a literatúrou. Oboje je súčiastkou živého sociálneho organizmu. Hronského jazyk je objavný jazyk ľudu. Má racionálnu i symbolickú funkciu, a je výrazovým prostriedkom nielen umeleckého prejavu, ale i času a prostredia. St. Mečiar hovorí, že « vrstvy (Hronského) hovoreného jazyka miešajú sa s lyrickými tónmi a zámlkami, čím všetkým autor dynamizuje svoj rozprávačský prúd » (Na krížnych cestách, Doslov, Buenos Aires 1966). Štefan Drug chváli Hronského slovenčinu v románe Jozef Mak, že « nemá vážnejšieho súpera ani v predchádzajúcej ani v nasledujúcej našej literatúre », že « je prekrásna, pôvodná, čiročistá (Slov. pohľ. 1966). To môžeme právom vysloviť aj o ostatných Hronského dielach. Napr. slovenčina v jeho Podpolianskych rozprávkach nás svojou krištáľovou írečitosťou občerstvuje ako medokýš.

Hronského štýl je tiež predmetom hodným obdivu a úvahy. Hronského slovo je stále v zápase o prirodzený obraz sveta. Autor však nie je jeho otrokom, ale jeho sprievodcom, jeho majstrom. Dáva mu komunikačnú funkciu v zložitom diferencovaní životného obsahu, pričom to robí so zreteľom na jeho estetické i sociálne poslanie. O stavbe Hronského vety Mečiar hovorí, že « je hladká a obsahuje práve toľko prvkov, aby bola ľahko pochopiteľná a uvoľňovala súvislý vpád významových zložiek » (Na krížnych cestách).

Reakcia života má svoju rovnováhu práve tak v Hronského štýle ako aj v pohyblivej škále jeho deja. Hronský pritom majstrovsky stvárňuje jazyk, čím mu dáva individuálny charakter formy i účelnosti.

Život a dielo v exile

Roku 1945 opustil Hronský so svojou rodinou Slovensko. Cez Rakúsko sa dostal do Talianska a v Ríme « ožila v ňom dávna túžba, vrátil sa k snu svojej mladosti a navštevoval Akadémiu výtvarných umení, aby odborným štúdiom zdokonalil svoje maliarske schopnosti » (Most 1956, 1). Kreslil a maľoval tu stovky obrazov. Ale existenčná povinnosť hnala ho ďalej. Najrýchlejšie to vtedy šlo do Argentíny. A tak najväčší žijúci slovenský spisovateľ nasledoval stopy svojho najväčšieho predchodcu, Martina Kukučína.

Život v Argentíne nemal ľahký. Ale Hronský sa ani doma ani v exile nebál roboty. Pracoval manuelne i literárne, dúfal, povzbudzoval a veril. V liste redaktorovi Mostu M. Šprincovi (Most 1955, 1) písal: « ...chceme vykonať svoju najvyššiu povinnosť v borbe o najvyšší úspech národa svojho, v borbe o najplnšiu jeho slobodu ». A Hronský i v exile konal túto povinnosť vzorne. Napísal novelu « Predavač talismanov Libérius Gaius od Porta Collina » (1947), román « Andreas Búr Majster (1948), « Dve slovenské Ameriky » (1958), román « Svet na Trasovisku » (1960) a početné drobné prózy, čím podstatne prispel do slovenskej exulantskej literatúry (Fr. Vnuk: Sedemnásť neúrodných rokov, Middletown, USA, 1965).

Keď ho Spolok slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí pri jeho šesťdesiatke r. 1965 menoval za čestného predsedu, aby tak uctil jeho zásluhy na zveľadení slovenskej kultúry a vzdelanosti a ocenil jeho literárne dielo, J. C. Hronsk sa poďakoval v liste, v ktorom o sebe so smútkom poznamenáva, že « sa už roky lúči s písaním » (Most 1956, 4). Čo to znamenalo pre človeka, ktorý raz napísal, že « umenie je druhý krásny hriech dedičný » (*Jozef Mak*), vieme si domyslieť.

Treba zaznamenať, že Hronský vytvoril v Argentíne aj obsiahle maliarske dielo, že usporiadal viaceré úspešné

výstavy a že cyklus jeho veľkých plátien « Zázračný život Panny Márie Lujánskej » pôvodne objednal chilský prezident. Argentínske úrady však nedovolili vyviezť toto dielo z krajiny (Aréna, London 1963, 3-6).

Žiaľno mu bolo, keď videl odchádzať na večnosť svojich priateľov K. Sidora, F. Motošku, Fr. Hrušovského. Jemu, ktorý vo svojom literárnom diele, v práci matičnej, pri budovaní Neografie i v osobnom živote pristupoval dôverne k ľuďom i problémom, na sklonku života zostali iba spomienky na vzdialený domov, iba túžba, ktorá mu postupne uschýňala na perách... Nenašiel viac ten « skúšobný kameň pravdy », o ktorom Rúfus vraví, že mu « hodno privolávať chválu, hodno sa naň dívať ako na zázrak » (Človek, čas, tvorba). Odišiel ticho, ako umierajú exulanti. Až po mesiacoch sa Slováci vo svete i doma dozvedali túto trúchlivú, zraňujúcu zvesť. A zabolelo ich srdce... Veď v Hronskom stratili všetci kus národného srdca.

Pavol Števček dopisuje slová Ivana Horvátha, « mŕtvi majú vždy svoje poslanie » — takýmto vyznaním : « Pravdaže majú, ak si našich mŕtvych pripustíme k sebe hodne blízko, na dosah ruky, na počutie ich hlasu, ak im dovolíme vracať sa k nám, ak ich k sebe privolávame » (Návrat k literatúre).

Hronského dlho nepripustili domov, k duši jeho ľudu. A predsa sa tam vrátil. Jeho dielo je dnes živou prítomnosťou v duši domova. To je Hronského zázrak, že svojím dielom prelomil nepriazeň neprajníkov. Nikdy sa nestratia tí, čo duchom víťazia nad časom mocných.

Jozef Milučký

OBRAZ

Hl'adam srdce veslujúcej zeme.
Lúky mlčia tichom zasnežené,
vtáci sňali v kroví píšťaly.
Slnko páli, prameň nespáli.

Ústa pôdy pod prstami prosia.
Ani jeden lístok nepohol sa.
V mliečnu vázu prečaril sa strom.
Vietor tečie úzkym pramienkom.

Oheň šl'ahol spod medenky mraku.
Gejzír tryskol ako pri zázraku.
Z nebies letia kusy olova.
Slzí, slzí obraz domova.

JOZEF MILUČKÝ (1937), je príslušníkom tzv. «medzivrstvy» mladej slovenskej básnickej generácie (patrí do nej napr. Ján Šimonovič, Ján Buzássy, Marián Bednár, Vlastimil Kovalčík a iní « tridsiatnici », umelecky sa tvárniaci a vyrastajúci na stránkach časopisu Mladá tvorba). Autor po štúdiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave pôsobil od r. 1960 do r. 1968 ako redaktor bratislavského rozhlasu. Na Slovensku vydal knihu básní Harmónia (1963) a knižku prekladov poézie Semjona Gudzenku Zázraky (1964). Venuje sa tiež tvorbe pre deti. Vydal pre ne knižku veršov Deti, deti opatrne (1967) a dve veršované bábkové hry: Princezná na hrášku (1968), Matej a Uliana (tiež v tom istom roku). Jozef Milučký publikoval na Slovensku niekol'ko rokov v literárnych časopisoch, v rozhlase, aj v ostatnej tlači básne, recenzie, články s kultúrno-spoločenskou tematikou, interview so slovenskými spisovatel'mi a básnikmi. Od septembra 1968 pôsobí mladý básnik vo Švajčiarsku. Tu dokončieva tiež svoju najnovšiu knižku poézie.

NOC, V KTOREJ SA SNÍVA

Kráčaš po mliečnych ohňostrojoch Panny.
Belasý príboj špliecha do brehov.
Tisíce bozkov, milión objímaní.
Júlia, oži! Omdlel Rómeo.

Dozreli hviezdy ako veľké hrušky,
na starých zvonoch inoväte prsť.
Latinku vojak nad mliekárňou lúšti,
potom na dieťa stlačí zbrane spúšť.

Filmové snenia trúbia ako klaksón.
Sníva sa Paríž v exkluzívnom štýle,
aj Mona Líza s podmanivou krásou.
Sníva sa Eugen Čerňan vo Vesmíre.

A noc je múdry kameň Šalamúna,
čo melie múky z večných mlynov zeme.
Na nebi chvatne vyzlieka sa luna,
na hroty domov sneží ryšavenie.

Na brehy snení ženy vylodia sa,
opreté o dlaň, čo sme roztvorili.
Povrázok lások pospiatky sa vracia:
sú štyri sviece, štyri mocné víry.

Prichádza mama, ako povesť prostá,
vráskavou rukou pohľadí nám slzu.
Prsty jak lane vyskočili zo sna.
Pohybom presným po čajníku kĺžu.

A to už slnko spoza temien vrchov
do noci vbára dlhé šable ohňa.
Poľany dymia duhovanou sprchou.
Škovran i človek osmelil sa do dňa.

ZA MAMOU

Zodvihli rakev.
Za vzlykotu zvonov
do čiernych dlaní zeme uložili.

Hlas mamičky už neozve sa viac.
Jej tichý ston, že ubúdajú sily,
že málo vidí svoje vnúčatá.

Ruky, čo samé nikdy nepostáli,
srdce, čo na chlieb premieňalo skaly —
do chladného si l'ahli objatia.

Kopala medze,
grapy úrodnila,
nikdy však v pôde nestála tak, nie,
tak hlboko
a samotná
a tichá.

Circumdederunt me.

. . . .

Len oči šumia,
keď staručké zvony
prestali vravieť smutnou velebou.

A predsa si ťa,
mamička naša
vedieme domov
ž i v ú
s o s e b o u .

(Veľké Rovné, 21. apríla 1968).

RIEKA

Domova rieka,
viem, kde prameň hýčkaš,
pod ktorou skalou zem ho vymŕšťa.

Pôrodu výkrik,
prichádzanie na svet.
Chystajme plienky zo žulových skaliek,
hrsť nezábudok bude kolískou.

Kto sa ťa pýta, rieka, kde to rastieš?
Žalostne kričíš, máš však rybie ústa,
spýtavo špliechaš, nik ťa nepočúva,
ramená z krvi stečú na kamení.

Je stromoradie,
stovky bajonetov,
je jedna malá biela ovečka.

Ktože sa pýta ovečky a trávy,
či majú strach pred štrkotaním helmíc,
či ľúbia nože,
či zbožňujú oceľ,
tvárami k pravde ako pred popravou?

Otvorme, prší.
Z kolomaže mrakov
práskajú ku nám srdcervúce blesky.

Rieka si zasa dlane dokrvaví.

PRED VLASTNÝM SVEDOMÍM

Havran vo vysokom svetelnom lieviku.
Tú tmu si prilomiť, kde lôžko stelie beza
a réva krváca do bielych fáčov luny.
Pod pätou vojakov slzavá tráva zuní.

Pred vlastným svedomím stáť ako pred zrkadlom.
V šedivej prázdnote hranatých sľubov slová.
Vypočuť múdry a odvážny dialóg svitania,
keď vernosť klopýta jak nôžka oslíkova.

Zachutí cudzina čerešňou zapálenou.
Odmerať istotu jak vrece orechov.
V sebe ju zakľúčiť. A nože vlastnej trýzne
bývajú odmenou, aj klamnou útechou.

* * *

DOZRIEVANIE SMRTI

Vstúpte, pokrytci!
Zasadá porota.
Nôž ostro nabodol srdce. Oči dostali farbu krvi. Do siene vstúpila Predaná nevesta. A kočík s hrdzavými kolesami. A rozvod, ktorý sa z vážnych príčin povolil. Ruky stvoriteľa i vraha. Flórom prikryté nemluvňa v kočíku. Odkázali ste ho smrti. Odhoď ten závoj, žena, a uvidíš zločin na postriežke. Roztrhni si na znamenie smútku odev. Vyplač si oči. Vytrhni si srdce. Zachráň však kočík s hrdzavými kolesami pred dozplynutím.

Z. H. M.

NÁRODNOSTNÉ ZLOŽENIE OBYVATEĽSTVA ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY NA KONCI ROKU 1968

Časopis *Demografie* vydávaný Federálnym štatistickým úradom, Roč. III (Praha 1969) č. 11, str. 273 prináša štatistický prehľad národnostného zloženia obyvateľstva v Československu ku dňu 31. decembra 1968, a pre porovnanie uvádza aj štatistiky z r. 1961 (úradné sčítanie), a z r. 1967. (odhad). Podľa tej štatistiky stav je takýto:

Národnostné zloženie obyvateľstva ČSSR v rokoch 1967 a 1968 (v tisícoch)

Národnosť	1.3.1961	Zloženie v %		Vzrast 1961-68 v %	Odhad k 31. 12.	
		1967	1968		1.3.1969	31.12.1968
			ČSSR			
Česká	9.070	9.284	9.301	2,5	66,0	64,7
Slovenská . . .	3.836	4.196	4.236	10,4	27,9	29,4
Ukrajinská a ruská	55	58	59	7,3	0,4	0,4
Poľská	68	72	72	5,9	0,5	0,5
Maďarská . . .	534	565	565	5,8	3,9	3,9
Nemecká	140	114	110	— 21,4	1,0	0,8
Ostatné a neudaná	43	46	46	7,0	0,3	0,3
Celkom . . .	13.746				100,0	100,0
			České zeme			
Česká	9.024	9.237	9.254	2,5	94,3	93,6
Slovenská . . .	276	369	377	26,6	2,0	3,8
Ukrajinská a ruská	20	21	21	5,0	0,2	0,2
Poľská	67	71	71	6,0	0,7	0,7
Maďarská . . .	15	21	21	40,0	0,2	0,2
Nemecká	134	108	104	— 22,4	1,4	1,1
Ostatné a neudaná	36	39	39	8,3	0,3	0,4
Celkom . . .	9.572	9.866	9.887	3,3	100,0	100,0
			Slovensko			
Česká	46	47	47	2,2	1,1	1,0
Slovenská . . .	3.560	3.827	3859	8,4	75,3	85,7
Ukrajinská a ruská	35	37	38	8,6	0,9	0,9
Poľská	1	1	1	—	0,0	0,0
Maďarská . . .	519	542	544	4,8	12,4	12,1
Nemecká	6	6	6	—	0,1	0,1
Ostatné a neudaná	7	7	7	—	0,2	0,2
Celkom . . .	4.174	4.467	4.502	7,9	100,0	100,0

ALBUM

M. Š.

Ty si kňaz a básnik. Bol si tam, keď som striasol zo seba dym očistca a mal som len holý život a popáleniny.

Vtedy si sa mi veľmi milo prihovoril.

Od tej chvíle chodíme spolu po netušených krajinách. Niečo ti z toho rozpoviem.

*

Na ulici som stál a čakal som, kto bude, čo začne spievať pieseň diaľok.

Ale kto spomenie si na ruže, čo v záhrade sú same a dokvitnú. Nespievajte radšej.

Každý má slovo. Vtáci, keď sa ozvú, už sú nezraniteľní.

Ale ďalej nechoďme. Všade nám dajú len to, čo sa nevolá radosť.

*

Povedal si: Rudo, poďme. Dostal si ma na riečicu, Pán Ježiš ma preosieva.

Dávno v mladosti som zažil to isté. Videl som Boha.

Ako som to zniesol, neviem.

Na lúke tam nebolo ani kvietka. Len akási rieka niesť ma chcela a niesla jeden kríž, ktorý sa stojačky vnoril do vody, ale vynoril sa zachvíľu s venčekom.

Bohu sa nepodobá závan, ale závan to bol, čo ma odniesol zas na zem.

Prosil som: ešte raz. A Boh je neúprosný, aby mi dal na zemi celú večnosť.

*

Keby bola cesta k Bohu biela ako sneh, ľahko by tvoje stopy zafúkalo.

Keby bola ako jarný dážď voda by to zmyla, kade si išiel.

A cesty vtákov — tie nie sú označené.

Aj tieto cesty rozdáva Boh, koho chce pred cestami sveta chrániť. Z neba ich dobre vidno.

*

Tvojho priateľa som sa pýtal: nebol si nikdy tam, kde Boh lásku dáva?

Aký smútok, každý deň si prišiel na koniec dňa.

To, čo večnosť Božia nedáva.

*

Kolibrík je krásny, keď zastane v povetrí, ale to nevidieť, keď letí ako šíp.

Päť chlapcov ho chytalo, keď mal päť farieb. Ani jednu farbu nechytili.

*

Nevedel som sa pohnúť pred horiacim kriačkom. Boh mi pomohol vyzuť sa.

Miesto je sväté, povedal.

Bolo mi tam do plaču, pre teba, hriešna obuv.

*

Ohnivý voz, ktorý Henocha odniesol, ktovie, odkiaľ sa vzal.

Ten voz mi dávno vrtal v hlave. Ešte ako chlapec sníval som o ňom a nebolo takého majstra.

Teraz už viem, ktorý Majster vzal troch učeníkov na vrch Premenenia.

Ten ohnivý voz!

*

Gazda povedal: mám všetky zrná spočítané, nemôžem siať, jedno zrnko mi vypadlo. Bude chýbať mojej roli.

A zabolela ho láska jedného neprítomného zrnka.

Len probujte nebyť tam, kde Boh miluje.

*

Ako možno ľuďom povedať, že vtáčik sladko spieva?

Keď ma osloví Boh: syn môj! — ja to po Bohu neviem povedať.

*

Žiť či snívať? Také ťažké je to, že Boh, aby sa mohol radovať s ľuďmi, vynašiel ťažký kríž svojmu Synovi a poslal ho žiť na zem.

Až taký ťažký je sen nášho života, že nás vždy vráti zemi.

*

Trpieť! To si opakujeme aj tam hore.

Pre zvuk hlasu, ktorý zanesieme aj tam hore, sa dobre poznáme.

Kým žijeme, bolí nás to i tam.

Syn Boží z kríža prišiel volať do neba, že je opustený.

*

Okolo kríža je tri hodiny tma.
Hroznú má podobu nádej bez slnka.
Nie pre toho na kríži. Pre tých, čo poutekali.
*
Na zemi si už dlho, nad zemou ešte nie si.
Ťažký je strom, aj keď je opadaný.
A ďakuješ Bohu, že sa nezvalili na teba hory a vrchy a nepokryli ťa, lebo máš jednu nádej.
Máš srdce, máš v srdci svoj kríž.
Bude zasadený na vrchu. Zdvihne ťa nad zem.
*
Keby len raz teplý vetrík prišiel z neba k nám, keby Boh dýchol sem sladko, kto by to zunoval?
Kto by v tej chvíli chcel zomrieť! Láska nikdy nepochováva.
*
Ach, veľké svetlo malé nepohltí, ani ho nezahasí.
Veľký je Boh, jeho láska nie je proti tej mojej malej.
*
Spev vtáčka vždy je po prvý raz.
Povedzte mu to pošepky, že človeka iba Boh po prvý raz vedie.
Spev vtáčať vedie nás z noci von. Ony prv ako svitá, spievajú.
Tú stranu zeme, kde sa slnko Božie blíži, treba viesť spevom za ruku.
*
Nikto nevidel viac ako oblohu nad sebou.
Ale modlitbe to nevadí.
*
Po prázdnej noci prišiel si načas. Odpustili sa ti hriechy.
Boh je tvoj dom.
Tá radosť, keď ti niekto donesie kľúč od dverí, ktorý si stratil!
*
V južných krajoch som videl dediny v mori. A bola to fata morgana. Z beloby mora čneli len strechy a koruny stromov. A keď sme sa k nim blížili, more ustupovalo.
Krása vždy ide ďalej. Ale vidieť sa to dá.
*

Tak, už len ako sirota som. Komuže tu kážem po polnoci plnou hrsťou ruženca?

Chce sa mi plakať. Ale odrazu neviditeľne prichádzate vy, vy... Ktože? Vy, ktorých by som nemohol nikdy milovať.

Ako to môžem urobiť s plnou rukou ruženca?

*

Vstal som od modlitby, neviem sa nikdy domodliť, za chvíľu ma to znova pritiahne. Dobre, že ma Pán Boh stvoril bedárom. Čo by bola modlitba na zemi bez našej biedy? Tajomstvo života je po každej modlitbe novým tajomstvom, Božím i naším.

*

Keď mi príde raz zomrieť, zvolám: ó, plná hodina smrti! V tej chvíli uvidím všetko, čo som nikdy nevidel. Boh mi otvorí oči, ako svoju dlaň otvoril pri stvorení sveta.

Rudolf Dilong

Zlatica Hrnčiarová-Milučká

DEŇ MŔTVYCH DETÍ

Tisícky drobných tvárí. Tisícky árov útlych rúk. Bezranných ako vtáčky. So šumom tichým zlietajú sa na zem. Sadajú na lavice sudcov. Zapĺňajú senáty. Dnes je Deň mŕtvych detí. Ich nárek a slzy. A uprostred prerušený smiech. Záhony kvetov sfarbili sa krvou. Kráčajú deti v tryskajúcom tichu. Staršie s oťaženou náručou. Nesú v nej tielka, ktoré sa už nenaučili chodiť. Na svoj deň majú všetky deti právo. I títo mľkvi, drobní svedkovia vašich zločinov. Vašej explodujúcej hystérie. Vašej neľudskej nenávisti. Otočte hlavu do smeru presýpacích hodín, kamenní politici tohto sveta. Uzrite oči, Bože, tie oči týchto detí. Zapálili ste v nich oheň strašného poznania. Prerušili ste ich sny. Prerušili ste ich hry. Nedovolili ste im naučiť sa abecedu. Nedovolili ste im naučiť sa chodiť. Nedovolili ste im žiť. Pozrite na ne, kamenní muži tohto sveta. Pozrite do tváre smrti.

AKÁ JE MODRÁ FARBA, MAMA . . .

Je ako nebo. Ako materidúška. Je ako tvoje oči, dieťa.
Aké je nebo, aká je materidúška, aké sú moje oči?
Povedz mi, mama, povedz...

V malej záhradke, na lavičke zbitej z dosák, sedával chlapec. Občas vstal, pokročil k starej jabloni a bledá rúčka sa načiahla za plodom. Alebo sedával v tráve pod jabloňou a prstami láskal jej kmeň. Do domu vchádzal iba na zavolanie matky, zhrbenej ako jabloň. Chlapec to však nevedel. Naťahoval k nej ruky a láskal jej tvár. Ako pred chvíľou kmeň jablone. Miloval ich rovnako. Keď matka bola priveľmi zamestnaná a chlapec mal smútok, vyvravel ho jabloni. Raz prišiel dovnútra domku a v očiach sa mu odrážal nepokoj.

« Povedz mi, mama, aká je modrá farba? » Matka znehybnela. Tvárou jej prebehol kŕč, zadržiavajúci vzlykot. Prekonala ho a pokročila k synovi.

« Modrá farba, synček, je ako nebo. Ako materidúška. Ako tvoje oči ». Chlapec sa zamyslel, no po chvíľke pokračoval :

« A aké je nebo? Aká je materidúška? Aké sú moje oči? Povedz mi ,mama. Pýtal som sa už i jablone. Mlčala... ».

Matka stála ticho a bezbranne. « Nebo je... je... celkom čierne. I tvoje oči, synček, sú čierne ».

Chlapček si vydýchol. Napätie v jeho tváričke povolilo. « Och, mama, a ja som sa tak bál, že bude mať inú farbu. Žena si sadla a zobrala ho do náručia. Na vpadnuté a dávno zabudnuté prsia si pritlačila teplú detskú tvár. Chlapec sa však pohniezdil. « Ešte mi povedz, akú farbu má jabloň ». « Je ako nebo. Ako ja. A ako ty. Všetko je čierne, môj malý, všetko má takú farbu, akú vidíš ty ».

« Aj motýľ, aj vtáčik, čo hniezdi na jabloni? ».

« Vravím ti, všetko. A teraz sa bež hrať ».

Chlapec si sadol pod jabloň a vzrušene jej oznámil, že už vie, akú má farbu. Šťastne rozpriahol ruky a v záhradke sa rozcinkali zvončeky detského smiechu.

V tvári mu žiarili oči, dve modré nebá, na ktorých vyhaslo Slnko.

MATKINE POKLADY

Posteľ bola už veľmi stará. Tak stará ako žena, ktorá na nej v tejto chvíli zomierala. Drevo bolo prežraté červotočou. Srdce ženy zasa bolesťou. Posteľ cítila, že ak zomrie jedna, zomrie i druhá. Tlmila preto svoj vŕzgavý kašeľ a jej drevené srdce nariekalo. Nad nemohúcnosťou pomôcť stlmiť i bolestný suchý kašeľ, ktorý driapal vpadnuté prsia starenky. No táto nezadržateľne odchádzala. Ležala tu sama. Nikto sa nad ňou neskláňal. Nikto jej neosušil tvár od sĺz, ktoré boli horúce ako láska. Nikto sa jej ani neprihovoril. Možno preto, že by už i tak nedala žiadnu odpoveď. Posteľ zacítila agóniu. Vypäla posledné zvyšky síl pri pokuse, aby z nej vyprýštilo trochu tepla. Možno sa jej to i podarilo. Starenka začala tichúčko dýchať. Kašeľ ju prestal dusiť. Dýchanie bolo čoraz tichšie. Zaspala, zaradovala sa posteľ. Teda nezomrieme. Pretože bola tým bojom o život veľmi unavená, zaspala i ona. Ranné svetlo vynorilo ostré kontúry dvoch spiacich. Nezobudilo ich ani búchanie na dvere, ktoré strážili ich spánok. Nakoniec sa podvolili kopancu. Rozleteli sa dokorán. Izba vydala svoje tajomstvo. Tichú starenku, túliacu sa do náručia svojej družky — postele. Necítila už bolesť pri pohľade na svoje deti, prehľadávajúce jej svätyňu. Nakoniec predsa čosi našli. Ošúchanú šedivú vreckovku, zviazanú do uzlíčka. Našli v nej bohatstvo, ktoré už roky ukrývala. Zlatú drobučkú náušnicu s červeným kamienkom. Strieborný prstienok z dávno zabudnutej jarmočnej procesie. Čierny ruženec. A dva pramienky svetlého páperia. Prvé vlasy svojich detí. Tých strašne cudzích detí, hľadajúcich matkine poklady.

NEREZIGNÁCIA

Gorazd Zvonický

1.

Padol za nami príklop,
kozúbok vtáčí.

V klietke nás drží kyklop
obtučný ako barok
a nad úlovkom jačí
svoj nárok
do sveta.

Nech žije osveta,
ktorá nám vzišla z chorých barín
a z divých stepí!

Kyklop a tank nám šliapu na rozmarín,
veď obaja sú slepí.

2.

Pribitý na trám
pozerám k Tatrám
a myslím... Teraz,
keď chceš, srdce mi ešte preraz,
nech tečie krv a voda!

Len vlhká pôda
počne a zrodí,
hoci si vzdychne:
Ty oráč, čo ma trápiš!...

K trofejom si ma zapíš,
veď boží dych ich zhodí.
A vytiahne ťa z pancierov.

Rozišiel som sa s poverou
a moje srdce nie je podlé:
viac temian nehodím
žeravej modle,
hoci mi šuškáš, že zle pochodím.

3.

Ako sa máme?...
Pekne si navykáme
žiť hoci v levej jame,
aby sme neobmäkli
pod tvrdou skutočnosťou.

Hej, Boha sme sa skoro zriekli,
lež pomerili sme sa s čnosťou,
ktorá sa volá Viera.

K skoku sa chystá zviera
akoby na hruď devy,
no máme vo zvyku
modlitbu, humor, spevy,
ktoré sa sotva minú bez ozveny,
kým po záchrannom rebríku
stúpajú u nás iba ceny.

4.

Myslia si, že ma potreli,
keď sa mi do osudu votreli
téza a antitéza.

Stojím tu ako breza
nesúca mnohú čiernu pečať.

Meč, dokiaľ ešte môžeš mečať,
obetné baranča
za vykúpenie sveta!

Rus a či saranča
vysáva miazgu z môjho tela.

Je u nich čosi zraniteľné — päta,
a na tú nie je zapotreby strela,
na pätu stačím tŕním,
pichliačom týchto hôľ.

Hoci ma zovrie bôľ,
rúno si smilstvom nepoškvrním.

SOĽ ZEME

Július Štefkovič

Že sa Maťo volal Smoliar, to nebola celkom iste náhoda. Smola bola jeho druhou prirodzenosťou. Čohokoľvek sa dotkol všetko po nej páchlo, kamkoľvek sa pohnul, všade sa za ním tiahla ako neviditeľná niť. Nebudeme ďaleko od pravdy keď povieme, že odišiel z domu akiste najviac len preto, aby jej unikol, aby sa jej už raz zbavil. Či sa mu to v cudzom svete podarilo alebo nie, to ukáže iba budúcnosť.

Dnes sa vie o Maťovi iba toľko, že zakotvil kdesi na južnej pologuli. Podľa jedných by mal byť v Afrike, podľa iných v Austrálii a podľa tretích až hen kdesi v Indočíne. Okrem týchto kusých a nespoľahlivých zpráv sa nevie o ňom nič bližšieho. Ani to, či ešte žije alebo nie.

Čo vieme o ňom bezpečne, čo sa nám po ňom zachovalo ako dedictvo, to sú jeho spomienky a zážitky z minulosti. Z čias keď bol ešte doma, keď pôsobil v Ľadzanoch na tamojšej jednotriedke ako výpomocný učiteľ. Rád sa vracal v duchu k tejto jeho prechodnej činnosti a ešte radšej nám o nej rozprával.

Čo sa vonkajšieho vzhľadu týkalo, Maťo sa nelíšil v ničom od ostatných smrteľnkov. Vyzeral ako každý v jeho veku a jeho spoločenského postavenia. Vysoký, pekne urastený blonďák sivých očú, sympatický na prvý pohľad. Jeho vystupovanie bolo odmerané a uhladené. Malo v sebe čosi aristokratického. Čo ho však najviac charakterizovalo a robilo odlišným od iných, to boli jeho nepokojné, nervózne ústa, vždy ochotné na úsmev. To isté platilo o jeho veľkých očiach pod priestranným čelom. Celkovú jeho šarmantnosť dopľňali starostlivo pestované fúziky takej istej farby ako vlasy.

Aby sa dedictvo Maťových spomienok nestratilo v nánose času, neuškodí vari, keď z nich niektoré zachytíme na papieri.

Ako sme spomenuli, prvopočiatky Maťovej kariéry siahajú do čias, keď bol ešte doma. Preto ak chceme načrieť do kytice jeho zážitkov, ponechajme ho jeho osudu na pologuli našich protinožcov a vráťme sa v čase o niekoľko krokov dozadu. Zaleťme v duchu do Topároviec kde uzrel

svetlo sveta a do Ladzian, ktoré boli svedkom jeho prvého, nádejného rozletu.

I.

Ked' vychodil Mat'o školu v meste bolo v móde strašidlo, ktoré v Topárovciach nik nevidel, ale vel'a sa o ňom rozprávalo i v novinách o ňom často písali a hovorili mu: kríza.

— Kríza, kríza — ako kus bodliaka omál'ali topárovčania v ústach toto nepodarené slovo a nemohli mu prísť na chuť.

— Nech len príde! Dlho sa tu ponovierať nebude, — vystatovali sa a mysleli na svoje cepy a vidly.

Lenže kríza-mátoha sa ich vystatovania nezl'akla. V jednu tmavú noc sa priplazila ku ich humnám ako sedemhlavý drak. A kto na ňu v Topárovciach prvý nad'abil, to bol Mat'o.

Hl'adal zamestnanie. Vypisoval žiadosti, posielal ich na všetky strany, ale ako išli, tak sa i vracali, zamietnuté. A odpovede stále tie isté: neprijímame, zatvárame, je kríza, prepúšťame, ak sa pomery zmenia, budeme na vás pamätať. Takto ho odpravovali a zakaždým sa vyhovárali na krízu.

— Čo robiť? — hútal Mat'o bezradne. Odvtedy ako opustil školské lavice uplynulo iba niekol'ko týždňov. Pred nedávnom sa mu zdalo byť všetko l'ahké, snadné a prístupné. Na dosah ruky. Jeho ružové predstavy o budúcnosti bledli v ňom za dňa na deň. Nič sa z nich neuskutočnilo. A výhl'ady na lepšie sa neukazovali. Naopak.

Našťastie, akoby na vzdor všetkým krízam, v Topárovciach boli čoskoro nato hody.

— Páni si ju vymysleli, nech ich kántri, — povedali si topárovčania a podl'a toho sa aj zariadili: rezali husi, kačky, čo im prišlo pod ruku a vypekali koláče, až od nich celá dedina rozvoniavala.

U Smoliarov, ako zvyčajne pri tejto príležitosti, hostí bol plný dom. Medzi nimi za vrch stolom trónil krstný Škarbala. Nuž a ako to už býva, pri dobrom obede a ešte lepšom vínku sa pospomína všeličo. Dobré i zlé. Tak bolo i teraz. Smoliarovci, nedalo im, medzi rečami spomenuli, že ich Mat'ko napriek tomu, že vychodil školy ako sa patrí, pre tú

nešťastnú krízu nemôže nájsť zamestnanie. A teda i jemu, ako mnohým iným, hrozí biľag nezamestnanosti.

Hostia uznali, pokývali hlavami, ale veru ostalo len pri tom. Viac urobiť nemohli. Smoliarovci ostali so svojim žiaľom osihotení ako boli i dosiaľ. Nik im vtedy nevedel dať ani rady, ani pomoci.

A predsa. Neuplynul vari ani týždeň, keď sa krstný Škarbala znova zjavil v Topárovciach.

— V Ľadzanoch narukuje učiteľ. Potrebujú nového. A keď nenájdu kvalifikovaného, uspokoja sa i s výpomocným. Kto má vyššie školy, môže sa o jeho miesto uchádzať. Kvalifikovaných učiteľov je nedostatok, preto berú na výpomoc i neodborníkov, — oznamoval krstný Smoliarovcom zhromaždeným okolo stola. Súbeh na uprázdnené miesto je už vypísaný, bolo by sa treba poponáhľať. Učiteľské povolanie je vraj jediné, kde sa možno dnes ešte uchytiť. Ak prepasie Maťo túto príležitosť, neostane mu iné, ako pozerať nečinne Pánu Bohu do okien a čakať, kým bude po kríze.

Smoliarovcom sa krstného návrh pozdával. Iba jedného sa obávali: či ho zvolia, keď nepoznajú v Ľadzanoch nikoho.

— To ponechajte na mňa, — uspokojoval ich krstný. Bude to niečo stáť, lebo však ani kohút nekikiríka zadarmo, ale o to aby sa nestarali. Vlani sa vraj napálilo viac ako po iné roky, nuž, voľajako už len bude.

Maťo napísal žiadosť, zaniesol ju na poštu a čakal. Z jedného dňa na druhý, ba z hodiny na hodinu. Čakanie a obava o budúcnosť ho zaujali celého. Prázdniny, pôvab leta s jeho krásami, spoločnosť priateľov, to všetko vnímal iba povrchne. Nevedel sa tešiť z ničoho. Horkosť z doterajších sklamaní a hroziaca nezamestnanosť mu otrávili život. Žiadosť o miesto, ktorú poslal do Ľadzian, bola jeho posledná nádej. Po nej mu ostávalo už len jedno: chytiť sa motyky.

Akokoľvek mu čas ubiehal pomaly, dočkal sa. A stalo sa to, čo sa stať malo a čo bolo súdené. Vďaka hojnej úrode sliviek v humne krstného Škarbalu, kandidáti na ľadziansku školu prepádali pri voľbe ako hnilé hrušky a ctihodný Školský výbor, po znaleckom preskúmaní došlých žiadostí, si vyvolil na svoju jednotriedku, ako najsúcejšieho, Maťa Smoliara.

Radosti nebolo konca-kraja. Kto sa najviac tešil, to bol samozrejme Maťo. Jeho najvrúcnejší sen sa splnil. Mal miesto, zamestnanie. Mohol pracovať, ťažiť z kapitálu svojich štúdií, uživiť sa z vlastných rúk. Nebude viac odkázaný na rodičov a na nikoho. Dosť sa naň už nahrdlačili. Poďakoval sa v duchu krstnému a zaumienil si, že mu jeho šľachetný skutok nikdy nezabudne.

O to, že Ľadzany boli Pánu Bohu za chrbtom, že tam poštár chodieval vtedy iba raz za týždeň a že najbližšia železničná stanica bola vzdialená na dvadsať kilometrov, o to všetko najmenej dbal. Dôležité bolo iba to, že sa mu predsa len podarilo zachrániť reputáciu svojich štúdií a vyhnúť sa nezamestnanosti.

Ako ubúdalo v kalendári dní čoraz častejšie sa vžíval do úlohy, ktorá naň čakala. Predstavoval si pred sebou miestnosť plnú školských detí, rozhliadal sa po nej, aby si navykol na prostredie a na pohľady tých, čo teraz síce ešte behajú a skáču bezstarostne po medziach a po lúkach, pasú husi, spievajú a vijú vence z poľných kvetov, ale čo už zajtra budú sedieť tíško pred ním v laviciach a zvedavo budú čakať na jeho múdre slovo. Vžíval sa a sprítomňoval si tieto veci, aby zajtra prišiel ako na hotové.

Akokoľvek si dodával odvahy, bývali chvíle, keď sa mu do duše vkrádali pochybnosti. Kládol si v duchu otázku, či bude vedieť učiť, keď to ešte nikdy nerobil. Lebo veď každá činnosť podlieha istým pravidlám a zákonom, ktoré treba poznať a podľa ktorých sa treba riadiť. Vkrádali sa mu do duše obavy, ale i to je pravda, že nie na dlho. Ako prišli, tak i odišli.

— Či budem vedieť učiť? A čo na tom treba vedieť? Budem robiť, ako kedysi robievali so mnou: keď som vedel, bolo dobre, a keď som nevedel, nuž veru, bývalo všelijako. Veď sa to koniec koncov robí takto nielen v škole, ale i v každej poriadnej rodine. Budem mať po ruke knižky, učebnice. Z nich sa dozviem všetko. Nuž a čítať a písať hádam len viem! — dodával sebavedome.

Donedávna ešte zahriaknuté svedomie sa v ňom začalo prebúdzať. Klíčilo a rástlo v ňom ako zrno pod hrudou. Jeho dvadsaťročné mladistvé sily sa hlásili k slovu. Mal sto chutí vrhnúť sa na všetko, čo mu prišlo do cesty. Chcel sa boriť, naprávať, zdokonalovať. Odstraňovať prekážky

a všetko, čo sa mu zdalo prežité. Jeho kontestačné náhľady sa nezastavovali pred ničím.

Prišiel odrazu na to, že v samotných Topárovciach, kde vyrástol, jesto veľa vecí, s ktorými nemožno súhlasiť a ktoré by nemali byť. A to práve na tom poli, kde by sa čakala náprava od tých, čo mali na starosti výchovu mládeže. Venujú sa iba škole a nazdávajú sa, že urobili všetko. Kdežto pravda je, že neurobili dohromady nič. Mimoškolskej činnosti sa vôbec nevenujú. Keby od neho záviselo, veľa vecí by sa tu zmenilo. Dedina rastie ako planý strom. Bez dohľadu a bez opatery. Položme si ruku na srdce: koľko vzácnych príležitostí sa im naskytá na každom kroku. Postačilo by iba trochu dobrej vôle. Iniciatívy, čo len za necht. Lenže to je práve to, čo im chýba.

Školská dochádzka v Topárovciach nefunguje odkedy je svet svetom. Nieto tu kultúrneho domu, ani krúžku. Chrústov plné humná, dedina je zamorená muchami až strach. Hygienické pomery obce sú na zaplakanie. O športe sa nikomu ani nesníva. Ani jedna tanečná zábava sa neobíde bez toho, aby na nej neboli prítomné školopovinné deti. Hotová Sodoma a Gomora! Takéto neporiadky v Ľadzanoch jeho očiam neujdú. A ak by ich našiel, vykántri ich v krátkom čase až do koreňa. Ani stopy nesmie po nich ostať. Mali by sa prísť pozrieť do Ľadzian, vziať si príklad a presvedčiť sa na vlastné oči, ako má vyzerať naozajstný a naslovovzatý ľudovýchovný pracovník.

II.

Ľadzany, to boli dve úbočia a v prostriedku kamenistý potok. Z oboch strán potoka stáli nepravidelne roztrúsené domce, strácajúce sa v zeleni stromov. Iba kde-tu tvorili súvislý rad. Nad dedinou sa vypínal biely kostolík, v ktorom sa slúžila omša dva razy do roka: na Vianoce a na Veľkú noc. Spod nevysokého skalného brala, uprostred dediny, vyvieral potok. Jeho kršťálovo čistá voda žblnkotala dolu dedinou na radosť malých i veľkých a tiež domácich zvierat, ktoré nachádzali v ňom občerstvenie. Za domami vo vyvýšených humnách stáli stodoly. Bývalo v nich rušno najmä v jeseň, keď sa mlátilo cepami: obilie, hrach, alebo iné plodiny. Rytmický buchot v dvojke, trojke i v štvorke

sa niesol ponad dedinou od skorého rána až do pozdného večera.

Prvá zastávka platila škole. Čo do vonkajšieho vzhľadu nelišila sa v mnohom od ostatných domov. Rozdiel bol iba v tom, že na jej čelnej stene visela dotlčená a hrdzou rozožratá plechová tabuľa, na ktorej bol kedysi akiste nejaký nápis. Pokúšal sa z neho rozlúštiť niečo, ale sa mu to nepodarilo. Kamene a hrdza sa pričinili o to, aby po nápise neostalo ani stopy.

Keď si poobzeral budovu zo všetkých strán, pobral sa k richtárovi. Predstaviť sa mu a vyžiadať si od neho kľúče.

Richtár bol vysoký statný človek, samorostlý a svojrázny vo vzhľade i v konaní, ako dub v hore. Belasé oči, svietiace spod hustého obočia, zmierňovali jeho na pohľad drsný výzor. Z úst mu vyčnievala nerozlučná hlinená fajka so žltým mosadzným príklopom.

Len čo si sadli v prednej izbe za stôl, richtár sa zadíval na Maťa a nadhodil:

— U nás sa budete mať dobre. Počasie bude ešte za nejaký čas pekné, bude sa vám ľahko učiť.

Narážka na ľahké učenie Maťa trochu pomiatla. Nevedel napochytro ako dať dohromady pekné počasie s vyučovaním. Ale zato prisvedčil, ako keby bol rozumel.

— Byt máte naturálny a drevo vám na zimu dovezieme. Aj strechu opravíme, lebo preteká.

Keď už boli pospomínali to i ono, pohovorili o úrode a o počasí a náležite všetko ohodnotili a porovnali s vlaňajškom i predvlaňajškom, Maťo si dodal odvahy a pristúpil k veci:

— Pán richtár, ako doista viete, zajtra je začiatok školského roku. Nazrel som cez oblok do triedy a videl som, že je v nej všetko tak, ako ju žiaci opustili pred prázdninami. Bolo by ju treba vyčistiť, steny vybieliť, dlážku vydrhnúť. Predpokladal som, že nájdem všetko hotové.

— Akože by nie. Urobíme, urobíme... na Všechsvätých, — zahniezdil sa richtár na lavici. — Vtedy bude na to súci čas. Kachle sú zlé, kadí sa z nich a dlážka by bola na druhý deň taká istá ako bola predtým.

— A prečo nekúpi obec nové kachle? — spýtal sa Maťo s prízvukom v hlase, ktorý dával tušiť, že je rozhodnutý započať s jeho kontestačnými reformami hneď a zaraz.

— Hm, duša moja, ľahko sa povie. Prečo nekúpi. Ale že za čo, na to sa nik nepýta. Odkedy som richtárom, nieto v obecnej pokladnici ani deravého groša. Len dlžoba čo rastie. Ale kto príde, skaderuka-skadenoha, inšie nevie, len daj a daj! Ale že odkiaľ z čoho? O to sa nik nestará.

Nastala chvíľa trápneho ticha. Maťo nevedel napochytro, či sa má cítiť dotknutý richtárovou narážkou, alebo sa tváriť ako keby nič. Aby priviedol rozhovor na inú, bezpečnejšiu koľaj, spýtal sa ľahostajne:

— A deti ako navštevujú školu? Vystávajú často?

— Nie. Iba podľa potreby. Dosiaľ boli všetci spokojní. Mávali sme dobrých učiteľov, bol pokoj.

V tomto ohľade by to teda nebolo najhoršie, — pomyslel si Maťo s neskrývaným uspokojením. So školskou dochádzkou bývali totiž najväčšie ťažkosti. Bola vždy kameňom úrazu na vidieckych školách. Bol rád, keď sa dozvedel, že v Ľadzanoch nebude mať v tomto smere ťažkosti. Vidno, že tu majú občania zmysel pre povinnosť a pre poriadok. Ušetrí im mnohé nepríjemnosti. A niele im, ale i sebe.

Aby sa čo najskôr oboznámil s prostredím, v ktorom sa chystal rozvinúť svoju blahodarnú činnosť, zaumienil si, že položí richtárovi niekoľko informačných otázok, týkajúcich sa dediny a občanov. Poznať dokonale miestne pomery, to bola prvá podmienka pre jeho budúcu úspešnú činnosť. Bez diagnózy nemožno napravať, ani liečiť.

— Pán richtár, má obec vlastnú knižnicu?

— Hej... má, — prisvedčil richtár.

— Jesto v nej veľa kníh? Čítajú ich ľudia?

— Bolo. Aj ich čítali, ale veľa sa potratilo. Požičali a potom nevrátili. Ale niečo by z nich ešte malo byť — na povale.

— Niečo podobného ako spevokol máte v obci?

— Aký kôl?

— Spevokol. Či mládež spievala niekedy v súbore.

— Akože by nie. Spievajú stále. Najmä v sobotu. Niekedy i s harmonikou.

Uvidíte. Nezaspíte ani do rána. Len keby pritom huncútstvá nevystrájali, loptoši. Nedávno Jožovi Hladkému rozobrali voz a vyniesli mu ho za komín. Vraj zaúdiť Na

druhý deň ide Jožo zapriahat' a voza nikde. Celú dedinu pobúril. Až na poludnie ho sused upozornil, že ho má za komínom. Potom zase Janovi Štrbáňovi rozorali v noci dvor. Jeho vlastným pluhom. Nuž ale kde je raz dievka v dome, tam je t'ažko mat' pokoj.

— A čo divadlo? Mávali ste niekedy divadelné predstavenia?

— Občas.

— A kde sa konajú? Má azda obec kultúrny dom?

— Nie. Taký dom tu nemáme. V krčme bývajú.

— Máte teda na tento ciel' prispôsobenú krčmu. Ked' nieto iných možností, dobrá je i krčma. Dôležité je, aby sa niečo robilo. Aby sa dala občanom možnost' poučit' sa a zabavit'.

— A čo l'udia? Navštevujú ich?

— Akože by nie. Posledný raz ich bolo tol'ko, že som i ja mal s nimi dočinenia.

— Predstavenie sa akiste dobre vydarilo. Malo úspech.

— Nad očakávanie, — prisvedčil richtár.

— Čo to bolo? Veselohra a či niečo vážnejšieho?

— Veselohra. A keby len to, — začal richtár rozprávat'.

— Prišiel k nám vtedy jeden... Mal troch psov, jednu opicu a hada dlhočizného ako pavúz. Krčma bola nabitá až do posledného miesta. Vystrájal kadejaké fígle. Hltal nože, meče i plamene, nadžgával sa sklom, klincami, prepichoval si ústa, jazyk, uši — na počudovanie. Psy v pestrých šatách, s čepcami na hlavách, chodili hore koncom ako l'udské bytosti. Tancovali, rátali, počtovali, st'a by to ani nemé tvory neboli bývali. A opica o nič menej: bystrá bola a pohyblivá ako živé striebro. Skákala po zemi i po povali, skok-sem, skok-tam, iba ked' ju čosi pochytilo a už bola na dróte, čo na ňom viselo svetlo pod povalou. Lampa sa odtrhla a báác na zem i s opicou. A už to šlo. Len teraz sa začalo to naozajstné predstavenie! V sále tma ako vo vreci, opica škriekala, nebodaj preto, lebo sa popálila a hybaj z hlavy na hlavu. Do hurhaju sa zamiešali psy. Štekali a hryzli, čo im prišlo pod zuby. Čo sa tam vtedy stváralo, neprajte si vidiet'. Chyboval už len had. Našt'astie, ten bol v klietke. Na druhý deň bola celá dedina doškriabaná a dohryzená. Starú Blaškovú tam tak seklo v krížoch, že sa ešte ani dnes nemôže poriadne narovnat'.

III.

Hrozné! Neslýchané! Neuveriteľné! — zalamoval Maťo rukami keď sa v ten deň vrátil domov od richtára. Škandál a posmech akého svet ešte nevidel. Takáto zaostalosť a zanedbanosť! Aspoň o sto rokov sú pozadu za ostatným svetom. Šťastie, že sa nespytoval na iné veci. Kto vie, čo všetko by sa bol dozvedel. A toto je richtár! Hlava obce. Ako budú vyzerať potom tí ostatní?

A kto je tomuto všetkému na príčine? Kto nesie zodpovednosť za túto donebavolajúcu zanedbanosť? Nik iný ako tí, čo tu boli pred ním. Jeho predchodcovia. Vidieť, že ani prstom nepohli. Chamraď akási. Je teraz na ňom, aby naprával a doháňal, čo sa tu zameškalo. Neostáva mu iné ako vysúkať rukávy, pootvárať obloky, napustiť čerstvého vzduchu a prevetrať kdejaký kút. Naprávať a doháňať, aby tu neostalo po dnešných katastrofálnych pomeroch ani stopy. Jeho pričinením sa Ľadzany musia premeniť v krátkom čase na nepoznanie.

Pohoršoval sa nad tým, čoho bol svedkom, ale jednako, treba priznať, že pomery, ktoré tu našiel ho v istom zmysle napĺňali tiež zadosťučinením. Naskytala sa mu príležitosť uplatniť sa, ako azda nikde inde. Mohol presadzovať svoje reformačné plány v plnej miere. Čo tu videl a počul ho pobádalo k činnosti, podnecovalo jeho ambície.

— Ľahko je byť v nebi svätým, — nahováralo mu čosi v podvedomí. — Ťažšie je to však na zemi, kde sa treba zapierať, premáhať a bojovať. Kde je všetko ako má byť, by sa ti ľahko pôsobilo. Lenže tam by si bol bez zásluh. Kdežto tuná, podívaj sa okolo seba: kúkolu až strach! Pre tvoje náhľady a schopnosti, pre tvoj temperament Ľadzany sú ako stvorené. Preto hore hlavu i srdce. Vyor tu brázdu, čo bude svietiť pre tých, čo prídu po tebe, ako príklad a vzor.

Ako všade inde i v Ľadzanoch sa začiatok školského roku začínal slávnostne. Vyobliekaní žiaci prišli do školy takmer do jedného. Bola ich plná trieda a radosť nad tým, že sa po dlhom čase zase zišli všetci pohromade, davali najavo spôsobom, ktorý im bol najpriliehavejší: vrieskali a robili krik až v ušoch zaliehalo. Jednotlivého hlasu nebolo počuť. Všetko sa zlievalo v jediný hučiaci prúd ako Niagarský vodopád.

Z času na čas sa krik zosilnil a vyrazil cez otvorené obloky ako víchor. To vtedy, keď sa protivník pokúšal zachrániť za každú cenu a skákal z jednej lavice na druhú.

Vyrovnávali sa účty a nedoplatky z prázdnin: za prebitú hlavu, za nevrátený nožík, za ukradnutého stehlíka, za nadávky a podobne. Teraz bol ešte vhodný čas, aby sa podobné nezrovnalosti dali do poriadku. Teraz, keď školský poriadok driemal ešte v zaprášenej skrini. Preto sa bolo treba poponáhlať a priviesť bilanciu do rovnováhy ešte dnes. Zajtra bude už v platnosti a mohlo by byť všetko oveľa komplikovanejšie.

Maťo čaká s rozochvelým srdcom vo svojej izbe, kedy sa utíšia. Prechádza sa nervózne hore-dolu. Občas nazrie do obloka i do zrkadla, pripravuje sa v duchu na svoj prvý verejný výstup.

Keď sa presvedčil, že by sa len tak ľahko nedočkal, že krik namiesto toho aby sa zoslaboval sa ešte viac zosilňuje, dodal si odvahu a vykročil.

Po modlitbe zavládlo napnuté ticho, plné očakávania.

Maťo si odkašľal, prečistil gágor a nadviazal so žiakmi rozhovor. Bol to skôr úvodný preslov, ktorým sa mal zahajiť nový školský rok. Pripravil sa naň ešte doma. Pomohla mu pritom okolnosť, že čítal kedysi dávno De Amicisovo *Srdce*. V ňom bol podobný prívet. Zdal sa mu však pristarý na súčasné pomery. Preto si ho prispôsobil: vzal niečo zo *Srdca* a niečo z vlastnej hlavy. Stredná cesta býva najistejšia.

Začínalo sa to asi takto: — Milí žiaci, ja som váš nový pán učiteľ. Ododneška budeme každý deň spolu. Počul som o vás veľa pekných vecí: že nevystávate zbytočne zo školy, že sa pilne učíte, že poslúchate v škole i doma vašich rodičov, máte úctu k starým ľuďom, že milujete prírodu a zvieratá a mnoho iných dobrých vecí. Len tak pokračujte. Ja nemám v Ladzanoch nikoho. Iba vás. Preto som istý, že budeme priateľmi. Keď budete dobrí, aj ja budem dobrý. Keď budete zlí, budem aj ja zlý. Ale ako som povedal, keď budete dobrí, budem i ja dobrý...

— He-he-he-he, — ozvalo sa zo zadných lavíc.

Po úvodnom prejave, akiste preto, aby dohonil, čo sa mu zdalo byť zameškané, prebudil sa v ňom apoštol pokroku a osvety a začal žiakom vysvetlovať, aký význam má vzde-

lanie pre jednotlivca a pre spoločnosť. O to, že boli dnes prvý raz v škole a že dnešné stretnutie malo byť pre všetkých skôr sviatkom a rozptýlením, o to vôbec nedbal. Rozprával a rečnil, až sa mu zo štice parilo. Naťoľko mu bolo náhlo.

O chvíľu prišiel na to, že ho nik nepočúva. Polovica triedy spala spánkom spravodlivých. Ostatní sa zabávali v laviciach a netrpezlive čakali, kedy sa za nim zatvoria školské dvere.

Nedávajú pozor? Nepočúvajú ho?

Nič to za to. Má po ruke prostriedok, ako získať nápravu. Pre takéto prípady, ako stvorená, je činná škola. Zapojí ich do výkladu, aby vlastným úsudkom prišli na to, že škola nie je holubník, že na ňu nemožno pozerať, ako na ňu pozerali kedysi naši predkovia. Na toto všetko, ani sa nenazdajú, prídu sami od seba: analógiou, úsudkom.

— Nože ty tam s copami. Vedela by si mi povedať prečo chodíte do školy?

— Prosím, preto chodíme do školy, lebo keby sme nechodili, naši rodičia by museli platiť pokutu.

Ostatní žiaci keď videli, že neuhádla, snažili sa ju opraviť:

— Preto chodíme do školy, lebo to chcú pán notár.

— Nie, prosím. Lebo to chcú pán prezident.

— Preto chodíme do školy, lebo sa v nej kúri a doma robíme krik.

V.

Napriek tomu, že sa nedostal ďaleko s jeho úsudkom, jednako, s výsledkom prvého dňa bol spokojný. Najmä však sám so sebou. Zarečnil si, ako ešte nikdy. Dojem, ktorý urobil, žiaci len tak ľahko nezabudnú. A že neostane len pri nich, to je zrejmé. Deti neudržia nič pri sebe. So všetkým sa pochvália. Hej, začiatok by nebol zlý. A ako začneš, tak aj skončíš, — hovorí sa. Pekný deň sa hned zarána ukazuje.

Na druhý deň bola trieda zase plná. Iba šiesti čo chýbali.

Rozmýšľal ako zamestnať žiakov. Na vážnu prácu, čo by ich unavovala, ani tento deň nebol ešte súci. Mohli by si niečo zaujímavého prečítať, alebo si pohovoriť o tom, ako

prežili prázdniny. Čo ktorý z nich videl a skúsil. Niečo, čo by skôr zabávalo ako poúčalo.

— Podívaj sa na týchto tu v prvých laviciach. Akí sú chutní. Nože sa s nimi pobav, požartuj. Aby sa ťa nebáli, — nahováralo mu čosi vo svedomí. — Ukáž im, že nie si čert, ktorého im maľovali doma na stenu. Presvedč ich že škola nie je strašiak, ktorého sa treba báť a pred ktorým treba utekať. Hľaď si získať ich dôveru. Pohraj sa s nimi.

Tak mu čosi nahováralo, lenže svedomie je vec prenárame zložitá, komplikovaná: samá jama, samé prepadlisko a hlasov sa v ňom ozýva toľko, že sa je v nich ťažko vyznať. Záleží na tebe, na koho počúvneš a čo si vyberieš. Nahováralo mu, aby sa pridržiaval osvedčeného a zaužívaného spôsobu, venovať dnešný deň iba rozptýleniu a rekreácii. Na ostatné, že bude ešte času dosť.

Z druhého kúta sa ozýval pravý opak: nielenže by neuškodilo, ale by sa patrilo, aby ich preskúšal. Čím skôr, tým lepšie. Pre neho i pre nich. Dozvie sa, na akých základoch bude môcť stavať. Ako chceš budovať keď nevieš čo majú a čo nemajú. Dozvieš sa to len tak, keď ich vyskúšaš. Nie veľa, ale aspoň niečo by sa rozhodne patrilo.

Čudný pocit ho pritom prechodí. Môže skúšať. On, čo sa skúšania vždy bál ako čert svätenej vody a čo sa ešte nedávno krčil v lavici, aby ho — svätý Antonko buď mi na pomoci! — nezbadali pichľavé oči holohlavého matematikára. Teraz, nik iný ako on, stojí na tom istom mieste, kde stával kedysi matematikár, na stupni, nad všetkými, a môže skúšať. Je tu všeomohúcim a — čuj svete! — vševediacim pánom, lebo tento zafúľaný drobizg je sväto-sväte presvedčený, že on všetko vie.

— Aký je len čudný tento svet! — vzdychol si. — Ale nech je ako chce, je naozaj pekný.

A nielen to, ale si môže i vybrať. Môže skúšať čo chce. Má väčšiu a širšiu právomoc ako mal kedysi matematikár: gramatiku, počty, zemepis, dejepis, čo len chce.

Čím by teda začal?

Gramatika je zaujímavý predmet. Len tých pravidiel a výnimok všelijakých keby v nej nebolo toľko. Sám sa v nich dobre nevyzná. Dobrým gramatikárom sa alebo narodíš, alebo ním nie si. Preto sa jej radšej vzdá.

Dejepis? Tiež pekný predmet. História! Učiteľka národov. Len škoda, že si ju každý pristrihne podľa toho, ako sa mu to hodí, a nik sa z nej nepoúča. A tých letopočtov keby v nej nebolo toľko. Má z nich taký zmätok v hlave, že už ani väčšieho nemôže byť.

Pri myšlienke na dejepis mu prišlo na um, ako ich kedysi učieval tento predmet direktor Jablonský. Starý pán s bielou briadkou, čo išiel onedlho potom do penzie. Človek zlatého srdca, opravdivý otec študentov.

Direktor Jablonský mal koníčka, ktorého sa nevedel dlho zbaviť. V jeho dejepisnom výklade sa totiž každá bitka odohrávala na tom istom teréne. Či šlo o Grékov, Hunov alebo Tatarov, bojovalo sa vždy jednako, čo sa geografického položenia týkalo. Bojisko malo vždy tú istú podobu. Na jednej strane bola rovina ako dlaň a na druhej strane vrchy. A medzi nimi, čo mohlo byť krajšie a súcejšie, ako naširoko rozvalená rieka. Takto vyzeralo bojisko. A to nie raz alebo dva razy, ale vždy.

A keď sa rozzúrení bojovníci vrhli na seba, mohli ste na to jed vziať, zvíťazili zakaždým tí, čo boli na rovine.

Raz sa mu však prihodilo, že sa vo svojich strategických výpočtoch prerátal. Tých, čo zvíťazili umiestnil na vrchy a tých, čo prehrali dal na rovinu. Lenže pri výklade ostal verný tradícii a palmou víťazstva ovenčil zase tamtých, čo boli na rovine.

— Pán direktor, v učebnici je napísané, že títo prehrali a vyhrali tamtí, — ozval sa jeden zo študentov.

Direktor Jablonský sa prísne podíval na opovážlivca, čo mu chcel dávať pred celou triedou lekciu z histórie a odvrkol:

— Čo to táraš, mamľas! Ukáž!

A keď sa všetci prizreli do knižiek, zistili, že naskutku, direktorovi víťazi utŕžili porážku, až sa im z kešení prášilo. Starý pán sa však nedal vyniesť z rovnováhy.

— V učebnici je chyba, — vyhlásil. — Toto je iná bitka, na ktorú v knižke zrejme zabudli. Vynechali ju. Veď tvrdím stále, že tieto nové učebnice nestoja za nič.

Či už tak alebo onak, odvtedy sa bojovalo v jeho výklade na neznámom teréne. Nebolo viac vrchov ani roviny a víťazi i porazení sa riadili podľa toho, ako bolo napísané v knižke.

Počty! To je súci predmet na skúšanie. Najprv však musí nájsť vhodné príklady, z prostredia žiakov, aby vzbudil patričný záujem. Rozmýšľal, čo by to mohlo byť.

— Deti, kto z vás má rád jaterničky?

— Ja, ja, aj, ja, aj, ja, — predbiehali sa žiaci. Jeden ryžové, iný krúpové, žemlové, so zemiakmi s cmarom a podobne. Po takto náležite vzbudenom záujme prikročil k vlastnej látke:

— Nože, kto by z vás vedel zrátať: Janko zjedol na obed dve jaterničky a po obede sedem jaterničiek. Koľko jaterničiek zjedol spolu?

Žiaci vyrátali a Maťo pokračoval:

— Nebolo mu dosť a zjedol ešte ďalších osemnásť jaterničiek. Koľko ich zjedol dohromady?

Žiaci vyrátali a Maťo pridával ako do mlaťačky.

— Ešte mu nebolo dosť a zjedol ďalších osemdesiat jaterničiek. Potom dvesto tridsať, štyristo osemdesiat, tisíc tristo — a ešte stále bol hladný.

Žiaci v predných laviciach prevracali oči dupkom nad každou porciou a rozmýšľali nie nad tým, koľko toho bolo dohromady, ale nad tým, aký to musel byť Janko, keď sa doň vpratalo také nehorázne množstvo jaterničiek a aká to musela byť svinisko, keď sa len jemu jedinému z nej toľko ušlo.

Preto sa aj stalo, že to jeden nemohol už ďalej vydržať, vyskočil na rovné nohy a zvolal:

— Prosím, pán učiteľ, a ten Janko je ešte živý?

— Akože by nie, — usmial sa Maťo nad prejaveným záujmom.

— Živý je a zdravý ako buk.

A musel byť naozaj, lebo s takým istým apetítom jedol potom ešte i slivky, orechy a makovníky. A kto vie, čím by ho bol Maťo ešte ponapchával, nebyť zásahu z vonku.

Na Jankovo šťastie a Maťovi akiste za trest za to, že rád skúša a kazí deťom žalúdky, hostina sa ochvíľu skončila nepredvídaným spôsobom.

Práve vpratal do Janka šesťsto osemdesiaty makovník, keď odrazu ktosi zaklopal na dvere. Maťo, zabratý telom i dušou do počtov, rozbehol sa ku dverám, zistiť, kto je za nimi. Rozbehol sa, avšak zabudol na to, že stojí na stupni.

Nepozrel pod nohy a hup! — do prázdna. Noha sa mu zvrtla, čosi ho v nej pichlo, stratil rovnováhu a kým by sa bol kto nazdal, už sa aj roztiahol na dlážke po celej šírke i dĺžke. A ako keby nebolo dosť, zavadil o umyvadlo, čo stálo neďaleko na troch vykrivených nohách a kým sa prázdny umyvák odkotúľal s hrmotom ku kachliam, všetka voda z neho sa vyšúchla Maťovi rovno za golier.

Ej veru, radšej v ten deň ani svitať nemalo.

Podívanú, aká sa im naskytla, ľadzianski žiaci akiste ešte nemali a ani ju tak skoro nebudú mať. Preto sa trieda priam otriasla od smiechu a od rehotu. A kto vie dokedy by sa boli smiali, nebyť toho, že kým sa Maťo pozberal zo zeme, zatiaľ sa už otvorili dvere a v nich sa zjavil radošovský pán dekan, čo ich prišiel na začiatku školského roku pozdraviť a čo bol pri tejto príležitosti akiste tiež zvedavý na nového pána učiteľa.

VI.

Len čo prišiel domov zamknul za sebou dvere, zaboril hlavu do dlaní a rozmýšľal nad tým, ako by sa dostal z Ľadzian čo najskôr preč. Bol pevne rozhodnutý ujsť, aby tu neostalo po ňom ani stopy. Zdalo sa mu, že neprežije hanbu, čo ho v ten deň postihla.

— Musí odísť. Za každú cenu. Nemôže tu ostať, — uvažoval.

— Len kam? Kam by mal odísť? Domov? O tom nemohlo byť ani reči. Bol rád, že sa stadiaľ dostal preč. Bolo by ešte horšie. Čo by si o ňom mysleli?

— Či mi to len bolo treba, takáto oštara! Odísť nieto kam a ostať, ešte horšie, — vzdychal celý nešťastný. — Takýto posmech! Pred pánom dekanom. Keby aspoň toho nebolo bývalo. Tváril sa ako keby nič, ako keby bolo šlo o tu najprirodzenejšiu vec. Pokúšal sa ho uspokojiť, priviesť do rovnováhy. Ale čo si myslel, ako sa cítil, to možno ľahko uhádnuť. Pekne sa mu predstavil. V dedine budú o tom vedieť akiste už všetci. Kdeže by také niečo udržali deti pri sebe. Preto sa tak ponáhľali zo školy. Aby mohli doma všetko vyrozprávať. Ako sa im teraz pozrie do očú? Jeho auotrita, čo si na nej toľko zakladal, bola navždy podlomená. Nielen pred žiakmi, ale i pred občanmi.

Keď si pomyslel na reformy, ktoré tu chcel presadzovať tancovalo pred ním všetko ako v horúčke. Uvedomoval si, že príhoda so stupňom bude mať rozhodujúci vplyv na jeho budúcu činnosť. Mrakodrap, ktorý tu chcel postaviť, utrpel trhlinu ako po zemetrasení. Bolo len otázkou času či sa rana zahojí, alebo ohrozí jeho jestvovanie až do základov.

Všera ešte chcel pootvárať obloky, prevetrať kdejaký kút, chcel diktovať a rozkazovať, zatiaľ čo dnes mu išlo už len o to, aby zachránil holú existenciu.

VII.

Na druhý deň sa žiaci brali do školy priam na silu. Zjav, akého tu nebolo odkedy jestvuje škola. Nie a nie ich doma udržať.

— Ej, či to len bude veselé vyučovanie s týmto novým pánom učiteľom, — prichvaľovali si. Odvtedy ako im prisľúbil, že spáli všetky lieskovice za skriňou a po bravúrnom kúsku, ktorý im predviedol včera za prítomnosti pána dekana, výhľady na nový školský rok boli tie najsľubnejšie. A nielen im sa ušlo. I doma sa nasmiali do sýtosti, ked porozprávali, ako sa pán učiteľ rozpleštili na dlážke a ako na nich spadlo ešte aj umyvadlo. Takéto niečo v Ľadzanoch už dávno nebolo.

Avšak napriek sľubným začiatkom, cez dni, ktoré nasledovali, neprihodilo sa v škole nič mimoriadneho. Všetko išlo svojim normálnym chodom. Maťo bol vážny ako hrob, dával si pozor na každé slovo i na každý krok a stupňu sa vyhýbal ako čert svätenej vode.

Táto jednotvárnosť žiakov nielen sklamala, ale priam znechutila. Začali sa nudiť. Ubúdalo ich zo dňa na deň. V jedno ráno našiel Maťo triedu úplne prázdnu. Nebolo v nej ani živého ducha.

— Čo to má znamenať? — spytoval sa sám seba. Nevedel ako si vec vysvetliť. Myslel na všeličo. I na prípad so stupňom. No akokoľvek sa cítil vinným, nenachádzal ospravedlnenie na to, aby žiaci prestali chodiť do školy.

A keďže trieda bola prázdna i cez nasledujúce dni, uvažoval nad tým, čo by mal podniknúť. Akokoľvek bola

jeho autorita pošramotená, takto to predsa len nemohlo ísť nadalej.

Bolo treba zakročiť, siahnuť po náprave. Mal poruke niekoľko prostriedkov: mohol oznámiť prípad inšpektorovi a rodičov vypísať na pokutu. Tento krok by bol býval najjednoduchší a azda i najúčinnejší. Nechcel však k nemu siahať, aby si neznepriatelil občanov. Hľadal iné riešenie.

Rozhodol nakoniec, že sa poradí s richtárom. On pozná domáce pomery ako nik iný. Požiada ho alebo o radu, alebo ho vyzve, aby sám zakročil primeraným spôsobom.

Po večeri zašiel k nemu a oznámil mu, čo mal na srdci.

Richtár vedel už vopred, o čom bude reč. Na podobné návštevy o takomto čase bol navyknutý. No jednako, prijal Maťa s najnevinnejšou tvárou. Vypočul so záujmom jeho sťažnosti a dal mu vo všetkom zapravdu. Nakoniec, ako keby šlo o záležitosť týkajúcu sa len ich dvoch, dôverne povedal:

— Pán učiteľ, musíte byť trpezlivý. O nejaký čas sa všetko napraví a príde do normálnych koľají. Veď vidíte ako je to tu u nás: samá bieda a chudoba. To málo, čo sa urodí, je ešte na koreni. A keď to nechajú ľudia v zemi zmárniť, z čoho budú živí? Ako prekonajú zimu? Zárobku nieto a keď si nedorobia za hrsť zemiakov na svojom, kto sa o nich bude starať? Neostalo by im iné ako ísť po žobraní, alebo odísť do sveta. A koľko ich už odišlo! Vyčkajte za nejaký čas a deti prídu do školy same od seba. Len čo ich rodičia nebudú potrebovať.

Medzitým vošla do izby pani richtárka a na stôl prikrytý vyšívaným obrusom postavila fľašu s domácou slivovicou, čo sa od nej rozvoňala celá izba.

Keď si pripili richtár nalial znova do kališkov a pokračoval:

— S pokutami si nezačínajte. Urobili by ste len sám sebe zle. U nás jeden deň pokuty to sú ako inde tri dni. Platiť nieto z čoho a kde si ju odsedí? Musí ísť do okresného mesta, do Hrnčiaroviec. A rátajte: dvadsať kilometrov cesty ta, to je jeden deň. Druhý deň musí sedieť a tretí deň potrebuje na to, aby sa vrátil domov. Preto nechajte pokuty na pokoji. Nakoniec by ste na ne sám doplatili. Prvé, čo by vás pre ne postihlo by bolo to, že by vám v dedine nik nedal

stravu. Museli by ste si sám variť. Potom by prišli na rad ešte ďalšie protiopatrenia.

Mali sme tu jedného frkana, mohol byť vo vašich rokoch. Nedal na moje rady. Neposlúchol. An potom keď si musel sám variť. Lenže čo navaril, hriešna duša. Keď mu nik nechcel predať ani len za špendlík. Nebolo tých peňazí. A nakoniec viete čo mu urobili? V jednu noc mu zamurovali dvere i obloky. Zatiaľ čo spal. Našťastie iba tak, bez malty. Inak by sa nebol ani dodnes prebudil. A veru prestal s pokutami.

— A čo keby prišiel inšpektor a našiel triedu prázdnu. Viete aké následky by to malo pre mňa? Keď mu to neoznámim? Disciplinárne pokračovanie a stratu miesta.

— Inšpektora sa nemusíte báť, — uspokojoval ho richtár. — Príde sem raz za päť rokov. Posledný raz tu bol predvlani. Pre inšpektora nech vás hlava nebolí. Urobte ako vám radím a všetko bude na poriadku. O nejaký čas deti prídu do školy a nik nebude vedieť o ničom. Ostane všetko medzi nami.

Iba teraz začínal Maťo chápať kam mal richtár namierené keď prišiel k nemu na začiatku školského roku pre kľúče. Akože to vtedy povedal?

— U nás sa budete mať dobre. Počasie bude ešte za nejaký čas pekné, bude sa vám ľahko učiť.

Tak toto je to ľahké učenie. To znamená, že by to takto malo ísť prinajmenšom za dva mesiace. Až mu mráz prebehol po chrbte keď si pomyslel, že by také niečo mohlo byť možné. Aby škola bola prázdna celé dva mesiace, zatiaľ čo pred inšpektorom by figurovalo všetko, ako keby sa riadne vyučovalo.

Akokoľvek sa richtár pokúšal oddôvodniť stav vecí, jednako, čosi sa v ňom búrilo. Veď tu išlo o podvod toho najhrubšieho zrna. A kto by bol v celej záležitosti najväčším podvodníkom a niesol najväčšiu zodpovednosť, to by bol práve on. Preto o takomto riešení nemohlo byť ani reči. Na takéto poriadky nikdy nepristane. Nie. Nikdy! Radšej...

Čo by mal urobiť radšej? — natiskala sa mu otázka, na ktorú nevedel dať odpoveď.

Lámal si hlavu nad tým, čo by mal urobiť, aby sa dostal zo závozu a zo slepej uličky, v ktorej sa ocitnul. Prebdel nie-

koľko nocí, ale ostávalo všetko ako predtým. Z ktoréhokoľvek konca sa pozeral na vec, zakaždým dospel k uzáveru, ktorý mu doporučoval richtár: zatvoriť oči i uši a vyčkať, kým sa škola nezaplní sama od seba.

Opakoval si jeho radu a došiel k presvedčeniu, že za daných okolností, je jedným východiskom, jedinou jeho záchranou. Najmä keď si uvedomil, čo by naň čakalo, keby sa v otázke školskej dochádzky pridržiaval neúprosne svojho stanoviska. Prišli mu na um tri dni pokuty na miesto jedného, variť si sám z ničoho, čiže zomrieť od hladu, alebo sa zadusiť v zamurovanej izbe.

Nuž a keď je to v tých Ľadzanoch tak ako to je, položme si ruku na srdce a povedzme si spolu s Maťom: keď mu nehrozí nijaké nebezpečenstvo a nemusí sa báť ničoho, nebolo by škoda — pre nič za nič — takého mladého života?

VIII.

Pristal teda na to, čo mu richtár radil. Pod ťarchou okolností zohnul chrbát a pristal na kompromis. Ak sa nechcel stať obeťou sankcií, ktorými mu dedina hrozila, musel sa uspokojiť s hodenou rukavicou a čakať trpezlive na budúci vývoj.

Pokúšal sa vžiť sa do nových pomerov. Zo začiatku sa mu to ako-tak darilo. Neskôr jeho úsilie ochabovalo. Nasilu umlčané svedomie sa nedalo zahlušiť. Myšlienka na prázdnu triedu ho začala znova prenasledovať ako zlý sen. Rozmýšľal nad tým, aký koniec vezme toto jeho ľahké učenie.

— Dobrý iste nie, — nahovaralo mu čosi vo svedomí.

— Čo keby tak inšpektor predsa len prišiel?

Príde raz za päť rokov. Príde-nepríde. Kto to môže vyrátať? Príde kedy sa mu zachce. Čo platilo vlani, alebo pred piatimi rokmi, nemusí platiť dnes. Keby mu prišlo na um, mohol by prísť práve o takomto čase. Jeseň a jar sú rovnako nebezpečné. V zime sa sem nedostane pre zaviate cesty. Keď si pomyslel, že by sa mohol zjaviť ešte dnes, alebo zajtra, až mu zimomriavky prebehli po chrbte.

Dozrievalo v ňom presvedčenie, že takto to nemôže ísť ďalej. Aby bol deň čo deň vystavený takémuto priam smrteľnému nebezpečenstvu. Chce nažívať v pokoji so všetkými,

ale niečo by sa tu malo urobiť pre jeho osobnú bezpečnosť. Aby nebol vystavený iba holej náhode. Nejakým spôsobom by sa mal zaistiť, aby ho inšpektor nemohol prekvapiť, keby predsa len náhodou prišiel. Ano, mal by sa zaistiť. Pre každý prípad. Len ako?

V zhode s príslovím, že kto hľadá nájde, našiel i on.

Vec bola jednoduchá, že už ani jednoduchšej nemohlo byť: inšpektor môže prísť iba od dolného konca. Nuž teda. Na dolný koniec, aspoň kilometer pred dedinou, treba postaviť stráž. Jedného zo žiakov. Môžu sa striedať. Každý deň iný. Len čo stráž zbadá, že sa inšpektor blíži, bude ho poznať podľa toho, že je chudý, vysoký a podopiera sa palicou, rozbehne sa do dediny a dohovoreným znamením upovedomí všetkých žiakov, aby čo najskôr pribehli do školy. Chotár obce je malý, rozprestiera sa okolo dediny. Žiaci ho budú počuť. Znamenie bude pozostávať v tom, že stráž zazvoní na požiarnom zvone, čo visí v richtárovom humne. Postačí iba niekoľko úderov. Na dohovorené znamenie žiaci nechajú všetko tak, a rozbehnú sa do školy. Knižky a písanky tu môžu mať stále. Kým sa spotený inšpektor doterigá až ku škole, zatial bude trieda plná. A keby aj nedobehli všetci, dobrá polovica ich bude celkom iste.

Úvážil všetko do najmenších podrobností. Vzal do úvahy všetky možné i nemožné eventuality a s matematickou presnosťou dospel k uzáveru, že toto by bol jediný spoľahlivý a bezpečný spôsob, ako sa zaistiť pred nepredvídanou návštevou inšpektora. Po tomto opatrení ho nemohlo nič prekvapiť, ani sklamať. Natoľko boli jeho výpočty precízne.

A keďže sa doteraz vo všetkom radil s richtárom, nemeškal a hneď za horúca mu oznamil akú dômyselnú pascu prihotovil na inšpektora.

Richtár namietal i teraz, že inšpektor nepríde. Akékoľvek obavy, že sú zbytočné. No nakoniec súhlasil, že to môžu skúsiť. Aspoň sa presvedčia ako to bude fungovať v praxi. Čo viac, doplnil Maťov návrh v tom zmysle, aby sa žiak vyškriabal až hore ku zvonu a aby udrel naň štyri razy v troch intervaloch. Toto bude vraj znamenie vyhradené pre školu. Treba potom na to všetkých upozorniť, aby si nemysleli, že azda horí, — doložil richtár s vážnosťou úradnej osoby.

Neuplynul ani týždeň a na dolnom konci, v plnej výzbroji, stála prvá stráž.

IX.

Teraz sa mu už ľahšie dýchalo. Bol voľnejší a mohol sa dôkladnejšie venovať všetkému, čo ho obklopovalo.

Uvažoval nad tým, že by sa mal predsa len pokúsiť o niečo, čo by po ňom ostalo, keď to so školou neide tak, ako by malo ísť. Z plánov a reforiem, ktoré chcel presadzovať, by mal uskutočniť aspoň niečo, keď nie všetko.

Na príhodu so stupňom sa pomaly zabúdalo. Všetci boli k nemu zase milí, začínali si ho vážiť. Pochopili, že to bola koniec-koncov iba náhoda. Zhoda okolností. Niečo, čo sa mohlo pritrafiť hockomu. Ovzdušie na mimoškolskú činnosť bolo priaznivejšie než dosiaľ. Mal by niečo podniknúť. Času má dosť, bol by hriech premrhať ho len tak naverímboha.

Čo by to teda malo byť, aby naň v Ladzanoch tak ľahko nezabudli?

Aby sa mohol pokojnejšie venovať myšlienkam na budúcnosť a na svoje pionierske predsavzatia, v jedno slnečné popoludnie sa vybral na prechádzku poza humná. Až hore ponad stodoly, aby nerušene rozjímal o podniku, čo by ostal po ňom na jeho česť a chválu.

Slniečko stratilo už prenikavosť letných horúčav, ale zato ešte príjemne hrialo. Pavúčiny babieho leta, zavesené na konároch stromov, viali vo vzduchu, sťa by dávali odchádzajúcemu letu posledné zbohom. Medonosný hmyz preletoval z kveta na kvet, mihal sa v povetrí, bzukotom svojich krídel dopĺňal harmóniu príjemnej pohody. V ovzduší bolo cítiť neúprosný odchod niekoho, na koho sme si navykli a koho sa neradi zriekame.

Maťo kráča pomalým krokom, kedy-tedy zastane a kochá sa v clivej nádhere. Odumierajúca príroda ležala pred ním ako vysílená rodička.

Konečne odpúta zrak a rad za radom preberá možnosti, ktoré by mohli prísť do úvahy. Robí pritom účty sám so sebou. Lebo veď začať je ľahko. Ťažšie je dokončiť. Nemôže sa pustiť do podniku, čo by presahoval jeho sily.

Mohol by priviesť do poriadku hasičský sbor. Jestvuje v Ľadzanoch už len na papieri. Nestará sa oň nik. Preto, lebo už dávno nehorelo. Hasiči sú bez uniforiem a do hrdzavej striekačky chodia netopiery spávať. Lenže o hasičský sbor by mal zaujem azda richtár a niekoľko chlapov. Ostatným by sa vôbec nezavďačil. A jemu ide práve o to: aby sa všetkým do sŕdc zapísal.

Mohol by založiť v obci nejaké družstvo: potravné alebo úverné. Ale keď si všetko dobre rozmyslel, ani toto ho neuspokojovalo. Bolo bez vonkajšieho efektu, o ktorý mu práve šlo.

Ani spevokol by nebol na zahodenie. Na nacvičovanie by potreboval harmónium alebo klavír. Keď obec nie je v stave kúpiť do školy nové kachle, ako by sa zmohla na klavír alebo na harmónium.

Športový klub? To by bolo niečo pre mládež. Urobil by radosť niekoľkým chlapčiskám, čo by kopali do lopty a drali pritom obuv. To by mu zase starí neodpustili. No a povedzme si ako je: na dedine sa ľudia našportujú dosť v robote. Sú radi, keď si môžu v nedeľu alebo vo sviatok odpočinúť. Takéto podniky sú pre meštiakov, čo vysedávajú v kanceláriach a nie pre dedinčanov. A teda so športom by tiež ďaleko nedošiel.

Divadelný krúžok! To by bol podnik azda zo všetkých najsúcejší. Čo by ho naflaku rehabilitoval pred všetkými. O naozajstnom divadle nemajú v Ľadzanoch ani tušenia. Nikdy ho nevideli a nikdy o ňom ani nepočuli. Pre nich divadlo, to je komediant s opicou a so psami. Divadlom by sa zavďačil všetkým. Bez ohľadu na vek a na pohlavie. Mladí, starí, chlapi, ženy, každý by prišiel na svoje. Keby tak nacvičil a predviedol peknú divadelnú hru, niektorú z Urbánkových, do smrti by ho na rukách nosili.

Prichádzal k presvedčeniu, že v jeho prípade divadlo je zakopaným pokladom. Len by ho bolo treba vyniesť na svetlo božie.

Chystal sa zaoberať sa podrobnejšie myšlienkou na divadlo, keď ho odrazu vyrušil šramot, prichádzajúci zhora. Zastal a podíval sa nad seba. Nachádzal sa pod vysokou košatou hruškou, konáre ktorej sa ohýňali pod ťarchou dozrievajúcich plodov.

Prizrie sa lepšie pomedzi konáre a vidí, že hruštička, čo tu tak ticho a skromne stojí má návštevníkov. Dvoch. A tamto za konárom sa krčí ešte i tretí.

— Moji žiaci! — blyslo mu v hlave. A zrejme na cudzom strome. Vidno to na nich podľa toho, ako sa správajú. Ako zlodeji. Ide teda o priestupok. O krádež, ktorú nesmie pripustiť. Prikazuje mu to jeho úrad. Keby ich bol prichytil pred mesiacom, azda by ich bol okríkol, aby zhodili i jemu zopár. No teraz o takom niečom nemôže byť ani reči. Musí zasiahnuť. V úlohe policajta, žalobcu i sudcu.

— Čo tam stvárate hore, ha?

Nič. Zo stroma nebolo počuť ani hláska.

— Berte sa ihneď dolu! — zvolal s väčším dôrazom.

Zase nič. Nijaká odpoveď. Obracajú sa k nemu chrbtom, aby im nevidel do tváre a namiesto toho, aby sa spúšťali, škriabu sa ešte vyššie.

Však ty za nami nepôjdeš, — myslia si chlapci. A kým zájdeš pre gazdu zatiaľ ujdeme i do susedného chotára.

Neposlušnosť chlapcov ho začala dopaľovať. Jeho autorita pre nich neznamenala nič. Ignorovali ho.

— Idete dolu, alebo nie?! — okríkol ich teraz už s hnevom.

Ale ani tentoraz nepochodil. Ako keby ho ani nebolo. Nereagovali na jeho krik.

— No počkajte, lagani! Však vás ja naučím! — rozbehol sa ku kmeňu, rozhodnutý vyliezť na strom a dolapiť niektorého.

O chvíľu už bol aj na prvých konároch a vystupoval stále vyššie. Vybral si jedného a smeruje k nemu. Ďalší dvaja keď videli, že majú cestu voľnú, začali sa spúšťať dolu. Ten, ku ktoremu sa približoval, stúpal stále vyššie. Keď bol na samom vrchole a videl, že Maťo stúpa k nemu, obzrel sa poplašene okolo seba a skok! — na konár pod ním, ako veverica. Potom na ďalší a ešte na jeden a z neho priamo na zem.

Maťo ostal takmer bez dychu. Ešte si krk vylomí a bude so mnou zle, — pomyslel si. Ale chlapec, len čo sa dotknul zeme, už bol na nohách a o chvíľu ho nebolo. Zmizol za najbližším plotom.

Ušli mi, loptoši. Však si vás ja zistím. Neujdete ďaleko, — uľahčoval si Maťo na hruške a chystal sa zísť dolu. V tom mu padli oči na okolitý kraj. Rozprestieral sa pod ním ako mäkký, pestrofarebný koberec.

— Utešený pohľad! — vzdychol uveličený. Ako v zovretej dlani, vinula sa pod ním ľadzianska dolina s jej tklivým nádychom dohasínajúceho leta. V diaľke, ako striebristá stuha, leskla sa hladina rieky Lučanky. Za ňou, na obzore, pnuli sa kontúry Šalgovských hôr, ako nepreniknuteľná priehrada. V záplave farieb zelená očividne ustupovala a na jej miesto sa neúprosne natískala žltá a hnedá.

No nielen v diaľke, ale i v jeho najtesnejšej blízkosti sa mu núkal obraz nevšednej krásy, popri ktorom nemohol prejsť bez povšimnutia. Kam mu oči padli, zo všetkých strán sa usmievala naň prekypujúca hojnosť: šťavnaté, zrelé hrušky, žlté ako vosk. Jedna krajšia od druhej. Kývali sa, hojdali na tenkých halúzkach, sťa by sa mu ponúkali:

— Vítaj medzi nami, vítaj. Nech sa ti páči. Poslúž si, — prihovárali sa mu v ich sladkom nárečí.

— Ochutnaj, poteš sa. Veď sme tu na to.

Maťo sa obzerá, blúdi zrakom okolo seba, z jednej na druhú. Pripomína si, že ovocie tohto stromu je zakazané. Pre chlapcov i pre neho.

Zostupuje pomaly dolu. Nespúšťa ich z očú.

— Nebuď pyšný. Aspoň jednu, aby sa nepovedalo, — zašvitorilo mu pri uchu.

Váha. Pokušenie je príliš silné. Bojuje sám so sebou. Nakoniec zvíťazí jeho mäkké srdce.

— Dobre. Keď už toľko nástojíte. Pre jednu sa svet nezrúti. Aj tak kto vie koľko ich zachránil. Tí by ju boli inak doriadili, — obľahčuje si svedomie a začne si vyberať.

Odtrhne. Oprie sa pohodlne o konár obzrie si ju zo všetkých strán, aby sa i oči potešili. Zahryzne — dolu bradou sa mu rozbehne potôčik sladký ako med.

— Ach, či si len dobrá. Voňavá ako kvet a sladká ako môže byť naozaj len zakázané ovocie.

Hryzie, hryzie a už škúli na inú.

— Tamto tá by mala byť ešte lepšia. Natiahne po nej ruku, no v tej chvíli sa s ním zakrúti nielen hruška, ale celý svet.

— Tristo hrmených sa mu do kešene páralo, a či sa to takto robí? Pekný príklad dávate obci! — kričí zdola fúzatý chlap vysoký ako hora a v ruke drží kyjak, čo by si ním na jeden úder medveďa omráčil.

— Neni dosť, že sa mi po nej cudzie decká plazia, lež ešte i na vás aby človek striehol? Helementa jeho prašivého! Či som ju ja pre vás sadil? — kričí chlap zdola a pozerá zúrivo raz na strom a raz na hrušky na zemi, čo sa vysypali chlapcom zpoza košieľ.

Konečne sa spamätal a začal vysvetlovať ako sa dostal na strom. Bľabotal, jedno cez druhé, ale chlap nedal na jeho reči. Však videl na vlastné oči ako sa napchával jeho hruškami. Ešte si i preberal. Tie, čo sa mu nepozdávali hádzal jednoducho na zem. Kto to kedy videl takéto márnenie. Preto švihal zlostne kyjakom po tráve a behal okolo stroma ako sršeň. Rozhodnutý bol vyporiadať sa so zlodejom hneď a zaraz.

No keď videl, že zlodej má len veľa rečí a z hrušky sa mu nechce, zagánil na strom a dodal:

— Takéto talafatky môžete rozprávať vašim deťom v škole a nie mne.

Napajedený pustil sa dolu humnom.

X.

— Naničhodníci! Takto človeka do zlého dostať! — uľahčoval si doma.

— Však vás ja dolapím. Neujdete ďaleko. Šťastie, že sa odohralo všetko bez svedkov. Inak by mali zase v dedine o čom rozprávať.

Rozhodol, že vyčká niekoľko dní. Potom zajde ku gazdovi a povie mu ako sa všetko prihodilo. Istotne mu dá zapravdu.

— Ale sa už neobzriem na nič. Človek chce dobre a tu máš! Urobia z teba zlodeja. Kmína, čo sa poneviera po humnách a kradne kde čo vidí. Urob čertu dobre, peklom sa ti odmení. Nič nebudem robiť. Nech hlivia všetci ako dosiaľ. Nezaslúžia si inšie.

Aby sa mu uľavilo, zašiel večer k richtárovi, vyžaľovať sa. Oznámiť mu do akého nedorozumenia sa zaplietol. Bol istý, že richtár ho pochopí. Bude s ním súhlasiť.

— Tak čo, pán učitel', ako vám chutili hrušky? — zvolal richtár, len čo zatvoril za sebou dvere.

— Iba pred chvíľou čo odišiel. Chcel vám kúpiť stoj-čo stoj na nové nohavice. Vraj mu z nich za pol voza chýba. Striehne už niekoľko dní a nie a nie dolapiť zlodeja. Iba dnes, že sa mu pošťastilo, ha-ha-ha-ha — pustil sa richtár do smiechu, až sa pod ním lavica prehýňala.

Maťo menil farby ako dúha. Rozprával, vysvetľoval, dušil sa i prísahal, richtár prisviedčal, prikyvoval, ale veru — videl by i blázon — oči sa mu smiali. Veril i neveril.

Keď odchádzal, richtárovci uznali. Uspokojovali ho. Božechráň, žeby oni rozprávali. Ani slovíčka nepovedia pred nikým. Mlčať budú ako hrob. Len či Ondro Štuchala, či ten bude držať jazyk za zubami? — vynášali obavy.

A ten? Do večera celá dedina nerozprávala o inom ako o tom, ako ho Ondro prichytil v humne na hruške a ako sa pritom nešikovne vyhováral na akýchsi chlapcov, čo o nich nebolo nikde ani chýru, ani slychu.

A tak, sotva sa zabudlo na príhodu so stupňom, už mal Maťo novú oštaru na krku a v Ľadzanoch sa mali zasa čomu smiať.

(Pokračovanie)

MATKA SEDEMBOLESTNÁ

Keby ti bol niekto povedal, že na starosť zostaneš sama ako prst, vysmeješ sa mu. Vynadáš mu do bláznov. Alebo ho zavedieš ku kolíske. Alebo vytiahneš rodinnú fotografiu, na ktorej sa usmievajú deti. Keby ti bol niekto povedal, že deti mať je bláznovstvo, tak ho pošleš ku všetkým čertom. Mať deti, to je predsa víťazstvo nad smrťou. Mať deti, to je šťastie až k plaču. Zmier sa však s tým, že iba dieťa vedelo stvoriť matku sedembolestnú.

Z. H. M.

ŽIALE BIAFRY

Nech udre hrom

Christopher Okigba

Keď triumfálny pochod prenikol do posledných kútikov ulíc,
nezabudnite, tanečníci, na oblohe bijú hromy...
Keď smiech sa zlomil na dve poly, trasúci visí medzi zubami,
nezabudnite, tanečníci, nad zemou sa blýska...
Zápach krvi prúdi už odpoludňajšou vôňou levandúl.
Rozsudok smrti v zálohe čaká na koridore moci.
A to mocné strašidelné Čosi trhá sa na kábeloch slobodného
[vzduchu,
hrozný nezmerateľný kus hmly, noc hlbokej vody —
železný sen, nemožno to pomenovať ani zverejniť,
kamenný chodník.
Ospalé hlavy neplodných strukov na poliach
sú svedkami,
opustené chaty v horiacom kroví tohto storočia sú svedkami,
miriády očí neplodných kukuričných šúľkov v horiacich
[stodolách
sú svedkami:
magickí vtáci so zázrakom vzbľknutého blesku na perí...
božie šípy sa trasú na bránach svetla,
bubny záverečnej hodiny zvádzajú do tanca zániku.
A to tajomné Čosi sa dvíha,
ohrozuje železnou maskou
poslednú horiacu fakľu storočia.

VIDELA SOM ICH SPAŤ

Rosemary Ezirim

Bože môj, videla som ich spat'
Ležali chladné a biedne
Kosti im trčali z kože
A bránili sa nepohodlnej polohe
Videla som zlúpanú mŕtvu kožu
natiahnutú cez kosti
Videla som deti
Žalostné trosky vojny
Videla som tieto deti
S bezfarebnými tvárami tupými očami
S otvorenými perami trpezlivo dúfat'
Na piesku života
Ešte boli plné očakávania
Oddane prebdeli nekonečné noci
plné strašných snov
Vyziablé smädné a hladné
Išli spat' spat' spat'
Večný spánok

BIAFRANSKÁ KANZONA

Ifeanji Menkiti

Onjuvalim, priatel' môj,
Slnko zapadá
Nad zvodnými nohami

« Ike chutí v zime
v lete sa potíme ».

Ike na di mma na winta

A čo povieš nato?
Angličtinu poibizovat'?

Onjuvalim, priateľ môj,
zase začínaš
reči o ženách
Stále rozprávaš o ženách

Blondína v Los Angeles
Bruneta v San Franciscu.

Mal by si doma byť a
Rakety stavať
Pre Biafru

Inžinier čo nevie stavať
Rakety
Pre Biafru
Čo radšej stehná má
Ako štartovacie plochy...

Onjuvalim, priateľ môj,
Tvoju Ibusu
Vypálili
Moja Uniča je tiež
Zničená

A čo máme robiť keď
ich dlhý pochod už skončil
Keď korán
Konečne potopili
Do mora?

Budú nás konzervovať
Ako vyhnancov bez domova
V amerických múzeách
Ako to odporúčajú
New York Times?

Onjuvalim, priateľ môj,
Vojna je za nami
Cez nás sa prehnala
Smrť

(Podľa nemeckej predlohy preložil
Marian Žiar)

ROZHL'AD

ZA DR. JÁNOM PETROVIČOM

Bol podporovateľom a spolupracovníkom Mostu. Jeden z tých exulantov slovenských, ktorý nič v živote nemali ľahké. Pochádzal z chudobnej rodiny zo Zavaru a od detstva sa musel ťažko prebíjať. Keď žiaci zo zámožných rodín si do trnavského gymnázia nosili kus chleba so salámou, slaninou alebo šunkou, Janko Petrovič vytiahol na desiatu kúsok chleba s jabľčkom. Proletár po celý život. To mu bolo dané do vena už v kolíske. A predsa sa prebil životom. Za pomoci Svoradova vyštudoval v Bratislave právo, pracoval v študentských spolkoch, agílne pracoval v hnutí autonomistických študentov, počínal si v živote statočne, oddaný a verný svojim ideálom až do posledného dychu.

Keď sa na Slovensku po vojne dostali k moci komunisti, on rodený proletár, nestojí v ich radoch, lebo poznal ich idelógiu i politiku. Je v tábore tých, čo tradične odolávali zvodom cudzích ideológií. Roku 1948 opustil rodné Slovensko. Podarilo sa mu ujsť lietadlom, ktoré šťastne pristalo v západnom Nemecku. Na palube lietadla bola aj manželka vtedajšieho ministerského predsedu Viliama Širokého. Hoci odchod z vlasti bol pre Dr. Petroviča ťažkým údelom osudu, vyporiadaval sa s ním statočne. Nereptal ani vtedy, keď musel pracovať v Londýne ako kurič v nemocnici. Povedal si, ako voľakedy Štefánik: Prebijem sa, lebo sa prebiť chcem. A Janko Petrovič chcel pracovať za svoj národ čestne a verne. Ukázal to najmä v neskorších rokoch v mníchovskej Slobodnej Európe, kde vyše päťnásť rokov pracoval ako ekonomický a politický redaktor. Na tomto poli bol vynikajúcim odborníkom. Zvlášť blízky vzťah mal po celý svoj život k slovenskej dedine, k problémom nášho ľudu, ktorému svoju lásku dokazoval usilovnou prácou.

Škoda, že tak cenný človek odišiel do večnosti pomerne v mladom veku, 52 ročný. Zákerná choroba zničila jeho životné plány i jeho túžbu po návrate do vlasti. V normál-

nych časoch mohol preukázať svojmu národu ohromné služby. Mal k tomu všetky predpoklady: talent i vôľu. Jeden raz, až niekto bude písať dejiny nášho exilu, nemal by zabúdať ani na tieto straty národa. Lebo exil odčerpal národu často nielen značný počet vzdelancov, ale aj veľké talenty, ktorých strata sa najmä v malom národe cítila dvojnásobne ťažko.

Dr. Ján Petrovič zomrel v Mníchove, 1. marca 1970. Zanechal manželku a desaťročného syna a vo vlasti staručkú matku a sestru. Uchovajme si jeho pamiatku vo vďačnej spomienke.

Ž.

POLSTOROČIE SND

Päťdesiat rokov trvania Slovenského národného divadla, našej prvej profesionálnej divadelnej scény, ukazuje aj na dejinné rozmery našej národnej, politickej i kultúrnej slobody. Polstoročie je krátka doba v živote národa. Nám však pripadá často ako dlhé veky. Najmä vtedy, keď si uvedomíme, čo všetko sme za toto polstoročie prežili. Koľko nádejí a radostí, ale i pohrôm a útlaku. Ako sa aj na našom osude odrážali besy cudzích i vlastných mocenských a politických vášní.

A napriek tomu zostali národu isté stánky, ktoré mu vždy svietili ako večná lampa, ktoré mu prinášali nádej i v časoch smútku a desu. Slovenské národné divadlo je takýmto našim kultúrnym stánkom. Nie div, že jeho jubileum sa u nás slávi ako sviatok národa.

Zrodilo sa z potrieb národa v prvej chvíli, čo to dovolili politické okolnosti. A rástlo primerane nášmu duchovnému napredovaniu, nášmu kultúrnemu záujmu a našej národnej potrebe. Dnes všetci pociťujeme, že patrí celému národu.

Aj Slovenského národného divadla dotkli sa politické tlaky. Možno povedať, že pod nimi rástlo od svojho založenia. Meno malo slovenské, ale trvalo dlho, kým sa v ňom presadilo aj slovenské slovo. Súvisí to aj s našou kultúrnou úbohosťou, s akou sme na poli profesionálneho divadelníctva vstupovali do nových pomerov po prvej svetovej vojne.

Nebolo to tak našou vinou, ako viac hanbou pomerov, za akých sme po stáročia museli žiť. Ale že sme za polstoročie boli schopní dohoniť to, čo nám upierali stáročia, je znakom duchovnej sily a kultúrnej schopnosti tohto národa.

Pomáhali nám pritom iní a my sme ich pomoc brali ako kultúrny dar Európy, ktorý by sme radi splatiť... Českým divadelníkom vďakou za ich pomoc Slovenskému národnému divadlu v jeho prvých rokoch. A dôkazom umeleckej zrelosti všetkým, od ktorých sme sa učili a ktorí našu divadelnú kultúru ovplyvňovali.

Robí to už úspešne, aj na medzinárodnom poli, opera nášho Národného divadla. Rovnako úspešne sa o to pokúša aj činohra, ktorú divadelná kritika už roky stavia na európsku úroveň. Toto konštatovanie nechce byť sebachválou, ani holdom režimu, za ktorého súbory nášho Národného divadla dosahujú tieto úspechy. Je to jedine zásluha slovenského génia.

A tu sa žiada povedať, čo by tento génius národa bol ešte schopný dokázať na tomto i inom poli, keby jeho rozbeh nehatili záujmy a sily, ktoré nemajú nič spoločného s našou kultúrou. Nepotrebné zásahy pocítilo Slovenské národné divadlo čiastočne už za vojny, ale v ďaleko väčšej miere najmä v rokoch stalinského politického triedenia hodnôt i ľudí. Na škodu kultúry národa a na ujmu ľudí, ktorí si zaslúžili uznanie a nie perzekúciu.

Svoju polstoročnicu oslavuje naše Národné divadlo v záplave potleskov vďačného publika zo všetkých kútov Slovenska i zahraničia. Pripomína si ju repertoárom, ktorý svedčí o jeho umeleckej výške. A pripomína si ju tiež zhodnotením zaslúžilých intendantov, dramaturgov, režisérov, hercov a spevákov. S obdivom treba zaznamenať, že zo zabudnutia vyzdvihli aj Tida J. Gašpara a Ferdinanda Hoffmana, ktorých zásluhy o Slovenské národné divadlo sú nezabudnuteľné. Týmto spôsobom si naše Národné divadlo získa to, čo pri jeho terajšom jubileu zdôrazňuje i Jozef Felix, totiž, že mu treba veriť.

Mnohí doma i v zahraničí hádžu nášmu jubilantovi do cesty mince vrúcnych želaní. Nech je to dovolené i mne: aby bolo a zostalo reprezentantom pravdy. Národnej i umeleckej. Pravdy, o ktorej hovorí Šalda, že « človek musí za ňou stáť ako jej záruka, ako jej rukojemník, s celou svojou

váhou ľudskou i charakterove mravnou ». A aby národ viedlo na kultúrnu výšku Európy. Lebo — ako to hovorí o desať rokov starší iný jubilant, Alexander Matúška — « objektívna situácia je taká, že musíme ísť so svetom ».

Dr. Imrich Kružliak

MLČIACI NÁROD

Iste to neprekvapilo nikoho. V politickej frazeológii sa objavili archaické väzby a idiómy, v politickej logike sa prešlo od symbolickej logiky k mýtu, v politickej etike sa opäť začali lámať charaktery ľahko ako pierko. Láme sa to, čo by malo nahrádzať charakter. Oni s veľkým O, « národ » pars pro toto, hyčkaní a okiadzaní vydedenci — politická elita.

Tvoria iba nepatrné percento v národe. Bolo by ich možno opomenúť, keby si neuzurpovali celú moc a keby táto moc nebola taká všemocná a krutá.

Národ sa uzavrel do anonymity. Nie je to prvý raz v našich dejinách — koniec 19. storočia, päťdesiate roky a teraz po násilnom zlomení všestrannej aktivity celého národa, ktorý sa nebál narovnať zhrbený chrbát, aby sme parafrázovali Kraskovho Otroka.

Mlčiaci národ. Mlčia spisovatelia. Nemlčí z nich iba niekoľko. Za Milana Lajčiaka, Miroslava Válka a Andreja Plávku hovoria funkcie. Za Vladimíra Mináča a Laca Novomeského — vernosť starým zásadám bez ohľadu na to, či sú ešte živé alebo nie. Obava, že strata viery by znamenala stratu seba. Neschopnosť konverzie. Miloš Krno nie je spisovateľ ale opisovateľ. Príležitostne sa ako glosátor pchá do priazne mocným sveta tohoto Emil Boleslav Lukáč. Ale čo je to proti celému frontu slovenských spisovateľov? Radostné je najmä, že mlčia mladí.

Mlčí národ ako blok. To je pre politickú reprezentáciu to najhroznejšie. Národ v katakombách je nebezpečnejší ako na barikádach. Brigády, záväzky, leniniády — to je všetko prastarý, zhrdzavelý arzenál. Z tejto lučavky kráľovskej zlato nikdy nebude.

Je to v poriadku?

Dočasne určite, pretože dnes hovoriť — ak niekto nie je neostalinista — znamená hovoriť proti svojmu presvedčeniu.

Ale do budúcnosti?

Hovoriacich zatiaľ stihli vždy tresty. Trest nie za zločin, ale za odvahu. Budú mať dosť síl ešte raz prehovoriť ak príde čas? Pomaly trpezlivo začať vysvetlovať, prebúdzať, rozožierať apatiu, taviť kov a zbavovať sa trosky, po kúskoch lámať okovy?

Ak nie, tak beda. Lebo národ, ktorý by desaťročia mlčal, mohol by plodiť hluchonemých.

Jozef Špetko

NAD JEDNÝM OBDOBÍM SLOVENSKÝCH POHĽADOV

Decembrovým číslom Slovenských pohľadov skončilo nielen šéfredaktorstvo Milana Ferku v tomto najstaršom slovenskom kultúrnom časopise, ktorého počiatky siahajú ďaleko do revolučných rokov v polovici minulého storočia, do doby pohnutých zápasov o našu národnú a politickú existenciu, ale uzavrelo sa tu aj nové obdobie nášho politického života, ktoré opäť môžme nazvať rokmi nádejí a sklamaní. Bolo to opäť obdobie otrasných rokov, najmä na jeho sklonku. Čo sa odohrávalo v našom živote, jeho duch i ruch, to sa nehlučným spôsobom odrážalo i v Slovenských pohľadoch.

Slovenské pohľady už roky vydáva Sväz slovenských spisovateľov. Podľa novinových zpráv z októbra minulého roku výbor Sväzu spisovateľov odvolal Milana Ferku z funkcie šéfredaktora tohto časopisu. Vieme, ako to dnes u nás vyzerá. Ako odchádzajú a prichádzajú noví ľudia. V strane, vo vláde i v novinách. To je tiež príznačný symptom tejto podivne sa normalizujúcej situácie.

No nech už ktokoľvek mal záujem natom, aby Milan Ferko prestal byť šéfredaktorom Slovenských pohľadov, túto nevďačnú úlohu nakoniec vykonal výbor Sväzu spisovateľov. Opakujem, nevďačnú úlohu; lebo sotva by výbor Sväzu sám od seba, a práve v takomto čase, siahal k takémuto nepopulárnemu kroku. Aj keď treba otvorene povedať, že

medzi Sväzom spisovateľov a redakciou Slovenských pohľadov bolo isté napätie už dávnejšie.

V dnešnej dobe, a aj to je jej symptom, sa takéto rozhodnutia prijímajú ako nemeniteľný fakt. Jednoducho sa zaregistrujú. Neprotestuje ani postihnutý, ani redakcia, ani čitateľstvo. Všetci vedia, že nemá zmyslu protestovať tam, kde tupá moc nahradila právo a zákon. Tak sa stalo, že dvanáste číslo 85. ročníka Slovenských pohľadov vyšlo ako posledné s menom šéfredaktora Milana Ferku.

Myslím si, že je aj v tom istá logika osudu. Lebo Ferko dal Slovenským pohľadom novú líniu, odlišnú od predchádzajúcej, a iste odlišnú aj od tej, akú bude žiadať okupačná budúcnosť. Nechcem hodnotiť uplynulé obdobie Slovenských pohľadov. Stačí vari konštatovať, že to bolo obdobie lepších pohľadov na náš i svetový literárny život. Stránky mesačníka Slovenské pohľady tu dali, čo mohli. Raz menej, raz viac, podľa dôležitosti materiálu i podľa možnosti času. Redakcia, pokiaľ to bolo v jej silách, snažila sa slúžiť hlavnej veci: literatúre a jej slovenskému konzumentovi. A to bolo, po potupnej minulosti Slovenských pohľadov z päťdesiatych rokov, ich viditeľné plus. K tomu však pristupuje, že Slovenské pohľady v tomto období otvorili svoje stránky pre nejednu živú iskru, vyhrabanú z minulého zabudnutia, že otvorili svoje stránky aj viacerým « predtým nezmyselne proskribovaným spisovateľom », domácim i zahraničným, slovenským i neslovenským. Táto literárna tolerancia, v normálnych časoch prirodzená, v zlých časoch však ojedinelá, patrí k tým najkladnejším znakom Ferkovho pôsobenia v Slovenských pohľadoch.

Patril som k stálym čitateľom tohto nášho tradične populárneho časopisu. Viem porovnať, čo v posledných rokoch Slovenské pohľady získali na kvalite i serióznosti. Ale nadovšetko získali na literárnej i ľudskej tolerancii. Aj v poslednom čísle za Ferkovho šéfredaktorstva priniesli ešte Cocteauovo Križovanie v preklade Karola Strmeňa. Iste na dôkaz, že do literatúry národa patrí všetko, čo tvoria Slováci, jedno, či žijú doma alebo za hranicami vlasti. Najmä zato patrí sa vysloviť pánbohzaplať každému a všetkým, ktorí sa o to pričinili.

I. Kružliak

NOVÝ RIADITEĽ SND

Uprostred tohoročných osláv päťdesiateho výročia založenia Slovenského národného divadla dosť neobvyklým spôsobom prišlo k výmene riaditeľa SND. V českom týždenníku Tvorba z 11. marca t.r. písal Vítězslav Vejrážka, v článku « Divadelníci musí jít s námi! », podivnú prognózu tohto podivného slovenského prípadu. Doslova tu stojí: « očista musí spravodlivo postihnúť aj divadlá. Znova a znova zdôrazňujem pojem spravodlive. Nikto nemôže súhlasiť, aby sa riaditeľ divadla o svojom odvolaní dopočul až z vysielania mestského rozhlasu, aby sa to dozvedel na vrátnici — bez poriadneho prejednania na podklade zodpovednej analýzy a bez možnosti obrany ». Už predtým však autor tohto článku napísal, že « niektoré divadlá nahrávali pravicovým silám ». To je teda dôvod, prečo musí prísť k čistkám v divadlách! A keď si spomenieme, že už dávnejšie predtým slovenský minister kultúry Válek si sťažoval, že « nie je nijakým tajomstvom, že pravicovo-oportunistické sily mali v minulom období zázemie aj v kultúrnej oblasti » a že « antisovietizmus sa prejavoval v tom, že z našich divadiel a operných sál sa vytratili diela sovietskych klasikov » — vidíme, ako sa kultúrna politika aj vo federatívnom Česko-Slovensku robí podľa jednej reguly a vari aj na príkaz z jedného centra.

Ale poďme k veci. 17. marca t.r. uviedol minister Válek do funkcie riaditeľa SND Jána Kákoša. V správe sa ani slovom nezmieňujú o bývalom riaditeľovi Ivanovi Thurzovi. Nik ho nevzal na vedomie. Akoby ani neexistoval. Možno sa aj on, ako to napísal v českej Tvorbe Vejrážka, dozvedel o svojom odvolaní z rozhlasu alebo na vrátnici. To tiež patrí ku komunistickým praktikám.

Ivan Thurzo ešte pripravil tohoročné jubilejné slávnosti SND, a treba povedať, že boli pripravené zodpovedne a prebiehali dôstojne. V prejave v bratislavskom rozhlase Thurzo ešte zdôrazňoval zodpovednosť divadla za rozvoj a upevnenie národných tradícií, aby upevňovalo vlastenectvo, rozvíjalo jazyk a sprostredkovalo krásu a poznanie. Bol to vyvážený prejav, v ktorom vzhľadom na situáciu, nemohol nevzdať aj hold ruskej a sovietskej divadelnej kultúre a nemohol sa nepriznať aj k programu komunistickej strany.

Pri jubilejných oslavách divadla Thurzo ešte hovoril na slávnostnom zhromaždení SND, viedol ešte delegáciu SND k predstaviteľom strany a vlády, odovzdával im ešte pamätné plakety a asistoval, keď vyznamenávali živých i mŕtvych umelcov a pracovníkov SND. Jemu však, hoci pri takýchto príležitostiach to býva takmer pravidlom, sa nedostalo žiadnej pocty. A Ivan Thurzo, ktorý vyrástol v ochotníckom divadle, pod vedením J. C. Hronského, venoval divadlu celý svoj život. Aj pri svojich chybách a nedostatkoch venoval sa divadlu naozaj všemožne. Bolo to do veľkej miery práve jeho zásluhou, že súbory SND sa dostávali do sveta, na východ i na západ, a že všade dosahovali zaslúžené úspechy. Tieto kontakty SND pomohli po každej stránke. Ale možno že to bolo práve dôvodom Thurzovho pádu. Alebo to, že SND zaujalo statočný postoj v dňoch okupácie? A či to, že jeho repertoár bol opravdu na európskej úrovni?

Nový riaditeľ SND Ján Kákoš nie je v slovenskom divadelníctve neznámy človek. Jeho divadelné hry mu síce nepriniesli zvláštny úspech, úspešnejší bol iba ako autor rozhlasových hier, ale ako riaditeľ Novej scény ukázal, že má zmysel pre moderné divadlo. Verejnosť sa však nemôže zbaviť dojmu, že výmena riaditeľov SND má politické pozadie. Že si strana a či Sovieti sľubujú viac od Jána Kákoša ako od Ivana Thurzu. Je tiež obava, že Kákoš prichádza do tejto funkcie ako nástroj strany na prevedenie čistiek. Prvý Kákošov prejav v jeho novej funkcii dáva však istú nádej. Preto nechceme vopred lámať palicu nad jeho činnosťou v SND. Možno už zakrátko sa ukáže či to bola úfnosť oprávnená.

(ik)

ČO S DEDOVIZŇOU NAŠOU?

Dovoľte mi tento trochu archaický nadpis, zvolil som si ho preto, lebo archaické sú i pomery o ktorých chcem písať.

Ide mi o knižnú kultúru, o jej uchovanie, ktorá krivká a stone pod tiahou toľkých problémov, že si myslím, že zatiaľ nemáme právo hovoriť o našich popredných knižniciach ako o národných ústavoch. Produkcia do 19. stor.

sa prevažne nachádza v maďarských knižniciach a hoci obidva režimy sú komunistické, všetky pokusy získať na Slovensko nedobrovoľne odvlečené knižné bohatstvo na « Dolnú zem » — stroskotali. (Výnimkou je časť knižnice Matice slovenskej, ale za Slovenského štátu jednali naši činitelia na vládnej úrovni, a tak sa podarilo z Maďarska získať aspoň túto časť neocenitelnej zbierky). Veľa sa z historických knižných fondov zničilo nezodpovedným počínaním pri zvoze — lepšie povedané pri « zbere » — historických knižných fondov po sekularizácii kláštorných majetkov a prevzatí zvyškov kaštieľnych fondov.

Toľko o minulosti. Mne však ide predovšetkým o súčasnosť. Nakoľko je spoľahlivá akvizícia našich národných knižníc a nakoľko je medzerovitá — to ponechávam na svedomie a schopnosti domácich knihovníkov. Viem, že bolestne pociťujú neschopnosť zhromaždiť uchovať a opísať zahraničnú národnú tlačovú produkciu.

Horšie je to s produkciou zahraničnou. Protislovenskou orientáciou veľký žiak Václava Kopeckého, Antonín Novotný, osobne dozeral na to, aby Matica slovenská nemohla plniť povinnosť konzervátorky tej časti národnej produkcie, ktorá vznikla v takzvanej kapitalistickej cudzine. (Paradoxné je, že Matica slovenská neplnila túto povinnosť z podobných dôvodov ani vo smere konzervátorky produkcie, ktorá vznikla v socialistických štátoch, menovite v Juhoslávii). Táto produkcia končila v trezoroch Štátnej bezpečnosti v Prahe a v knižných regáloch Československého ústavu zahraničního rovnako v Prahe.

Nepoznám na Slovensku pracovníka, ktorý by mal prehľad o tom, čo sa v zahraničí vydalo v slovenskej reči. Jozef Kuzmík zostavil bibliografiu slovacík vydaných v zahraničí, ktorej najslabšou stránkou sú práve vydania slovenských exilových autorov. Pri jej zostavení nevykročil z pracovne, pracoval iba excerpciami zo zahraničných bibliografií.

O dva roky má vzniknúť expozícia Pamätníka slovenskej literatúry. Majú to byť kópie artefaktov knižnej kultúry od Frizinských pamiatok a Proglasu sv. Cyrila až po posledne vydané diela súčasnej slovenskej literatúry. Ako bývalý pracovník tohto oddelenia Matice slovenskej sa pamätám na to, že pri vypracovaní libreta sa hovorilo aj o zastúpení

reprezentantov slovenskej exilovej literatúry. Neviem si technicky predstavit', akým spôsobom chcú túto úlohu vykonat', aby zo zámeru nebolo fiasko.

Nechcel by som striel'at' iba do radov tých, ktorí za to napokon nemôžu. A zmenit' objektívne t'ažkosti je nad ich sily. Chcel by som vstúpit' do svedomia tým, ktorí žijú v exile, sú erudovaní a majú kontakty, aby súbor slovenskej exilovej literatúry a konečne i solídna bibliografia vznikli tu, na mieste kde sa oná literatúra rodí a konzumuje. Nezáleží na tom, či to bude v Európe (Rím Mníchov?) alebo v Novom svete. Zachraňujme pokial' to ide. Zajtra by už mohlo byt' neskoro.

J. Špetko

SLOVENSKÝ PREKLAD NOVEJ SVÄTEJ OMŠE

Nová svätá omša, ktorá sa začína uvádzat' do života, je ovocím moderného liturgického hnutia, prác Druhého vatikánskeho koncilu a Rady pre uskutočňovanie Konštitúcie o posvätnej liturgii. Koncil naznačil iba všeobecné princípy, podl'a ktorých sa má uskutočnit' nová liturgická reforma. Omšový poriadok — hovorí Konštitúcia — tak sa má prepracovat', aby jasnejšie vynikol zmysel jednotlivých častí a ich vzájomný súvis. Ciel'om reformy je ul'ahčenie nábožnej a činnej účasti veriacich na najväčšom tajomstve našej krest'anskej viery. Obrady sa majú zjednodušit' vynechaním toho, čo sa zdvojilo postupom času, alebo menej vhodne pridalo. Na druhej strane majú sa obnovit' tie dobré veci, ktoré v nepriaznivých okolnostiach zanikli. Po dlhom štúdiu a rozličných pokusoch Posvätná kongregácia pre boží kult vydala nový « omšový poriadok », z ktorého sa urobili preklady do moderných jazykov. Nateraz máme dva slovenské preklady novej svätej omše, alebo lepšie povedané, dve vydania toho istého prekladu, ktoré sa však úplne nezhodujú. Jeden preklad, používaný na Slovensku, vydal Spolok sv. Vojtecha, druhé vydanie (cyklostilované) vyšlo v Slovenskom ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Obe vydania sme si trpezlivo preštudovali. Na tomto mieste chceli by sme povedat' pár konštruktívnych poznámok.

Slovenský preklad novej svätej omše je ovel'a lepší, než boli staršie preklady. Máme na mysli tie časti svätej omše, ktoré ostali viacmenej nezmenené.

« Kyrie eleison » sa teraz správne prekladá « Pane, zmiluj sa ». Staré slovenské preklady dodávali « nad nami », čo nie je v origináli.

A Anjelskej piesni výraz « dobrorečíme ti » nahradili novým « velebíme t'a »; podobne aj « vd'aku ti vzdávame pre vel'kú slávu tvoju » preložili v lepšom slovoslede « vzdávame ti vd'aky, lebo vel'ká je sláva tvoja ». Ako kladnú hodnotu nového prekladu treba zaznamenat' správne používanie vokatívu « Král' nebeský », « Boh, Otec všemohúci », « Ty jednorodený Syn, Pán a Boh, Baránok boží... » namiesto starého nesprávneho prekladu « Král'u nebeský, atd'. Podobnú opravu nachádzame aj vo výraze "Baránok boží..." ».

Preklad « vyznania viery » je tiež zdokonalený; vety sú kratšie a zrozumitelnejšie. Miesto zastaralého slova « vtelil sa » teraz máme « vzal si telo »; miesto « vstal zmŕtvych podl'a Písma » máme zrozumitel'nejší preklad « vstal zmŕtvych podl'a Svätého písma ». Rímske vydanie má starší nezmenený preklad. Zdá sa, že Liturgická komisia na Slovensku urobila niektoré zmeny už po rímskom schválení textov. O jednotlivých slovách a výrazoch sa ešte stále debatuje, ale výkonný predseda Liturgickej komisie Dr. Ligoš nás uist'uje, že planované zmeny sa nateraz ešte neuvedú do života.

Posledná čast' vyznania viery je rozdelená na kratšie vety, ktoré sú jasnejšie a správnejšie podl'a ducha slovenčiny. Opakovaním slova « verím » posledné slová vyznania viery nadobúdajú plnšieho významu. Nevieme, prečo prekladatelia vynechali spojku « a » alebo « i » v tejto vete: « verím v jednu, svätú, všeobecnú, apoštolskú cirkev ». Latinská pôvodina má « catholicam *et* apostolicam ecclesiam ».

Teraz by sme chceli pripomenút' niekol'ko kritických poznámok o novom preklade.

Pri spoločnom recitovaní anjelskej piesne vel'mi nás zaráža zámeno « ty », ktoré v krátkom texte sa opakuje až *sedem* krát.

Prekladatelia ešte stále neužívajú prisvojovacie zámeno správnym spôsobom; má stát' pred podstatným menom, nie

za ním. Nevieme, či to jednoducho prehliadli, alebo úmyselne ponechali. Nevidíme dôvod, prečo by sme sa nemohli správne modliť « lebo veľká je tvoja sláva » miesto nesprávneho « lebo veľká je sláva tvoja ». V novom preklade síce jasne pozorovať snahu nopužívať prisvojovacie zámeno správne, pred podstatným menom, ale prekladatelia neboli v tom celkom dôslední.

Určitú nedôslednosť sme spozorovali aj v používaní slova « vďaka ». V anjelskej piesni sa modlíme « vzdávame ti *vďaky* »; ale po prečítaní božieho slova, keď ľud má skutočne « vzdať vďaky », odpovedá « Bohu vďa*ka* ». Nemohli sa dať do súladu tieto dva rovnomerné výrazy?

Modlitby na obetovanie sú celkom nové. Prekladatelia neboli ovplyvňovaní staršími zaužívanými prekladmi. Jednako však preklad sa im celkom nepodaril. Často používajú podľa starých prekladov « tebe », hoci niet dôvodu, prečo by sa to malo osobitne zdôrazniť. « Obetujeme ho *tebe* ako plod zeme »; mohli by sme to krajšie povedať: « obetujeme *ti* ho ako plod zeme ».

Nový « omšový poriadok » obsahuje 22 celkom nových alebo nanovopreložených piesní chvál (prefácií).

Hneď v úvodných slovách zaráža nás výraz « spásny », ktorý sa opakuje v každej prefácii. « Je naozaj dôstojné a správne, dobré a *spásne* ». Hoci gramaticky je to správny výraz, odvodený od « spása », jednako treba uznať, že v hovorovej reči nikdy sa neužíva. Sami prekladatelia to museli cítiť, lebo na iných miestach vymenili to slovo priliehavejším a zrozumiteľnejším « spásonosný ». (3. eucharistická modlitba).

Na viacerých miestach sa používa správne výraz « skrze Krista, nášho Pána ». Ale ani tu prekladatelia neboli dôslední, lebo v piesni chvály o svätom kríži ponechali « premožený Kristom, Pánom *naším* »; s podobnými nedôslednosťami sa stretáme na viacerých miestach.

Eucharistické modlitby sú celkom nové; iba prvá je trochu pozmenená. Treba uznať, že nový preklad je oveľa lepší, než bol doterajší. Pravidlá nepripúšťajú meno « Kl*i*ment », ale len « Kl*e*ment ». Hádam to ostalo v novom preklade pod vplyvom češtiny. Zakončenie eucharistických modlitieb je teraz plnšie a výraznejšie, lebo zámeno « ktorý » sa nahrád-

za menom « Kristus »: « Skrze Krista, s Kristom a v Kristovi ». Podobne má aj nový taliansky preklad.

V 4. eucharistickej modlitbe sa pričasto a zbytočne opakuje slovko « ty »: « Lebo *ty* jediný si Boh... *ty* si pred vekmi, *ty* sama dobrota, *ty* prameň života ».

Jedna veta je tu nesprávne preložená. « Od teba, Otče, ako prvotiny veriacim poslal Ducha Svätého dokončiť *jeho* dielo na svete... ». Tu istotne ide o *Krista*, ktorý od Otca poslal veriacim Ducha Svätého ako prvotiny, aby (Duch Svätý) dokončil dielo, ktoré Kristus začal na svete. Teda veta by mala zniet' takto: « Od teba, Otče, poslal Ducha Svätého veriacim ako prvotiny dokončiť *svoje* dielo na svete... ». Z teologického zmyslu vysvitá, že tu ide o Kristovo dielo na svete, ktoré má zdokonaliť a dokončiť Duch Svätý.

Je veľká škoda, že prekladatelia neopravili text modlitby Pána — « Otčenáš ». Výraz « zbav nás *od* zlého » je istotne nesprávny. Hneď po týchto slovách kňaz pokračuje: « Prosíme ťa, Pane, zbav nás *všetkého* zla », nie « *od* všetkého zla ». Prečo sa to už teraz neopravilo?

Na viacerých miestach sa stretáme so zbytočným opakovaním spojky « a », « i », « aj ». To je charakteristická črta latinčiny « et-et »; niet dôvodu, prečo by sme ju mali uvádzať do slovenčiny, keď je to nie potrebné. Veta « aby sme za účinnej pomoci tvojho milosrdenstva *aj* žili vždy bez hriechu, *aj* boli istí pred každým nepokojom » dá sa predsa krajšie povedať bez spojky « aj-aj »: « aby sme žili bez hriechu *a* boli istí pred každým nepokojom ». Nič sa tu nestráca na zmysle vety. Takýchto prípadov sme našli veľa, dokonca ešte aj tam, kde v latinskej pôvodine niet vôbec spojky.

Toľkoto poznámok o slovenskom preklade novej svätej omše. Treba uznať, že potrebuje ešte veľa uhladenia, aby mohol splniť svoj cieľ: uľahčiť nábožnú a činnú účasť veriacich na najväčšom tajomstve našej kresťanskej viery.

Štefan Senčík, S. J.

Z MYŠLIENOK ALEXANDRA SOLŽENICYNA

Veľký spisovateľ — prepáčte mi túto opovážlivosť, hovorím už tichšie — je niečo podobné ako druhá vláda. Preto nebolo nikdy vlády, ktorá by mala rada veľkých spisovateľov, iba tých malých...

* * *

Žiadnu veľkú nespravodlivosť nevidím v tom, že spoločnosť nesprávne zaobchádza so svojimi spisovateľmi. Spisovateľ musí byť pripravený aj na nespravodlivosť. To je riziko jeho povolania.

* * *

Nepovažujem sa za znalca svetovej literatúry, ale osobne mám dojem, že podstatná časť literárnej tvorby v západnej Európe je povrchná, možno aj preto, že tam za viac ako jedno desaťročie nebolo vnútorných otrasov. Predpokladom literatúry je hlboký zážitok spoločenského procesu. Východná Európa — ja do toho rátam aj Rusko — prekonala hlboké otrasy. Preto sa na jej literárnu budúcnosť pozerám s veľkou nádejou.

* * *

Literatúra, ktorá nie je vzduchom na dýchanie pre spoločnosť svojej doby, ktorá nemá odvahu sprostredkovať spoločnosti svoju bolesť a svoje znepokojenie, varovať ju pred hroziacim mravným a sociálnym nebezpečenstvom, nezaslúži si ani označenie literatúra, ale kozmetika.

Preložil *M. Ž.*

KNIHY

POSOLSTVO. Vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1969. Preklad novozákonných textov je od Štefana Porubčana, SJ, mapky pripravil Andrej Pauliny, SDB, zredigovali a uvedené poznámky s vysvetlivkami preložili Anton Botek a Štefan Vrablec.

Netreba byť biblickým odborníkom, aby ste s radosťou vzali do rúk toto prekrásne biblické dielo — prvé svojho druhu v slovenčine. Je to preklad z taliančiny (Il Vangelo di Gesù). Čo je to vlastne? Posolstvo Ježiša Krista v priestore a čase. V nádherných farebných fotografiách rozvíja sa pred vami sv. Zem, po ktorej chodil Ježiš, na ktorej sa rozvíjala jeho ľudská a božská dráma a všetko, čo staviteľsky vzniklo z tejto drámy. Ako farebné pásmo, doprevádzané a komentované textami z Ježišovho života, ako ho poznáme z evanjelií. Najdete tu zemepis Palestíny z čias Evanjelia, politicko- náboženskú situáciu, chrám a židovské kňazstvo, židovské sviatky, chronológiu Ježišovho života, pôvod štyroch evanjelií, knihy Starého a Nového zákona. Fotografie, mapky a historické údaje grupujú sa okolo Ježišovho destva, verejného účinkovania, utrpenia a smrti Ježišovej, ako aj zemepisno-dejepisný prehľad Ježišovho života. Napokon nájdete v ňom ukazovateľa uvedených veršov Evanjelií, abecedného ukazovateľa a zoznam vyobrazení.

Po technickej- grafickej stránke dielo je riešené skutočne jedinečne. Veľké farebné fotografie, mapky, historické údaje pri nich, texty Evanjelií — všetko tvorí nádhernú jednotu a silný dojem vizuálny, duchovný a historický. Kto sa tak trochu rozumie grafickej úprave kníh, nebude šetriť chválou jak na talianskych pôvodcov, tak aj na našich slovenských prekladateľov a upravovateľov tohto diela.

Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme môže si právom zaknihovať vydanie tohto diela ako jeden z veľmi krásnych, veľmi záslužných vydavateľských činov. Tešia sa mu zahraniční Slováci, a tí doma na Slovensku by zaiste státisícové náklady tohto diela rozchytali za niekoľko dní. Dobré dielo. Vivant sequentes!

Mikulás Šprinc

ACTA CONGRESSUS HISTORIAE SLAVICAE SALISBURGENSIS *in memoriam SS. Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati.* (Annales Instituti Slavici Salisburgo-Ratisbonensis Vol. I tomi 1-4). Vydal Franz Zagiba; nákladom Otto Harrasowitz, Wiesbaden 1964-1968.

Jedno z významných podujatí 1100 výročia príchodu Sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu (1863-1963) bol historicko-slavistický kon-

gres v Salzburgu. Organizátorom Kongresu bol prof. Franz Zagiba, narodený na Slovensku, ale účinkujúci teraz vo Viedni. Salzburg bol určený za miesto Kongresu pre jeho osobitné vzt'ahy k slovanským národom na strednom Dunaji v období cyrilometodskom. Odtiaľ totiž boli vysielaní prví misionári do našich krajov, ešte pred príchodom Sv. Cyrila a Metoda.

Aktá kongresu boli vydané v štyroch zväzkoch. V prvom (*Prolegomena*, 1964) sú uverejnené iba pozdravné reči pri otvorení a zakľúčení kongresu, kázeň reznenského biskupa Rudolfa Grabera v katedrále počas glagolských bohoslužieb, a reč prof. Dr. Františka Dvorníka na slávnostnej akadémii.

Druhý zväzok nesie titul: « *Východná časť strednej Europy v minulosti a v prítomnosti* » (1966) a obsahuje príspevky zo všeobecných dejín, ale hlavne výsledky archeologických vykopávok z obdobia Veľkej Moravy. Tretí zväzok má nadpis: « *Dejiny Východnej a Západnej Cirkvi a ich vzájomné vzťahy* » (1967), a obsahuje príspevky z cirkevných dejín počnúc od « *Starorímskej liturgie* » až po « *Cyrilometodská idea na II. Vatikánskom Koncile* ». Tretí zväzok je nadpísaný: « *Cyrilometodské otázky. Slovanská filologia a starožitnosti* » (1968), a obsahuje príspevky z týchto odborov.

Kongres sa vyznačoval tým, že sa na ňom zúčastnili vedci a znalci cyrilometodského obdobia tak z východu ako aj zo západu, a tak mali príležitosť voľne si vymeniť názory. Takýto dialog bol veľmi potrebný, nakoľko vyše 20 rokov boli vzájomné styky medzi tými vedcami prerušené. Hoci sa na Kongrese zúčastnilo aj niekoľko Slovákov, predsa zo 65 príspevkov iba jeden je od slovenského autora, a to príspevok Dr. Antona Točíka, z archeologického Ústavu v Nitre.

Tu nás zaujímajú hlavne otázky týkajúce sa obdobia cyrilometodského. Najvýznamnejšími sú príspevky práve spomenutého A. Točíka a potom J. Poulíka, o výsledkoch archeologických vykopávok na území Veľkej Moravy. J. Poulík pojednáva o vykopávkach v údolí rieky Moravy, hlavne v Mikulčiciach, kým A. Točík o vykopávkach v okolí Nitry a vôbec na západnom Slovensku. Kým J. Poulík už mal možnosť doniesť mnoho konkrétnych uzáverov, A. Točík o vykopávkach v Nitre mohol vtedy podať iba prvé poznatky a potom dohady. Medziiným potvrdil, že na nitrianskom hrade niet archeologických ostatkov z doby cyrilometodskej a preto uzatvára, že tam nebolo sídlo Pribinovo, ani chrám o ktorom hovorí « *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* ». No ako hypotézu stavia, že kniežacie sídlo mohlo byť alebo na vršku kde dnes stojí piaristický kláštor, alebo na vršku pod Zoborom (Martinský vrch). Taktiež sa zmieňuje o vykopávkach pri kostolíku v Parovciach. Čo vtedy boli iba dohady, to bolo čiastočne potvrdené ďalším výskumom. Keď roku 1967 tiež v Salzburgu bol ďalší Kongres slovanskej historie, Dr. Bohuslav Chropovský z tohože archeologického Ústavu v Nitre už mohol doniesť potvrdenie, že najstaršie stavby na martinskom vršku

sú z doby cyrilometodskej, lebo sa pri vykopávkach našla karolínska minca. Vtedy podal taktiež poznatky z vykopávok na bratislavskom hrade, kde bol nájdený kostol z doby veľkomoravskej.

Rímsko- slovanská bohoslužba ešte stále je v strede záujmu cyrilometodských špecialistov. Tak K. Gamber skúma aká bola latinská predloha « *Kijevských listov* » a « *Viedeňských zlomkov* ». Je známe, že už pred 30 rokmi K. Mohlberg sa tým zaoberal a zdalo sa, že rozriešil problém, dokazujúc, že predlohou bolo tak zvané « Pádovské Sacramentarium ». K. Gamber odvolávajúc sa na svoje predošlé výskumy uzatvára, že tou predlohou bol nejaký sakramentár z cirkevnej provincie Aquileia-Salzburg, a nie z Pádovy. Teraz už nebohý poľský slavista T. Lehr-Splawinski vracia sa k otázke rozšírenia rímsko-slovanskej bohoslužby v Poľsku. Kritizuje práce H. Paszkiewicza a K. Lanckoronskej, ktorí došli k uzáveru, že po vyhnaní cyrilometodských žiakov z Veľkej Moravy, jedna časť ich sa usadila v Poľsku, a tam pokračovali v rímsko- -slovanskej bohoslužbe, ba že tam sa udržala aj cirkevná provincia s tou bohoslužbou až do 11. storočia. Lehr-Splawinski snaží sa zmenšiť dosah tých uzáverov, hoci pripúšťa ich základné poznatky.

Vo všeobecnosti príspevky vo sväzkoch 2-4 su na úrovni a donášajú mnoho nových poznatkov. Len škoda, že slovenských autorov je v nich tak málo.

M. Lacko S.J.

JEDNOTA ANNUAL FURDEK, Vol. IX, 1970, 192 pp., edited by Joseph C. Krajsa, Jednota Press, Middletown, Pa., USA., 17057.

This unpretentious but highly concentrated volume starts off with Secretary John Sabols review of eight decades of Jednota history from the date of its founding in 1890 by Father Furdek.

Abbot Jerome Koval's tribute to Jednota leadership under such prominent personalities as Jankola, Husek, Hrobak, Sabol and others who followed in the footsteps of the immortal Furdek is supplemented by the hope for great progress in the '70 s.

Our vice-president Michael J. Zahorsky envisions' a new era' and Daniel Tanzone, a youthful Jednota member, looks ahead optimistically in the present decade.

« Slovak Religious Orders in America » by the late Dr. Francis Hrusovsky, Ph. D. (published in 1955) by the Slovak Institute in Cleveland, Ohio, is reviewed.

A panel of 64 pictures of intelligent and attractive Jednota scholarship winners is dedicated to the Slovak youth of America.

Sister M. Evangela Lubek, SS. C. M., Ph. D. of Danville, Pa. reports on her mother's diary which she discovered in the attic of her home. From what is recorded there she traces the early begin-

nings of the Slovak Catholic Students' Fraternity in the 1920's. The fraternity ceased to exist soon after the outbreak of World War II.

Louis Panarale is the author of brief articles of St. Julie Billiarti, foundress of the Notre Dame sisters, and the late Padre Pio, the saintly Capuchin stigmatist of our time in San Giovanni Rotondo, Apulia, Italy.

'Christmas in Slovakia' presents a brief sketch of traditional Slovak yuletide customs that run the full cycle through the Advent season, the Feast of the Nativity, Epiphany and the New Year.

Slovaks in Reading (Pa.) rate three full pages of history since their coming to that city in the 1880's.

Stefan W. Loksik of Kansas City, Kansas, reviews the history of the Slovaks in the heart of America.

The Very Reverend Theodoric J. Zubek, OFM., STD., gives a detailed historical background to the influence and prestige of the Church and its clergy in the past dozen centuries throughout Slovakia. Missionaries from Bavaria first introduced Christianity into the country, but it was the saintly brothers, Cyril and Methodius, who eventually evangelized Slovakia in the second half of the ninth century.

Father Zubek touches upon the Reformation and the Catholic counter-reform, cites the early work of Canon Bajza and Father Bernolak in the development of the Slovak literary language in the eighteenth century, as wellas the completion and unification of the Slovak literary medium based on the central Slovak dialect as sponsored by Ludovit Stur and his followers in the nineteenth century.

Bishop Moyses and the Matica Slovenská (Slovak Institute), 1863 and the Spolok sv. Vojtecha (St. Adalbert Society), founded by Rev. Andrej Radlinsky, fostered the spirit of faith and promoted Slovak national culture to stem the rising tide of Magyar chauvinism in the last century.

Andrej Hlinka's lifework provided the unifying force to the Slovak nation in his time as the great champion of the rights of the Slovak people to their political freedom led his country logically to the founding of the Slovak Republic before World War II. Thus Father Zubek provides the reader with a broad background to the historical evolution of the Slovak nation in central Europe.

«Slovaks and the Upheavals of Czecho-Slovakia» by Dr. Joseph M. Kirschbaum, Ph. D., LL. D. of Toronto puts the Slovak nation in the proper historical perspective in the light of recent events that triggered the invasion and occupation of the country by the Soviet Union and its satellites (Poland, Bulgaria, East Germany and Hungary). The fate of Slovakia, the author declares, is in

doubt as Dubcek's successor, Gustav Husak, continues to keep the Russian Bear's claws sheathed for the time being at least.

The Supplement deals with an additional series of biographies of American Slovak clergy by the editor.

Mother M. Emerentia, SS. C. M., M. A. has a special study on the life and work of St. Cyril, Apostle of the Slovaks.

« Slovak Easter Customs », originally an NC New Service, feature, presents a glimpse at some of the ancient and traditional liturgical observances during the Easter holidays in Slovakia.

Youngstown (Ohio) and the adjoining Mahoning Valley of the southeastern part of the state where thousands of Slovaks live, claims te spotlight through the work of Jon C. Sciranka. Sciranka, editor of Katolicky Sokol, notes the essential historical data of a total of eight (8) Slovak Catholic and three (3) Protestant parishes in the area.

A bird's brief flight to freedom and its aftermath is described by Sophia Zufa. Samuel F. Figuly (1825-1880), Slovak fighter for freedom in the Revolution of 1848, a soldier in the American Civil War (1861-1865) and a participant in the Italian struggle for national unification (1866), returned to the U. S. to become a successful cptton and tobacco plantation-owner in Virginia. But the adventure bug got him again... this time for an expedition to the North Pole. This impaired his health and e returned to is native Slovakia where he died shortly afterward in 1880. Sister M. Martina Tybor, SS. CM. relates this story in her unique contribution.

Dr. Michael Simko, veteran Slovak short-story writer and novelist, adds an exciting note to the 1970 Furdek publication with his thrilling tale, « Be careful, Ilona... Lem merkuj, Ilona! ».

A great Slovak scientific group comprising Petzval (pioneer in photography), Stodola (steam and gas turbine engineer), Murgaš (Pioneer in wireless telegraphy and forerunner of modern radio), Štefánik (astronomer) and Banič (inventor of the parachute U. S. Patent No. 1, 108, 484) is introduced to the readers of the Furdek.

Archbishop Maury of Rheims delivered an address on the occasion of the llth centenial of the death of St. Cyril at te Accademy of Sciences in Sofia, Burgaria, last year. The text of the French prelates' speech (translated from the May 29, 199, issue of L'Osservatore Romano) is given in full in this volume.

Msgr. John Rekem, STD. pursues his research into the origins of ancient Slavonic liturgy in his article, « Glagolitic Liturgy and Bishop Ulfilas ».

Slovakia is presented as a gem in central Europe by an article supplemented by a series of pictures to prove the point.

Catholic Education in the U. S. is discussed by Father Raymond A. Lucker of the Twin Cities (Minneapolis- St. Paul, Minnesota).

The coke industry in western Pennsylvania is given extensive coverage by V. J. Thomas in his history of New Salem, Pa. Many Slovaks were employed there at the peak of the industry in that area.

Mollie McGee's account of the busy housekeepers (nuns and the modern Martha's) who take care of the linens and vestments, and many other services in St. Peter's, Rome, describes the day by day activity that goes on to keep the greatest Church in Christendom clean and habitable.

Father Hanzel describes his visit with his brothers to Muranska Huta, hometown of their parents in Slovakia, as well as their journey through several European countries. Father Hanzel, SVD., Ph. D. hopes to return again for a third visit soon.

Dr. Michael Simko's second short-story is the finale of another interesting volume in which the reader gets more than a glimpse of the Slovak people and their activities at home and abroad over a span of more than a thousand years.

This 9th annual of the Furdek series quite appropriately is dedicated to the 80th anniversary of the Jednota this year. It makes interesting and informative reading and provides leads to many outlets in the history of the Slovak people in their historic homeland and in various parts of the world.

If one were to gather material to record the accomplishments of the Slovak nation in history, literature, religion, industry, education, science, music and art it would require an encyclopedia of at least a dozen volumes. Peharps some day this glorious record of an industrious, religious God-fearing and gifted people will be published in a special Encyclopedia dedicated to the Slovak nation.

(A. P.)

ZOBOR: The Mount and the Monastery, 869-1969 A. D. by Msgr. Ján Rekem, C. S., S.T.D., 70 pages, A historical sketch, translated by Sister M. Martina Tybor, SS. C. M., Slovak Publishing Co Hamilton and Winnipeg, Canada, 1969.

Not far from the city of Nitra, the earliest center of Christianity in Slovakia, stands the ancient monastic citadel of Zobor (sometimes referred to as Zubur and Zubor) whose history spans more than a thousand years.

Msgr. Rekem traces the history of the site to pagan antiquity when the first' inhabitants of the region dedicated a shrine to the sacred bison (zobor) centuries before the coming of the Messiah as the Saviour of mankind. Moreover, the author delves into the archeological background of the area and notes the primeval and

prehistoric ages. Incidentally, the author did archeological research in the area personally so that terms like artifacts, diluvial or interglacial inundations, etc. are familiar scientific terms. Consequently, he has more than a passing knowledge and understanding of the prehistoric (Stone Age, Bronze Age, Paleolithic and Neolithic ages) and early historic periods.

Antedating the coming of the first Slovaks into the region in the fifth century, A. D., there were a succession of newcomers beginning with the Indo-European pioneers who were successively supplanted or implemented by Scythian, Celtic, Gallic, Dacian and Quadian tribes over a period of some 2.000 years.

Long before it became a monastic site Zobor was a natural fortress because it held a commanding view of the surrounding countryside from a height of some two thousand feet. The three strategic entrances via the ravine from the south, several converging roads from the north-east and a solitary roadway from the north-west were well guarded so that an enemy approach was known far in advance. A surprise attack was out of the question.

In his attempt to identify the original inhabitants of Slovakia, the author cites noted authorities namely, T. Lehr-Splawinski, J. Stanislav, V. Scerbakivskij, N. S. Derzavin, L. Niederle, J. Šafárik, G. Soturoff. Out of a host of various peoples that at one time or another came to the area, Msgr. Rekem mentions Iranian, Thracian, Venetian, Slavic and Germanic tribes who settled in the region, moved on or were assimilated by their conquerors. But according to the latest theories by A. Tocik, J. Pavlik, Slovak archeologists and historians, they agree with the 18th century Slovak historians (S. Timon and M. Szentivanyi) that primitive Slavic tribes inhabited Slovakia before the arrival of the Celts.

Prince Pribina, the forerunner of the three great Slovak monarchs of the ninth century (Mojmir I, Rastislav and Svatopluk the Great), was lord of Nitra Castle until it became the headquarters of the rulers of the Slovak kingdom or empire of Great Moravia in the second half of the ninth century.

Pribina was the founder of St. Hippolytus Abbey on Mt. Zobor where later Svatopluk the Great spent his last years after abdicating from the throne in 894 A. D. King St. Stephen of Hungary (1001-1038) endowed the Abbey richly. Both St. Andrew, the Benedictine hermit, and St. Benedict, his neigbor, lived for a time at Zobor before their retirement to their hermitages at Skalka above the Vah river.

Although national boundaries were never closely marked then as they are now, St. Andrew Svorad of Skalka was a native of the Polish-Slovak borderlands, as was St. Benedict, the Slovak hermit

from Opatowce, a village on the Dunajec river. Hence, both are revered as saints in Slovakia and Poland.

St. Andrew Svorad died in his cave dwelling at Skalka in 1009 A. D. St. Benedict, his neighbor, was summoned by Abbot Philip of Zobor to carry a message to Abbot Maurus of Pannohalm in Pannonia (upper Hungary). Soon after his return to his hermitage at Skalka, near Trencin, the saintly hermit was murdered by a band of brigands who were after an imaginary treasure at Skalka. The robbers hurled his body into the Vah river hwere it remained until its recovery by a search party several months later. An eagle that hovered over the spot where the saint's body was submerged alerted the people of the area to the exact location. After recovering the body it was buried next to St. Andrew in a crypt of St. Emeran's basilica in Nitra. Since the canonization of the holy hermits, both St. Andrew Svorad and St. Benedict of Skalka (in 1083 A. D.) the Benedictione saints have been venerated not only in Slovakia but in Poland and Moravia.

Tartar hordes moving westward in the thirteenth century invaded Slovakia in 1241 A. D. In two years they devastated the southern halfof the country and left Zobor Abbey in ruins. All precious documents perished. But both Trencin and Nitra Castles withstood the attacks of the Mongol invaders. Moreover, Duke Jaroslav inflicted a stinging defeat on the Golden Horde in Moravia on June 24, 1241. After Count Bogumir and his valiant knights (Never, Buda, Ocirad, Raschoch, Radila and Domoslav) repulsed the Tartar attack on Trencin Castle and Count Jordan stopped the barbarian invaders at Skalka Letonska (Utocista), the Tartars withdrew from the country and slowly retreated to the Russian steppes and returned to Mongolia.

Nitra, too, defended itself successfully against the Tartars only to become a victim a half century later of Otokar Premysl, Czech robber baron, who captured the city and burned it to the ground in 1273 A. D. Priceless historical documents were destroyed by these vandals from the West.

King Koloman's royal decree of 1, 111 A. D. proves the high prestige of the Church when the town of Nitra and the Zobor Abbey administration were involved in a dispute over lands, water rights and revenues. The royal verdict upheld the privileges of Zobor Abbey but arranged additional revenues for the town and the crown, too. The decree was signed in the basilica dedicated to SS. Emmeram, Andrew and Benedict. The document is in the official Latin language but the great majority of witnesses (90 %) were Slovaks.

The second royal document of 1, 113 A. D. contains an inventory of the monastic properties of the Zobor Abbey. Copies of this an-

cient document wre made in 1249 during the reign of Bela IV and in 1410 during the rule of King Sigismund of Hungary. The government census, designed to make an estimate of the extent of losses of life and property caused by the raids of Svatopluk and Otto of Moravia in 1, 108 A.D. throughout the Nitra valley, was ordered by Kng Koloman five years later. The census shows that the inhabitants of the area were Slovaks (90 % at least). Abbot Gottfried of Zobor Abbey with royal approbation and protection directed the restoration of the lands and properties that had been devastated by the Czech invaders.

At the opening of the fourteenth century Duke Matuš Čák emerged as the powerful overlord who ruled the country from his impregnable fortress at Trenčin Castle on the Wah river. In 1311 he responded to his excommunication by Bishop John of Nitra by seizing the city and burning it. It is interesting to note that he did no harm to Zobor Abbey which stood on the sacred mountain not too far from the city of Nitra.

Although Zobor was spared during the turbulent fourteenth century, it was plundered by Hussite invaders from 1421 to 1435 A. D. Hardly had the Abbey recovered from this devastation when King Matthias of Hungary suppressed Zobor because the Abbot (Nicholas) had dared to support Archbishop Vitez of Ostrihom in that prelate's dispute with the vengeful monarch. All the monks were forced to leave in 1468. The monastic buidlings were abandoned and left to fall into ruins. It was not until 1691 that Bishop Blase Jaklin of Nitra and his cousin, Baron Nicholas Jaklin collaborated in its restoration. The Camaldolese monks in Austria accepted an invitation to live as contemplatives. There Father Romuald Hadbavny published his Latin-Slovak dictionary and his translation of the Bible in 1763.

In 1782 Emperor Joseph II of Austrai suppressed the monastery and the Camaldolese were forced to depart from Zobor. Pious pilgrims continued to come to Zobor which remained a sacred shrine to the Slovaks through the centuries.

Modern restoration of oZbor was accomplished by Archbishop Kmetko of Nitra in 1937. He entrusted the Society of the Divine Word, a vigorous missionary congregation, to establish a new foundation there. Soon a flourishing novitiate and retreat center were organized. This new venture was not destined to last, for in 1950 the postwar artheistic communist regime seized and imprisoned the inmates and confiscated the property.

Zobor remains a living symbol of religious faith to the Slovaks who have not forgotten its glorious history. They know in their hearts that at some future day the restoration of religious life will come again in a new monastery on te sacred mountain where the

prayers of holy men and the incense of adoration of the distant and recent past will once again be renewed in the spirit of the undying faith of our glorious ancestors in Slovakia.

Andrew Pir, O. S. B.

LITERÁRNY ALMANACH SLOVÁKA V AMERIKE, 1970. Zredigoval Dr. Jozef Paučo. Vydal Slovák v Amerike, 1970, Middleton, Pa Str. 215.

Spolu 58 príspevkov: odborné štúdie (ktoré znesú i najprísnejší kritický mert'uk), rozpravy, články, americko-slovenská história, prózy našich najlepších prozaikov v exile, poézia, preklady a kritika. Pät'desiat osem l'udí, ktorí veria v Slovensko, v zmysel jeho jestvovania, v jeho právo a slobodu a ktorí hýbu perom, lebo hýbe nimi slovenská láska. Skutoční slovenskí veriaci.

Na publikáciu, ktorá nesie náročné meno Literárneho almanachu možno použit' všelijaké meradlá, no vysoko treba vyzdvihnút' skutočnost', že takmer po dvadsat'pät'ročnom exile vieme sa každoročne predstavit' 215 stranovou knihou, ktorá dýcha írečitým slovenským duchom, ktorej každé slovo napísala láska a nádej. Konšto Čulen vždy hovorieval: jedna dobrá slovenská kniha v zahraničí vyváži sto kníh vydaných na Slovensku. A tak i tohoročný Literárny almanach ostáva svedectvom slovenskej kultúrnej vitality, historickým prameňom a v mnohom ohl'ade zrkadlom života slovenského ducha, ktorý sa neprestáva rúšat' a tvorit' aj d'aleko od vlasti. Redaktorovi i autorom na potešenie a zadost'učinenie rád by som odcitoval tieto prorocké slová nebohého J. C. Hronského, ktoré r. 1955 napísal redaktorovi Mostu: « Ani ja nečakám zázraky, ani nikto: Kto bude zvažovat' raz veci, nebude merat' metrom, ale časom a podmienkami, a ustáli, že dal sa zretel'ný výraz i na literárnom a umeleckom poli, že chceme vykonat' svoju najvyššiu povinnost' v borbe o najvyšší úspech národa svojho, v borbe o najplnšiu jeho slobodu ». (Most, 1955, Str. 2).

S prílevom novej a čerstvej slovenskej krvi do slobodného zahraničia mohol by byt' Literárny almanach Slováka v Amerike na budúci rok ešte plnším, ešte mnohotvárnejším a bohatším výrazom slovenskej kultúrnej tvorivosti. Spolu s Mostom a s inými slovenskými publikáciami môže byt' ešte hl'bším prameňom slovenského ducha a slovenského slova.

— r —

NAŠA CESTA. Kázne. Napísal O. Augustín J. Záň, M. T. Vydala Prvá katolícka slovenská jednota v Spojených Štátoch Amerických, 1970. Middletown, Pa. Str. 269.

Zaiste je to vznešené poslanie pokračovat' v slávnej tradícii cirkevných otcov, Gregorov, Levov, Ambrózov, Augustínov, Anselmov, Bonaventúrov, Bernardov, Bossuetov, Lacordairov cez našich slovenských kazatel'ov 18. a 19. storočia až po naše dni. Z duchovného hl'adiska niet vari záslužnejšej l'udskej činnosti ako vnárat' sa do posolstva Kristovho a sprístupňovat' ho l'ud'om, smädiacim po pravde. Kto sa s oddanost'ou oddá tomuto posvätnému rečníckemu umeniu, vyvolil si isto vel'mi dobrú čiastku v Král'ovstve Božom.

Toto je už tretí sväzok kázní O. Augustína Záňa. Jeho kázne sú napospol zostavované podl'a klasických pravidiel posvätnej výrečnosti ako ich vypracoval najmä sv. Augustín a pozdejšie Bossuet: ciel', dôkazy, city a vôl'a; napokon čin; pozitívny, alebo vyvarovanie sa nedobrého činu.

Bossuet vo svojej slávnej kázni o slove Božom takto definoval kazatel'a: «... Kazatel'om Evanjelia je ten, kto nechává hovorit' Ježiša Krista... Všetko čerpá v Písme sv., z neho si vypožičiava aj posvätné výrazy, nielen aby posilnil, ale aj zkrášlil svoju kázeň. V snahe získat' duše hl'adá iba veci a city...».

Toto je doteraz neprekonaná definícia kazatel'a; neprekonaná preto, lebo je jedine pravdivá. Otec Záň sa k nej približuje svojím zámerným úsilím podopierat' všetky svoje vývody z Písma a cez rozumové dôkazy i cez príklady zo života človeka nášho storočia odhal'ovat' mu krásu, pravdivost', jedinečnost' a nadprirodzenost' Zjavenia. Jeho reč je jasná a prístupná; dakedy azda trochu aj prísna, no zaiste s najlepším úmyslom otriast' dušou poslucháča.

O. Záň a Msgr. Mlynarovič so svojimi kázňami obohatili slovenskú homiletickú literatúru a splnili svoje vznešené poslanie hlásatel'ov slova Božieho.

Mikuláš Šprinc

FRANTIŠEK BIELIK A ELO RÁKOŠ, *Slovenské vyst'ahovalectvo. Dokumenty zv. I, do roku 1918*. Vydala Slovenská Akadémia vied. Bratislava 1969, str. 404.

Koncom roku 1969 vydala Slovenská Akadémia vied túto významnú publikáciu týkajúcu sa « ex professo » zahraničaných Slovákov, a preto sa o nej chceme podrobnejšie zmienit'.

Na počiatku je 56 strán úvodu. V « Predhovore » autori podávajú náčrt celého diela. Ono má obsahovat' tri sväzky: prvý — ktorý tu recenzujeme — obsahuje dokumenty do roku 1918. Druhý sväzok bude obsahovat' dokumenty rokov 1918-1938, a tretí sväzok bude

obsahovať súkromné listy zprávy a iné písomnosti pochádzajúce od samých vysťahovalcov. Pojem « vysťahovalectvo » autori objasňujú takto: neberú do úvahy vnútro-krajinskú migráciu na území bývalej rakúsko-uhorskej monarchie (na pr. sťahovanie Slovákov na Dolnú zem), neberú do úvahy ani sťahovanie jednotlivcov (okrem prvého dokumentu z roku 1762 o prvom slov. emigrantovi Jánovi Pauliniovi do Južnej Ameriky), ale ich cieľom je skúmať tak zvanú masovú emigráciu z hospodárskych príčin hlavne za more, do Ameriky. Tá emigrácia sa začala koncom rokov sedemdesiatych minulého storočia, a vskutku aj prvý dokument týkajúci sa jej a uverejnený v tomto diele je z roku 1879.

Následuje 47 stranová rozprava o tomto masovom slovenskom vysťahovalectve, o jeho príčinách, vývoji (čo osvetľujú početné tabuľky), o jeho smeroch, o miestach usadzovania sa v Amerike, a o počiatkoch slovenského života v USA. Tu je potom úvod už aj do druhého sväzku pojednávajúci o vysťahovalectve z rokov 1918-1938, ktoré smerovalo hlavne do Kanady a do západoeuropských štátov.

Vlastné dielo obsahuje v tomto sväzku 144 dokumentov. Akého druhu sú uverejnené dokumenty? Autori čerpali iba z archívov vo vlasti, resp. v bývalej Rakúsko-Uhorskej monarchii. Neuverejňujú žiadne pramene zo zahraničia, teda nie z USA. V prvom rade sú to úradné dokumenty pochádzajúce od uhorských štátnych orgánov, ako sú: ministerstvo vnútra a županské úrady. Takých dokumentov je najviac. Županské úrady ponajprv hlásia ministerstvu vnútra o vzmáhajúcej sa emigrácii z « Horného Uhorska », teda hlavne zo Slovenska. Ministerstvo potom dáva úpravy ako tomu zabrániť. Neskoršie županské úrady hlásia o vracaní sa Slovákov z Ameriky a o ich vplyve na domáce obyvateľstvo v duchu slovenského národného prebudenia. Vtedy maďarská vláda dáva úpravy, aby sa vysťahovaniu « národností » nebránilo, ale zakazuje sťahovanie Maďarov, ako elementu ktorý má v Uhorsku ostať. Potom prichádzajú hlásenia vyslancov alebo konzulov Rakúsko-uhorskej monarchie v USA o slovenskom národom hnutí medzi krajanmi a o nebezpečenstve tohto hnutia na pomery v Uhorsku. Maďarská vláda snažila sa slovenskému hnutiu zabránit, za tým cieľom posielala do Ameriky svojich ľudí. Medzi nimi je na pr. kňaz Jozef Kossalko, ktorý roku 1889 hlási ministerstvu vnútra o svojich podujatiach (časopis Zástava atď) v duchu maďaronskom. Všetky tieto dokumenty sú písané po maďarsky, iba hlásenia vyslancov určené pre ministerstvo zahraničia vo Viedni sú písané po nemecky.

Slovensky písaný dokument v celom diele je iba jeden, a síce posledný z roku 1918: Pittsburghská dohoda avšak bez podpisov. — Dva predchádzajúce dokumenty — Clevelnadská dohoda z r. 1915 a Prípis Československej nár. rady Albertovi Mamatejovi z. r. 1917 —

sú písané po česky. No okrem týchto dokumentov po slovensky tu máme publikované najvážnejšie články z Národného Hlásnika a z Národných Novín týkajúce sa vysťahovalectva. Medzi nimi články Stetozára Hurbana Vajanského a Antona Bieleka z USA. Slovenskí autori ponajprv nariekajú nad smutným osudom vysťahovalcov a národa, ktorý opúšťajú; neskoršie však, keď sa dozvedeli o slovenskom národnom hnutí v Amerike, keď vysťahovalci si žiadajú slovenské noviny z vlasti atď, tie isté noviny obdivujú toto národné prebudenie, a v Amerických Slovákoch skladajú nádeje celého národa.

Čo sa týka technického postupu: Pred každým dokumentom je tak zv. « regest », to jest jeho krátky obsah, a síce po slovensky, a ešte kratšie aj po anglicky. Za samým textom dokumentov je naznačené, odkiaľ autori čerpali ten dokument. Slovenské a anglické regesty sú veľmi vzácne, nakoľko nie každý ovláda všetkých 5 rečí v ktorých sú dokumenty napísané, a hlavne mladšia generácia neovláda maďarčinu, a nemčinu (V týchto dvoch rečiach je najviac dokumentov, potom príde slovenčina, čeština a latinčina). Ba práve táto rečová ťažkosť bude najväčšou prekážkou pri používaní tejto publikácie. Nakoľko ide o Amerických Slovákov, chcel by som navrhnúť, aby niektorý zo starších krajanov, čo ešte ovláda maďarčinu, podujal sa preložiť maďarské dokumenty do angličtiny, a tie by sa mohli aj vydať.

Zverejnenie tohoto svázku a ešte dvoch ohlásených, postaví dejepis Amerických Slovákov na nové základy. Existujú síce už Dejiny Amerických Slovákov od Konštantína Čulena, ale on nemal k dispozícii všetok materiál ktoré nám toto dielo dáva k dispozícii. Až po zverejnení všetkých troch svázkov bude možné pustiť sa do napísania nových Dejín Amerických Slovákov. No medzitým by bolo potrebné tiež zozbierať a vydať materiál nachádzajúci sa v Amerike samej: Zápisy immigračných úradov, iných verejných uradov, matriky a zápisnice slovenských osád, spolkov atď. Je to potrebné k doplneniu materiálu zverejneneho vo vyššie spomenutom diele. Keď tento prvý svázok predstavujeme našej verejnosti, vyslovujeme uznanie autorom a vydavateľstvu za toto vzácne podujatie.

M. Lacko SJ.

PEKAR ATHANASIUS O.S.B.M., *Historic Background of the Eparchy of Prjashev*. Edited by Byzantine Seminary Press, Pittsburgh Pa, 1968, p. VI-83.

Z príležitosti 150 výročia osnovania prešovského gréckokatolíckeho biskupstva, a jeho obnovenia roku 1968, autor napísal tento historický prehľad. Okrem prvej kapitoly o vzniku biskupstva,

ostatné su nadpísané menami jednotlivých biskupov (a vikára Nikolaja Rusnáka), kým posledná pojednáva o jeho obnovení roku 1968. Knižka je poučná a prináša mnoho faktového materiálu. Prináša tiež portrét každého biskupa, staršiu fotografiu prešovskej katedrály, niektorých ustanovizní a tiež prehl'adnú mapku.

Autor je známy ukrajinský basilián a spisovatel'. Rozumie sa, že celé jeho dielko je napísané v tomto duchu. Nakol'ko však knižku vydali Rusíni (Ruthenians) v Pittsburgu, neopovážil sa používat' meno « *Ukrajinci* » a z druhej strany nechcel použit' ani « *Rusíni* », ani « *Slováci* », a tak v celej tejto knižočke figuruje iba « *our people — náš l'ud* ». A územie na ktorom sa jeho dej odohráva je « *Prjashevchina* », iba raz sa nachádza výraz « *Eastern Slovakia — Východné Slovensko* ». Rozumie, sa, pre autora nejestvujú gréckokatolíci Slováci. Iba raz, a to z príležitosti vymenovania biskupa Vasil'a Hopka (r. 1947) spomína slovenskú záležitost', ale v tom zmysle, že toto menovanie bolo « *zahriaknutím slovenských nacionalistov* » (str. 70), lebo vraj Vatikán bol dobre informovaný o stave prešovského biskupstva.

Knižka teda, hoci prináša hodne informácií, nedostatočne a skreslene podáva hlavne novšie dejiny, a preto sa vyžaduje ich úplnejšie spracovanie.

M. Lacko

PAMÄTNICA 50 ROKOV SLOVENSKÉHO GYMNÁZIA V PETROVCI *1919-1969*. Zodpovedný redaktor Juraj Spevák. Vydalo Slovenské gymnázium v Petrovci. Vytlačila knihtlačiareň Obzor v Báčskom Petrovci. Báčsky Petrovec 1969, str. 308 + 63.

Pät'desiat rokov slovenského gymnázia v Petrovci 1919-1969. Vydalo vydavatel'stvo Osveta pre Maticu Slovenskú, Ústav pre zahraničných Slovákov. Martin 1969, str. 62 (s illustráciami v texte).

Tieto dve publikácie chceme zaznamenat', nakol'ko majú s nami tú spoločnú známku, že sa týkajú Slovákov žijúcich mimo Slovenska. Slovenské gymnázium v Petrovci je zjav v dejinách slovenského vyst'ahovalectva tak jedinečný, že si zasluhuje aby sme s ním boli oboznámení.

Slováci sa začali st'ahovat' na Dolnú Zem po vyhnaní Turkov, od roku 1720. Tohoto roku je teda 250 rokov, čo žijú mimo Slovenska, ale pre osobitný ráz tejto kolonizácie (že si totiž zakladali uzavreté čisto slovenské obce), a pre pochopenie štátnych predstavitel'ov v Juhoslávi, nielenže si doteraz zachovali svoj slovenský svojráz, ale ho ešte stále rozvíjajú, o čom práve svedčí Slovenské gymnázium v Petrovci. Založili ho predstavitelia Slovenskej Evanjelickej Cirkvi ako súkromné gymnázium roku 1919, no už roku 1920 bolo poštát-

nené. V rokoch 1927-32 bolo v nebezpečí že ho premenia na srbskú školu, no predsa sa udržalo. Počas maďarskej okupácie Báčky v školskom roku 1941-42 nedejstvovalo, a potom Maďari predsa dovolil aby študenti vyšších tried mohli skončiť svoje štúdiá, a tak došiel koniec vojny. Po vojne nastal nový rozkvet gymnázia, pri ktorom v rokoch 1947-1966 jestvoval aj Učiteľský ústav, takže počet žiakov dosahoval až 700. Od roku 1958 následkom školskej reformy v Juhoslávii aj slovenské gymnázium pozostáva iba zo štyroch vyšších tried, a počet žiakov dosahuje teraz priemer asi 225 ročne. Nachádza sa v obci Petrovec, najväčšej čistoslovenskej osáde v Juhoslávii, s asi 9.000 obyvateľmi. Študenti sa regrutujú skoro polovicou z tejto obce, potom z ostatných osád v Báčke, v Banáte a v Srieme.

Prvú publikáciu vydalo toto slovenské gymnázium. Po úvodnej stati hlavného redaktora Juraja Speváka, nasleduje článok Dr. Jána Čaploviča « Pred založením gymnázia v Petrovci » o vývoji školstva a vzdelanosti medzi Slovákmi na Dolnej zemi. Hlavným príspevkom knihy je pojednanie Dr. Jáná Kmeťa « Päťdesiat rokov slovenského gymnázia v Petrovci » na 115 stranách. V ňom podáva obsažné dejiny tejto školy, pričom vyzdvihuje a do popredia kladie « progresívne, to jest komunistické » tendencie, akoby tie boli hlavnými hýbateľmi života na škole a okolo nej. To sa nezdá byť celkom vieryhodné, veď Ján Čaják ml. vo svojom príspevku spomína: « Traja sme boli pri kolíske: Michal Rapoš... Štefan Kvas a ja. Všetci bývalí poslucháči prešporskej evanjelickej teológie ». Teda možno by sa dali dejiny tohoto gymnázia osvetliť ešte z inej stránky. V druhej časti knihy sú príspevky niekdajších významných žiakov, hlavne z prvého obdobia, ktorí v kratších prípisoch podávajú svoje spomienky, a blahoželania. Tretia časť je viacej dokumentačného rázu. V nej sú zoznamy všetkých riaditeľov aj s kratším životopisom), všetkých profesorov, a všetkých maturantov tak na gymnáziu ako aj na Učiteľskom ústave (1947-66). Z nich mnohí pokračovali v štúdiách na Slovensku, a mnohí aj na Slovensku sa potom usadili.

A práve títo bývalí žiaci petrovského gymnázia, žijúci dnes na Slovensku, pripravili druhú publikáciu, ktorú vydala Matica Slovenská. V nej sú zastúpení: Dr. Andrej Sirácky, Dr. Ján Sirácky, Dr. Michal Topoľský, Ing. Pavel Vrbovský, Andrej Vrbacký, Ján Čaják ml. Dr. Ján Čierny, Dr. Andrej Kopčok. Je to ich hold škole, na ktorej sa chystali do života. Publikáciu ukončuje príspevok novinárky Evy Holinovej (ktorá nepochádza z Dolnej zeme) o dnešnom živote na gymnáziu.

Aj my Slováci žijúci mimo Slovenska pozdravujeme Slovenské gymnázium v Petrovci, vzdávame hold jeho zakladateľom a dnešným vedúcim, a prajeme im veľa úspechov aj do budúcnosti, aby

toto ohnisko i naďalej šírilo svetlo a teplo slovenskej národnej vzdelanosti.

M. Lacko

KAROL STRMEŇ: *Znamenie ryby*. Vydal Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme, 1969, ako 10. sv série Lýra v redakcii Gorazda Zvonického. Str. 138. Obálku navrhol A. Paulíny SDB.

Rád, často a myslím že zaslúžene staviam do jednej línie našich troch básnikov: Beniaka, Strmeňa a Rúfusa. Ten prvý, na dokončievajúcej púti proroka / Strmeň ho nazval « horiacou labuťou » /, ten druhý, ako krištáľ na zabudnutom ostrove, žije z vlastného svetla pravdy v poézii, a ten tretí, osudom nahlodaný, čistý a svätý básnik musí si veršom pretierať tmu pred očami. Poézia týchto troch veľkých stĺpov našej modernej lyriky je integrálnou súčasťou našej národnej duše. Generačne i osudovo rozpoltená, ideovo však pravdivá v sile zvestovanej ľudskosti. To je poézia, ktorá ohrieva náš slovenský svet. Doma i za hranicami. Pri nej nás neoziaba, ako oziabala Rúfusa domáca poézia z päťdesiatych rokov. Poézia týchto troch básnikov zodpovedá « novým tvarom vnútornému stavu Slováka z tohto storočia ». Viem, že kritický a skromný Rúfus by protestoval, že aj jeho poéziu sa odvažujem hodnotiť jeho vlastnými slovami. Ale je to vari zakázané? Najmä v takomto širšom priereze, kedy ten uprostred tejto trojice « preniesol poéziu do Ameriky », tú opravdovú poéziu moderného slovenského človeka, ktorá má mnoho rán na starosti a myslieť na ne musí skoro z úskostlivej rodičovskej lásky.

Kým doma dlho «originalita bola luxusom a individualita hriechom », v cudzine, v Amerike, vyrástol Strmeň z koreňov vlastnej silnej individuality v originálneho moderného básnika. Nezostal bez vplyvu veľkých vzorov. Claudel z tých cudzích, Krasko a Beniak z tých domácich ako by držali sviecu pri jeho básnickom krste. Cítiť to. Ale nadovšetko tu cítiť vlastnú strmeňovskú snahu nebyť epigonom a zostať neopakovatelným.

Je to milosť keď básnik nepodľahne takémuto zvodu. A tá je daná len básnikom, ktorí sa narodili pre poéziu. Jedným z tých veľkých, požehnaných básnikov našej súčasnosti — a to nielen úzkej slovenskej — je bezosporu aj Karol Strmeň. Je to poézia, ktorá znáša veľké nároky. Treba to vysloviť z pocitu zodpovednosti voči poézii. A to hlavne preto, že ona je tým málo, čo nás dnes môže duchovne reprezentovať.

Veľkosť Strmeňovej poézie vidím hlavne v troch veciach: v skromnosti / akoby si šeptali s Rúfusom: báseň je spoveď, nie traktát /, v modernosti formy, obrazu i výrazu / nehľadá dokona-

losť v poetickej špecifičnosti, ale v hľbke myšlienky a obrazu / a v pravdivosti, ktorá jeho poézii dáva pečať poctivého umeleckého dozretia. U Strmeňa báseň nič nemusí, nie je výplodom nutnosti, Strmeňova báseň môže a vie ohriať a presvedčiť. Pri čítaní tejto poézie sa človek cíti doma. Vidí, že to nie je poézia, ktorá sa rodí na papieri, ale že sa tu každý verš, každý obraz, každé poznanie rodí hlboko v duši. Jeho rytmus len dôsledne doprevádza tento proces. Pre Strmeňa je to typický proces trpezlivosti, ktorý mu dovoľuje, aby dozrel vo svojej básni. Cez jeho básne priamo hľadíme do jeho duše.

Svoju básnickú knihu rozdelil Strmeň na sedem častí: Znamenie ryby, Prolegomena, Betlehem, Album, Obtľkanie píšťalky, A to je láska? Áno, už len láska a Večeradlo. Tieto časti netvoria však organicky jeden celok. Ale všetky sú úprimným prejavom hlbokej lyriky, kde sa básnik « do seba znova vteľuje », kde svojím veršom « zapaľuje lampy », aby « drvil prípor zlého vetra ». Strmeň si poéziou vymieňa ticho, aby potom vyslovil svoj cieľ:

Stadeto prejdem k lazom dobrých ľudí
po smidku chleba, pohár vody,
a dobré slovo.

Len to je veľká poézia, kde veršami vstupujeme do tajomstva života; do podstaty veci; kde sme nútení premýšľať, čo básnik napovedal. Lebo funkciou poézie nie je fotografovať, ale ukazovať. Strmeňova poézia má tieto znaky už všeobecne. Znamenie ryby (najmä prvá a posledná časť tejto zbierky) ponúka nám básne, ktoré sú ako modlitby. A ich verše ako zrnká ruženca, ktoré i potom, keď ich premedlíme v prstoch, zanechajú na ich špičkách teplý dotyk pohody. Akoby boli určené len pre chvíľu zamyslenia, pre čas sviatočný.

Ale od všeobecného úsudku, od filozofického zvodu, pristúpme k jednotlivým Strmeňovým básňam a všimnime si, čo v nich básnik hovorí, ako sa dotýka sveta, života, človeka, nás samých / vyhnancov / i našej vlasti. Takto sa dostaneme do básnikovej blízkosti a pomocou jeho veršov sa priblížime k predstavám a problémom, ktoré sú nám spoločné. Ale ktoré vie odkryť len básnik. Strmeň voľakedy povedal, že poézia počuje naše otázky, no iba sa usmeje a neodpovie ». V tejto zbierke Strmeň však poprel toto svoje vyznanie. Poézia Znamenia ryby kladie otázky a dáva aj odpovede. Vedie človeka na svetlo lásky, ľudskosti, pravdy a učí ho premýšľať. Ako to vždy robila veľká poézia.

Najmä prvá časť tejto zbierky číta sa ako modlitba, aby natrvalo zaštepila do nás lásku, pravdu a ľudskosť. Matka mu svätým dychom poľudštuje rany / str. 8 /* Na sľub lásky kývajú mu

---

*) V ďalších prípadoch označujem stranu jednoducho číslom.

aj prsty mŕtvych spopod zeme / 13 /. Duševný život je mu poetikou súcna / 14 /. Jeho dom / roz. jeho duša / je čistá slnečnosť / 23 / akoby chcel ukázať, že poézia je tým vykupiteľským slovom, ktoré chce svietiť i smrti na cestu v tme súhvezdiami neovenčenej / 24 /. Tvár mu je zrkadlový obraz Pána / 25 /. Uvedomuje si, že človek je väžňom, že jeho spev sa dvíha z temnice / 28 /. Zamýšľa sa nad otázkami času a prichádza k poznaniu, že jedine mŕtvy vie o čistote ľadu / 29 /. September, jedna z najkrajších básní v zbierke, ukazuje na problém ľudskej domýšľavosti a zbytočnosti / 30 /. Džungľu nachádza všade a básnik v nej mu je ako vták kakadu, čo hľadá ker svojho pôvodu / 32 /. V nespokojnosti, vlastnej životu, zisťuje, že skutočne jestvuje iba to, čo nie je a bolo ako tváre, o ktorých sníva zlomok zo zrkadla / 34 /. Prítomnosť mu je nedláždenou cestou / 35 /. Čo žiť má, to je pravda / 37 /. Oheň v jeho slove / v jeho poézii / predrieka čosi azurové (nádejné) / 42 /. Boha nám približuje ako priateľa ľudí / 43 /. Na jarnom Ríme si oživuje láskyplnú mladosť / 46 /. Vyznávať život — to mu je v mene lásky prijať i ťažké, osudné a srdcu zlé / 50 /. O Božej láske pravdu vedia iba oči k svetlu obrátené / 55 /. Boha vzýva, aby ho viedol k úderu slov a súhre prímeru, čo striehne na vždy ďalšiu nápoveď / 56 /.

Prolegomena, čiže úvod do niečoho, uvádza nás do sveta ďalších básnikových objavov. Hľadá zázemie a zmysel našej drámy / 61 /. Doma je v exile sveta, rúk a krbu... kde bratstvo a vlasť sú možné veličiny / 64 /. Vyznáva, že každá pravda bolí / 67 /. Neverí v kolotoč dejín a hlása: vo me je detstvo revolučné / 69 /. Jeho svet je i v tom, čoho už niet a čo si tiene šepcú / 72 /.

Betlehem: tri básne v tejto časti zbierky hovoria svojím obsahom za celé knihy. Čo nám predstavujú?: roráty — raj; na zemi sýkorka poskočí pri koľaji; anjeli pri jasliach kľačia zamyslení; krvavé slnce; meče na ľudské telo; Herodes vyhodil eso červené; spev Márie synovi o ľudskom utrpení; sfinga si vraví: som ako básnik, ktorý nemá vlasti, len ohňovzdornú silu pohľadu; v prázdnote je láska výrazná ako lýra sna. — Už to stačí, aby sme sa zamysleli, hoc bolestne, lebo myslenie bolí. Ale len tak prídeme k pravde života. Tú nás básnik učí poznávať.

Album: obrázky duchovne príbuzných básnikov, ale na prvom mieste obrázok vlastnej ženy, ktorej oči ho obohacujú briliantom / 81 /. Beniak mu je horiaca labuť / 82 /; Silan margaréta zeme rodnej / 83 /; Šprincovi sa prihovára: uč nás slovom chváliť oslepujúci súlad rozumu a vrelej krvi / 84 /; Žarnovov pohyb mu pripomína: kmitanie tieňa na hladine Léte / a vietor, čo sa zohrial na pahrebe / vypáleného domu. Zachytil tu ešte básnickou čočkou aj Dilonga, Zvonického, Doránskeho, Hronského. Osem obrázkov ľudí, blízkych jeho duši.

Obtľkanie píšťaľky: spomína na mladosť, triedi duchov, skúma hru života, hľadá súvislosti a pospevuje si o Bohu a ľúbosti.

A to je láska? Áno, už len láska: hlboká básnická meditácia o Bohu a človeku a živote. Stačí pripomenúť verše: Dal si mi, Pane, na znak lásky / okúsiť strašnú večnú slávu... Zaplač, keď pozrieš na človeka... Zatisni ťažkú nočnú bránu / a zamkni ju na kľúč svetla. — Básnikov pohľad a jeho slovo nás prenikajú do špikov kostí. Večeradlo: To je doslov prvej časti zbierky. Znova chce zachytiť sladkosť pravdy a múdrych predtúch / 111 / — Slovo mu je mocnosťou. Pýta sa: Kto ešte hľadá pravdu a presný hrot slova? Tu vyslovuje už pochybnosť v ľudskosť: mŕtva je ľudskosť... Všade vidí: otrokov, krv, klamstvo, smrť, úzkosť... akoby Boh bol zanechal tento svet / 112 /. Útechu nachádza v spomienke na otcovu roľu, na čas mladosti vždy zelenej. Ale hneď si uvedomí: Stúpame za snom ako panoši / a naša cesta ide po noži / 113 /. Nikdy však nezabudne zdôrazniť svoju vieru v pravdu: pravda neprestáva / 114 /.

Básnika priam šokuje úzkosť a samota, sprievodcovia pocestného tohto času / 116 /. Možno preto nám tu pripomína osud Orfeov a Euridiky, ale i Jóbov a Kreonov, aby nám dosvedčil, že nad ľudským osudom vždy pukal bič útrpnosti / 118 /. Nokturno, ruženec a smrť patria do tohto obrazu. Básnik nám k tomu pripomína: Ak je vám život milý, obíďte ho, lebo si vás zapamätá / 122 /.

Prv než Augustovou elégiou, napísanou v noci sovietskej okupácie našej vlasti, uzavrie svoju zbierku, pripomína nám ešte: Neporaziteľné je čakanie / 127 /. A komu to hovorí? Vlasti: Vlasť, my zo záhrobia pamätáme si ťa / 126 /.

Augustová elégia vojde raz do slovenských čítaniek. Ako dôkaz, ako silno bol vyhnaný básnik spútaný s osudom svojej ujarmenej vlasti. V čase, kedy: Kalvária je z každej strany sveta / 130 /; kedy: otvorilo sa peklo / 131 / kedy: po lune ani šľapaj neostala / 133 /.

Modlime sa so Strmeňom jeho básne. Táto zbierka je modlitbou poézie za lásku, pravdu, ľudskosť a slobodu. S takýmito myšlienkami premáha človek úzkosť a vstupuje do sveta nádeje, kde čakanie je neporaziteľné. Vďaka básnikovi za jeho modlitby do tohto času pre nášho človeka. Za krásne verše, ktoré nás všetkých prežijú. Ako evanjelium exilového básnika.

Imrich Kružliak

JÁN OKÁĽ: *Malý kalendár*, Vignetky a kameje. Básne, str. 39. Súkromná tlač — Chicago, Illinois, 1969.

Do slovenskej literatúry sa po dlhom odmlčaní vracia básnik Ján Okáľ. Vracia sa ticho, skromne, bez kriku. Útlou knižočkou Malý

kalendár. Zdá sa, že autor chcel už názvom naznačiť nevel'ký rozsah tejto zbierky. Sú v nej krátke básne, väčšinou štvorveršia, napísané viazaným veršom. Rýmu padla občas za obeť i správna koncovka, ale tie chybičky krásy možno l'ahko prepáčiť majstrovi skratky. Nemožno ináč, ako si položiť otázku, či sa dá tak málo slovami vyjadriť viac. Básnik priam šetrí slovami, starostlivo ich vyberá a tvorí básne, vlastne lyrické skratky nežné a krehké, l'ahučké a spevné. Hlboký básnický zážitok sa nestráca v záplave slov, je vyjadrený čo najúspornejšie. A tak nám básnik objavuje a zjavuje krásu a skrytý význam denne používaných slov i krásu vecí okolo nás. Tematicky je knižka vlastne básnickým denníkom, prechádzkou po jednom roku. Prírodná lyrika, poézia o veciach všedného dňa, o veciach, ktoré sme už prestali vnímať. Zrazu nám ich básnik ukáže a je nám l'úto, že sme sa v tom dennom zhone za vecami « vel'kými a dôležitými » odnaučili nielen vnîmať krásu vecí okolo nás, ale sa i tešiť. A chytá sa nás hrôza z tej našej každodennej záplavy slov, bojíme sa, že nevieme počúvať, už ani seba, že sme prázdni a kričíme, aby nebolo počut ticho.

A dobre nám padne počuť básnika hovoriť jednoducho a prosto o slobode, láske, túžbe — o veciach, o ktorých hovoríme sice stále, ale už sme na ne nalepili tol'ko slov, že sa nám pod nimi úplne stratili. A tak sa pod slovami strácame i my. Sme chorí ich nadbytkom. A prišiel básnik podávajúci ich v malých dávkach, uvážene a pomáha to. Grafická úprava a ilustrácie sú tiež dielom autora.

J. Beňuškin

RUDOLF DILONG: *Kde holub doletí.* 65 básní a próz, str. 84. Knihu vydali básnikovi priatelia na jeho 65 narodeniny.

Básne a prózy — to je podtitul poslednej básnickej zbierky Rudolfa Dilonga. Knihu vydali básnikovi priatelia na jeho 65 narodeniny. Na prvý pohlad' je to zbierka dosť nesúrodá; vzbudzuje obavy, že tieto formálne rozdielne básne a krátke prózy nebudú mať vel'a spoločného, že daň zaplatená narodeninám bude prílis vel'ká a zostane toho málo pre poéziu.

Po prečítaní tejto knihy však zostane iba očarenie, údiv z poézie, z takej, čo dá zabudnúť na formálne rozdiely a zostáva poéziou stále; vo verši i v próze. Filozof a básnik, básnik-filozof. Už ich nemožno stavať proti sebe, ani vedl'a seba. Sú jedno.

Príhovor — úvodná báseň — je rečou básnika múdreho, ktorý » striasol zo seba putá zeme a vzlietol ». « Kde holub doletí », kde sú hranice l'udské a kde básnikove? Je privilégiom a darom básnika uvidieť viac, zbadať i tušené a povedať i nevyjadritel'né. Ale viac nemôže ani on, za tento prah neprejde, « nepredbehne seba, dôjde i po vzduchu zvírenom iba na svoju čiaru doletu ». Vráti sa a ide

ďalej « len malým krokom ľudským » vediac « ako je tažko žiť z doliny až po oblaky ». Vrátil sa a žije oba životy, nesie obe ťarchy. Ťarchu človeka « čo nepoletuje ako vtáča, dusí sa zemou » a ťarchu básnika, bohatého a ťazkého poznaním. Poznaním svojich hraníc i svojho poslania.

Chcem iba toto: nepovedať
menej a nepovedať viac
ako tá pieseň šokvrana.
Len čiru pravdu spevu.

Pravda spevu. Ťažko možno vyjadriť lepšie a výstižnejšie filozofický a estetický princíp Dilongovej poézie, jednotu a vzájomnú závislosť filozofie a umenia, ich prelínanie.

Čo všetko je v tomto speve? Dilong sa znova dotýka tém známych už z jeho predchádzajúcich zbierok: spomienky na detstvo, domov, svet a vlasť, Boh a človek, zem a vesmír, poézia. Objavuje a zjavuje nové súvislosti, vnáša poriadok a harmóniu, « ukladá solá do básne Stvoriteľovej ». A znova, už po koľký raz, sa vyznáva z lásky k domovine, ku tej istote, čo nikdy nestratil. Ona ho zrodila poézii a vďaka jej « aj svojim slovom slovenským vyspievať môže, čo ho stíha a čo ho zabolí ». A vraví veľa o jej bôľoch a žiaľoch, minulých i terajších. Poézia splýva s tým kúskom zeme, dáva silu žiť mimo neho a predsa v ňom a s ním. Veľká je jej moc.

« Jediná báseň o tebe, zem rodná, bohatšia je ako svety plné krásou, / kto sa v nej narodil, mal priveľa, / nech plače, koho nedočiahla od narodenia; / kto čistý chce prísť k nej, i štyri strany sveta sú mu málo / na spoveď, / má tichú ľútosť, že je vzdialená.

Koľko pretrpel básnik, vyhnaný nielen z vlastnej zeme, ale i cudzí na zemi, aký veľký musel byť bôľ, že mohol dozrieť až v « tichú ľútosť ». « Bolesť, tá sestra ľudská, zostáva stále s básnikom, stojí pri prameni jeho poézie a mení sa na nádej. Pre básnika i pre nás. Je daňou, ktorú musí básnik zaplatiť za víziu nového ľudského sveta. Ktorý, i napriek tomu, že ten náš dnešný je ešte veľmi boľavý, sa už rodí. Zo všetkej bolesti ľudskej, úzkosti básnikovej, lásky Božej a našej. Je v čo dúfať.

Ďaleko došiel básnik, « ktorý sa pustil svetom a zbieral seba samého po dlhých cestách. « Hľadá si holub strechu » a vraví:

« Teraz ti povedať mám vzkaz, ó, otčina, to slovo, čo ma nesie po cestách a poudiera sa na zákrutách.

Tam prídem s menom, ktoré mám na všetkých úskaliach. No. ty už nebudeš tá siedma krajina, ty budeš obraz svätý.

Ty budeš hľbka, sama v dome, ešte hlbšia ako tá pod krídlom rozprávky.

Budeš to svetlo sveta v mojej viere, keď poudieraný som neodblúdil nakrok od teba ».

Ťažko k tomuto ešte niečo dodať, ťažko je hovoriť o tejto

zbierke. Možno len opakovať básnika. Je lepšie nechať si miesto na ticho. A poďakovať básnikovi, i keď to nebýva zvykom, za tieto tiché a pokorné slová, za básne čo nezraňujú a predsa bolia, za knihu múdru.

J. Beňuškin

RUDOLF SLOBODA: *Šedé ruže*. Román. Str. 138. Vydal Slovenský spisovateľ v edícii Živý prúd, sv. 59. Bratislava 1969.

Karel Hynek Mácha šifroval vo svojom denníku tajným písmom všetky vety, týkajúce sa najintímnejšieho života. Slobodove Šedé ruže sú zdanlivo denníkom, ktorému stručné ale presné záznamy o viacerých fyziologických skutočnostiach dávajú charakter totálnej presvedčivosti a autenticity, a predsa táto kniha je iba zdanlivým denníkom.

Je písaná v prvej osobe. No ten, kto rozpráva celý tento príbeh, je zašifrovaný maximálne. Je akýmsi vyšetrovateľom či lepšie povedané špicľom na akomsi tajomnom úrade, ktorý vedie tajomný prefekt Martanovič. Ale to akosi nie je dôležité.

Ak by sme sledovali genézu prvej osoby tejto knihy, siahala by pravdepodobne k Jozefovi K. Vnuk kafkovskej obete, Rudolf S., sa stal sám jedným z vykonávateľov neznámej moci. Pokiaľ a ako ju vykonáva, o tom sa nijako podrobne nešíri. Nemáme však dôvod pochybovať o tom, že ju vykonáva. Ostatne, následky činnosti jeho kolegov a teda pravdepodobne aj jeho samotného sú skryté za čerňou písem každej stránky.

Ak by sme chceli viesť paralelu ďalej, zistíme, že obete zostali, aby proces sa stratil. To, čo bolo u Franza Kafku nositeľom hrôzostrašného a nezmyselného zničenia Jozefa K., tá šialená a neodvratná mašinéria Procesu s veľkým P, sa stáva pomaly idylickou rozprávkou v porovnaní so svetom, v ktorom žije a v úvodzovkách « pracuje » hrdina Slobodovej prózy. Tento svet požiera svoje vlastné deti bez procesu, náhle a neočakávane, a o tom, do akej miery sme sa zmenili my sami, svedčí fakt, že knihu čítame bez toho, že by sme boli otrasení, dokonca so vzrušením.

Odvážim sa však tvrdiť, že rozprávač nie je hlavným hrdinom Slobodovho denníka. Je ním František, ktorý zomrel skôr, ako rozprávača na prvej stránke knižky prejde spánok. Potom predsa zaspí, potom ide na pohreb a potom sa pomiluje s milenkou, ktorá sa celú noc kdesi túlala.

Františka zavraždili, hoci bol na smrť chorý a teda by bol zomrel aj tak. Je to rozprávačov kolega a priateľ je to milenec rozprávačovej priateľky, s ktorou sa rozprávač iba náhodou nevyspí, je to syn svojho otca tiež Františka, s ktorým sa pozná Zuzka i rozprávač. O tom, že bol František zavraždený niet pochýb.

Jediná vec, na ktorú sa rozprávač zmôže, je tá, že sa vyspí s Františkovou vražedkyňou, ktorej nedávno umrel syn, nevedno prečo, ale predtým ho mal rozprávač uniesť, lenže ho neuniesol.

A svet beží ďalej v kolobehu alkoholu a žien a medzitým sa občas kdesi « pracuje ». Ale to nie je dôležité.

Slobodovi sa podarilo ohromujúco zachytiť atmosféru súkromného i verejného života moderného človeka, tak ako ho vidí a chápe cez prizmu svojho vlastného prostredia. Sloboda sa pozerá na svet a na ľudí okolo seba pohľadom tzv. « božieho človeka », ktorému osobne o nič nejde, ktorý po ničom netúži a o nič nestojí a je preto dokonale zbavený subjektívnej deformácie, danej snahou. O to je jeho pohľad nebezpečnejší. A predsa nebezpečný nie je. A vie to aj on sám. Chcel by aspoň trochu pomôcť v boji dobra so zlom, ale veľmi to nejde. Pre autora prózy « Šedé ruže » je otrasné, že nejaký darebák — a možno práve ten najhorší — môže z toho vyviaznuť.

Skepticizmus Slobodov nie je burcujúci, je však múdry. A dokonale dokáže vstúpiť do človeka tou cestou, ktorá je daná rodeným básnikom. Intenzita jeho slohu spočíva v detaile, v podrobnosti, ktorá je nečakaná a pritom vrcholne prirodzená v danom okamihu.

Sloboda je naivný, myslím si, že dokonale naivný. A práve v dokonalosti jeho naivity je jeho umelecká sila. Rozpráva iba to, čo videl a svoj názor dokáže vyjadriť jedine tým, čo videl. Nie tézou. A ak to aj nevidel v skutočnosti, videl to vo svojom vnútri, akoby to bolo skutočné, a to nie je potom rozhodujúce. Jeho rozprávačstvo má silu ľudovej rozprávky. Tým sa Sloboda stavia kamsi medzi Vincenta Šikulu a Jána Johanidesa. Jeho próza je dobrá próza.

Epilóg, ktorý pridal Sloboda ku « Šedým ružiam », akoby s nimi zdanlivo nesúvisel. Je náhle iný i štýlom. Je rozprávaný v prvej osobe množného čísla. Pripomína francúzsku novú vlnu. A lístok s nápisom: Nesmiete žiť! akoby náhle autorovi zjavnou paralelou s Kafkovým Procesom pripomínal, že sa k tomuto svojmu praotcovi zabudol prihlásiť. V tomto epilógu akoby Sloboda vysvetľoval prečo túto knihu napísal. Akoby si náhle spomenul, že možno jeho próze čitateľ neporozumie a kým je ešte čas, treba mu vysvetliť o čo v nej šlo. Ale nie je to celkom tak.

Keby autor bol zdôraznil iba to, že nesmie žiť, že mu niekto, zakazuje žiť a nielen jemu, ale aj mne a tebe — preto odrazu zmena gramatickej osoby — skrátka, keby bol povedal iba to, že nesmieme žiť, bol by jeho epilóg zbytočný.

Ale Sloboda pochopil, že nemôže zostať čitateľovi nič dlžny. Nesmieš žiť, teda ži. Ži teda, ako ti dajú žiť. A v tom je náhle amorálnosťou presiaknutá Slobodova próza hlboko humánna. A človek pochopí, že práve tak, ako môže byť morálka povrchná a falošná, povrchná a falošná môže byť i amorálnosť.

Peter Heller

ZAZNAMENÁVAME

LIST ŠTEPISTOM

Milí mladí priatelia,

Ani mi neuveríte, ako som sa potešil, keď mi O. A. Nádaský, S.D.B. poslal minulej jesene 2. č. (1969) ŠTEPOV, zbierky literárneho samovzdelávajúceho krúžku BERNOLÁK pri Ústave sv. Cyrila a Metoda v Ríme. S dojatím starého redaktora prečítal som si celú vašu zbierku a povedal som si: Tak jednako nezmizneme bez stopy, keď mladé pokolenie študentov, ktoré sa narodilo už za hranicami Slovenska, chytá sa pera a začína uverejňovať mladistvé plody svojho ducha a svojich literárnych prvotín.

Od tých čias vydali ste aj iné čísla svojich Štepov a zaiste vaše štepy zmohutneli. Veď všetci sme tak akosi začínali: v literárnych krúžkoch, kde sme študovali, potom sme boli rozvojisti, postupisti, plamenisti, elánisti, obrodisti a ako sa všetko menovali naše literárne časopisy doma na Slovensku.

I nás nadchýnali slová Sládkovičove, ktoré som našiel vo vašich Štepoch: « Mladosť je túžba živá po kráse, je hlas nebeský v zemskom ohlase, je nepokoj duší svätý, je tá mohutnosť, čo slávu hľadá, je kvetín lásky rajská záhrada, je anjel v prachu zaviaty ». Bez teto živej túžby po kráse, bez toho nebeského hlasu, bez tohto anjela v prachu zaviatom neboli by sme ani my vydržali krutý nápor času a boli by sme už dávno zlomili svoje perá.

Mnohým z nás starších alebo už starých vyrazil tvrdý život alebo aj smrť pero z ruky. Ako dobré je vedieť, že idete za nami a ponesiete ďalej pochodne slobodnej slovenskej kultúry v šírom svete. Nedajte sa znechutiť; ste zaštepení do dobrého stromu slovenskej kultúry; ten strom nebude nikdy bez životadarnej miazgy, kým bude dosť tých, ktorí ho budú obkopávať a držať otvorené pramene, z ktorých sa živí.

Keď štepy zosilnejú, začnú kvitnúť a raz sa obsypú ovocím. V nádeji, že uskutočníte svojou prácou tento krásny francúzsky verš: « Et les fruits passeront la promesse des fleurs » si vás všetkých pozdravujem.

Cleveland, Ohio, 14. marca 1970.

Mikuláš Šprinc, redaktor Mostu

JANUSOVSTVO E. B. LUKÁČA

V júli minulého roku po zmluve Sväzu sovietskych spisovateľov a Sväzu slovenských spisovateľov v Moskve vybrala sa delegácia Sväzu slov. spisovateľov na poklonu a na pokánie do Ruska. Boli v nej Andrej Plávka, Ján Kostra, Helena Križanová- Brindzová a Vincent Šabík. Pribrali si ako auslágsgoya básnika E. B. Lukáča. Na besede po návrate zo Sovietského Sväzu zišla sa delegácia v redakcii Nového slova a vychrlili zo seba na dvoch plachtových stranách Nového slova (Roč. XI, 4. dec. 1969) toľko pätolízačstva, toľko servílnosti, toľko osláv na okupantov Slovenska, že slovenský národ si musel s hnusom uvedomiť, čo to má za « svedomie »; čo to má za « výrečné pery », ktoré bozkajú ruky tých, ktorí ich nedávno strieľali v uliciach slovenských miest a « zrazili (podľa Mihálika) Slovensko ako ovcu na kolená ».

Ján Kostra sa na besede žaloval, že v ich delegácii neboli Česi a E. B. Lukáč na to odpovedal, že « To nás priam bolelo ». Raz išli do Moskvy bez Čechov a to ich priamo bolelo. Vyberáme tieto dve perká z Kostrovho prejavu a Lukáčovho a dávame ich za klobúk obom autorom — ako zaznamenané svedectvo.

Za Dubčeka zašiel si E. B. Lukáč do Paríža a « zastupoval » Slovensko pri Claudelových oslavách. Za Husáka zašiel si do Moskvy a zastupoval — koho? V záchvate servílnosti povedal toto o Sovietskom zväze: « Konštatovali sme, že v Sovietskom zväze je poriadok. A to som videl. Je to krajina, udržiavaná v prísnom poriadku. Nevidel som tam nič, čo by na mňa pôsobilo rušivo. Nevidel som biedu. Naopak. Neváham sa o tom vysloviť, že to mojej povahe zodpovedá, lebo čo najviac nenávidím, je anarchia. Nemám rád anarchistický neporiadok. Rimania majú porekadlo: lex dura, sed lex. Tvrdý zákon, ale zákon. Nemám rád anarchistickú rozkladovosť. Len v poriadku sa dá pracovať. V poriadku sa dá plánovať. V poriadku sa dá svojím spôsobom zdravo žiť, a dokonca si aj v tom tvrdom poriadku priestorík pomaly, postupne robiť. Mali sme všetci veľký spoločný zážitok. Boli sme siedmeho novembra ako hostia na prehliadke na Červenom námestí. Videli sme zas tú mohutnú organizovanú vojenskú silu Sovietskeho sväzu ».

Áno, nevidel tam nič, čo by naň pôsobilo rušivo. Pravdaže nevidel, keď ich vodili ako medvede s obručami v nose po Potemkinových dedinách. No pri trochu imaginácie mohol vidieť nad celým sovietskym nebom obrovský transparent s nadpisom: « Ici on assassine les poètes ». Tu vraždia básnikov, ktorí milujú slobodu a ľudské práva. Aká irónia osudu, že v tom istom čísle Nového slova, ktoré prináša Lukáčove zvelebovanie sovietskeho teroru, sovietskej brutality, komunizmu s neľudskou tvárou, škrtenia každého slobodného prejavu sovietskeho básnika alebo spisovateľa, ktorý má odvahu

pozdvihnúť svoj hlas proti « krivde biednych » a sputnaných, zjavil sa aj článok « Prípad A. Solženicyn ». S ktorou tvárou Jánusovou si to prečítal?

KRASY SLOVENSKA

Obrázkový časopis venovaný propagácii prírodných krás a zaujímavostí Slovenska, cestovného ruchu, turistike, horolezectvu, jaskyniarstvu, ochrane prírody.

Toto je časopis publikovaný na Slovensku v Bratislave a tlačený v tlačiarni v Turčianskom Sv. Martine. Jeden z najreprezentačnejších časopisov, ktorý sa dostava na Západ. Je bez akéhokoľvek politického zafarbenia, i keď azda niekedy musí vložiť politické « krédo » dnešného režimu.

Časopis je na vysokej úrovni fotografickej, i keď azda nemôže zavodiť z americkým « National Geographic », no môže sa hrdo nazvať « Little Slovak Geographic ».

Farebné obálky sú veľmi reprezentančné a svedčia, že slovenská farebná fotografia a slovenská tlačová farebná reprodukcia je na úrovni veľkých národov Západu.

I keď farebná reprodukcia je z Východonemeckého filmu ORVOCOLOR, ktorý nemá tú farebnú teplotu akú majú farebné diapozitívne filmy Západu, i keď chladnosť tohoto filmu takmer kričí chladnosťou výrobcov a režimu, scény otepľuje letný záber tatranských dolín a vrchov.

Pravda, vnútorné strany nie sú vyplnené farebnými fotografiami čo je zrejmé — veď finančný náklad by bol na niečo takého neznesiteľný pri náklade, v akom sa vydáva a z národa, z ktorého vychádza.

No, ale ak chceme merať jakosť čiernobielej fotografie na vnútorných stranách posledného ročníka tohoto mesačníka, môžem povedať: Slovensko má peknú skupinu umelcov fotografov, ktorá sa môže smelo postaviť do pretekania s umelcami-fotografistami veľkých a o mnoho bohatejších národov. Materiál obsahove je veľmi bohatý a pekne upravený graficky. Články či historické, alebo novodobé majú kvalitu a vedomosti rôznych autorov a odborníkov ukazujú ozaj krásy Slovenska, ktoré nikto nemôže obsadiť a zmeniť.

Možno jedinou negatívnou stránkou časopisu je, že články sú pomerne pridlhé a sadzba je pomerne malá a husto sádzaná. V niektorých prípadoch sa nám pozdáva, že čo nemôžu vyjadriť fotograficky nato potom používajú strany a strany textu — čo trochu odpudzuje čitateľa, i keď články sú dosť zaujímavé a veci sa dajú povedať aj omnoho kratšie.

Väčšie písmená a prístup voľnejšieho « vzduchu » medzi sadzbou a obrázkami rozhodne pridajú k vysokej kvalite tohoto časopisu.

T. G.

NIEKOĽKO ŠTATISTÍK O AMERICKÝCH SLOVÁKOCH

Na základe úradných sčítaní v Spojených Štátoch Severoamerických (Census) môžeme si urobiť nasledujúci obraz o Slovákoch v Amerike. Je známe, že Slováci boli uvedení pod svojím menom iba od roku 1910.

Rok sčítania	Narodení mimo U.S.A.	Narodení v USA druhá generácia	Úhrnný počet všetkých gener.
1910	166.000	118.000	284.000
1920	275.000	345.000	620.000
1930	219.000		Tri generácie
1940	172.000	284.000	484.000
1960	125.000	Všetky generácie podľa úsudku asi 1,000.000.	

PODROBNÉ ŠTATISTIKY ROKU 1960 Z DVOCH ŠTÁTOV: OHIO A PENNSYLVANIA

Slovenská materinská reč občanov narodených mimo USA.

Štát Ohio:

Obvod	Standard metropolitan statistical area	Urbanized area	Urban place
Akron	1.600	1.439	863
Canton	396	318	214
Cincinnati	56	56	33
Cleveland	10.363	10.335	6.163
Columbus	146	142	137
Dayton	106	98	69
Hamilton-Middletown	98	51	51
Lima	4	—	—
Lorain-Elyria	1.103	856	614
Springfield	4	4	4
Steubenville-Weirton	812	457	87
Toledo	427	250	228
Youngstown-Warren	4.541	3.860	2.227
Spolu v Ohio	19.656	17.866	10.690

Štát Pennsylvania:

Allentown - Betlehem - Easton .	2.097	1.691	565
			504
			12
Altoona	49	4	4
Erie	608	357	332
Harrisburg	108	52	20
Johnstown	2.647	1.089	752
Lancaster	28	8	4
Philadelphia	2.570	1.665	1.011
Pittsburgh	16.274	11.854	2.361
Reading	276	231	211
Scranton	1.073	971	178
Wilkesbarre-Hazleton	2.504	1.598	372
			332
York	3	3	3
Spolu v Pennsylvanii	28.237	17.832	6.661

Prizvukujem, že tieto čísla podávajú iba tých ľudí, narodených mimo USA, ktorí udali roku 1960 ako materinskú reč slovenskú. Teda sú to Slováci čo prišli zo Slovenska. Za príklad sme vzali štáty Ohio a Pennsylvaniu, lebo v tých dvoch štátoch boli a sú ešte aj dnes najväčšie a najčulejšie slovenské osady. Zo slovenských pionierov usadili sa v týchto dvoch štátoch skoro 2 pätiny. Dnes však, hoci Pittsburghská okolica je počtom silnejšia, v slovenskom živote viacej vedie Cleveland.

M. Lacko, S. J.

RADIO NATIONAL DE ESPAÑA O MOSTE

« Písané slovo zostane — povedal jeden z najprenikavejších politických spisovateľov rumunských, ktorý žije v zahraničí. Že on sa nemieša do dennej exilnej politiky, pretože vie, že z nej neostane mnoho, najmä nie vtedy, keď sa exilní politici vyžívajú v klebetách a osobných pračkách o nič. Preto ja sa venujem písaniu, organizovaniu kultúrnych podnikov, vydávaniu kníh a revuí, prednášaniu o rumunskej kultúre, histórii, umení atď. To zostane. Zostane aj vtedy, keď nás už tu nebude. Toto nájdu po nás aj tí, ktorí po rokoch prejdú po svete za odrobinkami našej pôsobnosti. Našej práce. Našich plodov. O tej dennej politike nezostane nič ».

Zostane aj písané slovo slovenské. Zostane tým viac, čím je ono hodnotnejšie. MOST, štvrťročník pre slovenskú kultúru, je jedným z tých najlepších orgánov slovenskej spisby mimo hraníc Slovenska.

Má za sebou už 16 ročníkov. Ročníkov plných krásnych a hodnotných plodov. Na stranách tejto revuy natrvalo sa zapísali a sa zapisujú do duchovného obsahu slovenského básnici, romanopisci, historici, politickí myslitelia, filozofi, národohospodári, esejisti atd., ktorým nebolo dožičené žit', pracovat' a tvorit' na Slovensku. Plody, ktoré doniesol na verejnost' tento orgán pre slovenskú kultúru, ktorý vydáva Slovenský Ústav v Clevelande, USA za redakcie básnika Mikuláša Šprinca, patria plnoprávne do celku slovenského duchovného prejavovania sa a musia byt' plnoprávne integrované do duchovného majetku Slovákov.

SLOVENSKÁ OTČINA. I. zväzok. Napísalo 90 Sloveniek a Slovákov. Zostavil Ján Eliáš. Vydal (v druhom vydaní, 1969) O. František Fuga, 1406 Barton St. E. Hamilton 27, Ont., Canada. Str. 407, Cena $ 7.00.

Okrem tohto 2. vyd. I. zväzku vyšli aj druhý a tretí zväzok Slovenskej otčiny. Tento 1. zv. je venovaný župe abaújskej, spišskej, šarišskej, zemplinskej, užskej. Prvých 98 strán tvorí Všeobecná čast' o Slovensku a Slovákoch. Kniha je viazaná v celoplátenej bielej väzbe. Je to vlastne populárna slovenská vlastiveda, napísaná l'ud'mi, ktorí k týmto osobitným krajom Slovenska majú osobitný vzt'ah. Alebo sa tam narodili alebo tam žili alebo ich osudy boli nejako späté s týmito župami Slovenska. Je to kniha predovšetkým osobných spomienok. Hromada fotografií, kostolov, krajiniek, verejných budôv. Kto vie, ako sa t'ažko predáva slovenská kniha za hranicami Slovenska, obdivuje pružnost' vydavatel'a O. Františka Fugu, že sa zmôhol na druhé vydanie. Dokazuje to, že slovenskí l'udia radi čítajú o svojom rodnom Slovensku. Nie je to výlučne ani dejepis, ani zemepis, ani národopis; trochu zo všetkého. Ináč pekná slovenská knižná jednotka. Tešíme sa jej, radi ju zaznamenávame a zostavovatel'ovi, prispievatel'om i vydavatel'ovi úprimne k nej blahoželáme.

Kollar
2002.133

OBSAH

(Dokončenie z 2. strany obálky)

ROZHĽAD

Ž.: **Za Dr. Jánom Petrovičom** — 54
Dr. Imrich Kružliak: **Polstoročie SND** — 55
Jozef Špetko: **Mlčiaci národ** — 57
Dr. Imrich Kružliak: **Nad jedným obdobím Slovenských pohľadov** — 58
(ik): **Nový riaditeľ SND** — 60
J. Špetko: **Čo s dedovizňou našou?** — 61
Štefan Senčík, S. J.: **Slovenský preklad novej svätej omše** — 63
Z myšlienok Alexandra Solženicyna. Preložil M. Ž. — 67

KNIHY

Posolstvo. (Mikuláš Šprinc) — 68
M. Lacko, S. J.: **Acta Congressus Historiae Slavicae Salisburgensis, 1963, Vol. I. Tomi 1-4.** — 68
(A. P.): **Jednota Annual Furdek, Vol. IX, 1970** — 70
Ján Rekem, C. S., S. T. D.: **Zobor.** (Andrew Pír, O. S. B.) — 73
Literárny almanach Slováka v Amerike (— r —) — 77
A. J. Záň, M. T.: **Naša cesta.** (Mikuláš Šprinc) — 78
F. Bielik a E. Rákoš: **Slovenské vysťahovalectvo. I.** (M. Lacko, S. J.) — 78
Pekar Athanasius, O. S. B. M.: **Historic Background of the Eparchy of Prjashev** (M. Lacko, S. J.) — 80
Pamätnica 50 rokov Slovenského gymnázia v Petrovci, 1919-1969 (M. Lacko) — 81
K. Strmeň: **Znamenie ryby** (Imrich Kružliak) — 83
Ján Okál: **Malý kalendár** (J. Beňuškin) — 86
Rudolf Dilong: **Kde holub doletí** (J. Beňuškin) — 87
R. Sloboda: **Šedé ruže** (P. Heller) — 89

ZAZNAMENÁVAME

Mikuláš Šprinc: **List štepistom** — 91
Jánusovstvo E. B. Lukáča — 92
T. G.: **Krásy Slovenska** — 93
M. Lacko, S. J.: **Niekoľko štatistík o Amerických Slovákoch** — 94
Radio National de España o Moste — 95
Slovenská otčina — 96

Z KNÍH, KTORÉ VYDAL
SLOVENSKÝ ÚSTAV SV. CYRILA A METODA V RÍME

možno ešte dostať:

PRE LITURGICKÚ OBRODU:

Omšové obrady	$ 1.50
Zvláštne omše pre Slovensko	$ 5.00
Chvál'me Boha (modlitebná knižka pre gr. kat.) . .	$ 1.00
Liturgia slova (vychádza mesačne)	$ 1.00
Liturgia Eucharistie	$ 1.00
Nové obrady svätej omše (pre l'ud)	$ 0.30

PRE DUCHOVNÝ ŽIVOT:

Nový zákon (úplný)	$ 3.00
Posolstvo (ilustrované evanjeliá)	$ 2.50
Evanjeliá (vreckový formát)	$ 1.00
S. Polčin: **Dokumenty** (II. vat. Koncil) I. . . .	$ 2.50
S. Polčin: **Dokumenty** II.	$ 2.50
M. Lacko: **Sv. Cyril a Metod**	$ 2.00
Sv. František Saleský: **Filotea**	$ 2.00
M. Lacko: **Sv. Cyril and Methodius**	$ 2.50
Mon Calepin: **Deň čo deň** — pre mládež	$ 2.00
Teológia (pre laikov)	$ 1.00
Msgr. Miloš Mlynarovič: **Kríž a Svätožiar** . . .	$ 5.00
Köster: **Kriticky mysliet'** (o zjavení)	$ 0.25
Kremer: **Pravda Písma**	$ 0.25
Wildiers: **Budúcnost' človeka**	$ 0.25
Rahner: **Vzkriesenie tela**	$ 0.25
Lubich: **Kým nebudeme všetci jedno**	$ 1.00

PRE NÁBOŽENSKÚ VÝCHOVU:

Guitton: **Dialógy s Pavlom VI.**	$ 3.00
Lelotte: **Tajomstvo krásy života III.**	$ 1.00
Dr. Bystrický: **Základy kat. socialnej náuky** . . .	$ 2.00
Quoist: **Lásky pätnásť'ročných?**	$ 2.50
Quoist: **Láska, ale aká?**	$ 2.50
Bohuslav: **Mladý hrdina**	$ 1.00
Malý Generál (Miško Magone)	$ 1.00

KRÁSNA LITERATÚRA

R. Dilong: **Gorazd** (dráma)	$ 0.50
M. Šprinc: **Bratislavský park**	$ 1.00
K. Strmeň: **Znamenie Ryby**	$ 1.00
F. Braun: **Aischylos, dva dialógy**	$ 1.50

DOKUMENTÁCIA:

Exsul familia Slovacorum	$ 1.00

Objednávky treba poslat' na adresu:

KRUH PRIATEĽOV CYRILOMETODSKEJ KNIHY
Casella Postale 6175
00100 ROMA (Prati) - Italia

Tlačí Tipografia Dario Detti - Via G. Savonarola, 1 - 00195 ROMA